

SPRAWOZDANIE

Dyrekcji

C. K. GIMNAZYUM WYŻSZEGO

w Brzeżanach

za rok szkolny 1910/11.

TREŚĆ:

- 1) Odrodzenie ruskiej literatury w Galicyi i Markian Szaszkiewicz.
Referat Izydora Jeluka. (W setną rocznicę urodzin M. Szaszkiewicza).
- 2) Część urzędowa — przez dyrektora.

BRZEŻANY.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Drukarnia i litografia St. Chowańca w Stanisławowie.

1911.

Nr. 125
Spr. 11

Odrodzenie ruskiej literatury w Galicyi i Markian Szaszkiewicz

Referat Izydora Jeluka.

(W setną rocznicę urodzin M. Szaszkiewicza).

Dnia 6. listopada 1911 r. mija sto lat od chwili, w której przyszedł na świat Markian Szaszkiewicz, reformator ruskiej literatury, gwiazda przewodnia Rusinów od czwartej dziesiątki XIX w. do dnia dzisiejszego. — Korzystając ze sposobności jubileuszu poety, będę się starał w swym referacie rzucić światło na tę postać, wybitną w epoce odrodzenia Rusinów w Galicyi; jednak nie zajmę się tylko osobą Szaszkiewicza i jego działalnością, lecz sięgnę trochę dalej w przeszłość, żeby skreślić położenie Rusi galicyjskiej i dać obraz jej kulturalnych i literackich dążeń od roku 1772 do wystąpienia M. Szaszkiewicza.

Dla braku miejsca w gimnazyalnem „Sprawozdaniu“ nie będę się powoływał w czasie pisania na książki, z których korzystałem, lecz w tem miejscu podaję źródła w chronologicznym porządku.

1) Ks. Józef Lewicki: Listy dotyczące się piśmiennictwa ruskiego w Galicyi. Przemyśl 1843; 2) Вѣнок Русинам на обжинки. — Уплѣв Иван Головацкій. Часть I. Вѣдень 1846; 3) Др. Омелян Огоновский: Маркіяна Шашкевича жизнь и літературна діяльність. Львів 1872 („Правда“, рочник пятій); 4) І. Верхратский: Маркіян Шашкевич. Львів 1873 („Правда“, рочник VI); 5) Ник. Устіяновичъ: Возрожденіе галицкой Руси и Маркіянъ Шашкевичъ. Черновцы 1880 („Родимый Листокъ“ годъ II.); 6) Н. Вахнянинъ: З манускрипту Маркіяна Шашкевича. Львѣвъ 1882 („Зоря“, рочникъ III.); 7) М. Косъ: Въ память Маркіяна Шашкевича. Львѣвъ 1882 („Зоря“, рочникъ III.); 8) Писаня Маркіяна Шашкевича, Ивана Вагилевича и Якова Головацкого. Львѣвъ 1884 (Н. Онишкевича Руска бібліотека, томъ III.); 9) В. Коцовскій: Причинки до галичко-русской бібліографіѣ передъ 1848 ро-

комъ. Львѣвъ 1886 („Зоря“); 10) В. Коцовскій: Недрукована проповѣдь М. Шашкевича. Львѣвъ 1886 („Зоря“); 11) В. Коцовскій: Маркіянъ Шашкевичъ. — Кѣлька слѣвъ о его значеню. Львѣвъ 1886 („Зоря“, рѣкъ VII.); 12) М. Павлик: Про русько-українські народні читальні. Частина I. Львѣвъ 1887; 13) Галицкая Русь въ европейской политикѣ. Львовъ 1888 (Изданіе редакціи „Нового Пролома“); 14) Дашкевичъ Н. П.: Отзывъ о сочиненіи г. Петрова: „Очерки исторіи украинской литературы XIX ст. Петербургъ 1888 („Записки императорской Академіи Наукъ“, томъ LIX.); 15) Омелянъ Огоновскій: Исторія литературы рускои. Часть II. вѣддѣль I і 2. Львѣвъ 1889; 16) І. Я Луцкыъ: Памяти Маркіана Руслана Шашкевича. Бережани 1893; 17) Володимир Коцовскій: Памяти Маркіяна Шашкевича. Львѣвъ 1884; 18) Иван Франко: Матеріяли і уваги до історіи австро-руського відродженя 1772—1848. Львѣвъ 1895, 1896 („Жите і Слово“); 19) Др. Кирило Студинський: З кореспонденції Дениса Зубрицького. Львѣвъ 1901 (Записки наукового Товариства ім. Шевченка“, том XLIII.); 20) Др. Осип Маковей: Три галицькі граматики. Иван Могильницький, Йосиф Левицький і Йосиф Лозинський. Львѣвъ 1903; 21) Др. Остап Терлецький: Галицько-руське письменство 1848—1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції. Львѣвъ 1903; 21) Мих. Тершаковецъ: Маркіян Шашкевич про свою „Читанку“. Львѣвъ 1904 („Записки наук. Тов. ім. Шевченка“, том LXI.); 23) Михайло Тершаковецъ: Причинки до житєпису Маркіяна Шашкевича та дещо із його письменської спадщини. Львѣвъ 1904 („Записки наук. Тов. ім. Шевченка“, LVIII.); 24. Др. Кирило Студинський: Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850—62. Львѣвъ 1905 („Збірник фільольогічної секції наукового Товариства ім. Шевченка“, том VIII. і IX.); 25) Иван Созанський: Недруковані вірші Маркіяна Шашкевича. Львѣвъ 1905 („Записки наукового Товариства ім. Шевченка, том LXV.); 26) Михайло Тершаковецъ: Короледворська рукопись в перекладі Маркіяна Шашкевича. Львѣвъ 1905 („Записки наук. Тов. ім. Шевченка“, том LXVIII.); 27) Иван Созанський: З літературної спадщини Вагилевича. Львѣвъ 1906 („Записки наук. Тов. ім. Шевченка“, том. LXX.); 28) Михайло Тершаковецъ: Причинок до студій над М. Шашкевичем. Львѣвъ 1906 („Науковий збір-

ник присвячений проф. Мих. Грушевському“); 29) И. С. Свѣнцицкій: Обзоръ сношеній Карпатской Руси съ Россіей въ 1-ую пол. XIX в. Петербургъ 1906; 30) Твори Маркіяна Шашкевича, Якова Головацкого, Миколи Устияновича, Антона Могилянського. Львів 1906 („Руска письменність“, том III.); 31) Михайло Тершаковець: Матеріяли й замітки до історії національного відродження Галицької Руси в 1830 і 1840 рр. Львів 1907 („Українсько-руський Архив“, том III.); 32) Др. Кирило Студинський: Польські конспірації серед руських питомців і духовенства в Галичині в роках 1831—46. Львів 1908; 33) Михайло Тершаковець: Галицько-руське літературне відродженє. Львів 1908; 34) Др. Кирило Студинський: Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835—49. Львів 1909 („Збірник фільольогічної секції наук. Тов. ім. Шевченка“, XI. і XII.); 35) „Русалка Дністрова“. — В друге видана з нагоди столітних уродин Маркіяна Шашкевича. Тернопіль 1910; 36) Іван Франко: Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Львів 1910; 37) Михайло Тершаковець: Відносини Вартоломея Копітара до галицько-українського письменства. Львів 1910 („Записки наук. Тов. ім. Шевченка“, том XCIV. і XCV.); 38) Др. Кирило Студинський: Генеза поетичних творів Маркіяна Шашкевича. Львів 1910; 39) Др. Іван Брик: Століте уродин Маркіяна Шашкевича. Львів 1910 („Просьвітні листки“); 40) В. Будзинівський: „Винайденє Русинів“. Львів 1911 („Неділя“); 41) Др. В. Щурат: Шашкевичева „Олена“. Львів 1911 („Неділя“); 42) Михайло Возняк: Галицькі граматики української мови першої половини XIX ст. Львів 1911.

I.

Smutne było położenie Rusinów w Galicji w chwili przyłączenia jej do Austrii. W owym czasie, t. j. w r. 1772. ruskiej arystokracji już nie było, — potomkowie dawnych udzielnych kniazów, panów tej ziemi, i bojarów od czasu przyłączenia tej części halicko-włodzimierskiego księstwa do Polski z różnych powodów zmieniali wiarę przodków, a równocześnie i swoją narodowość. Za ich przykładem szła niższa szlachta, a nawet mieszczenie po większych miastach. Doszło do tego, że Austrya zastała dwie tylko warstwy ruskiej ludności: nieliczną in-

teligencyę, którą prawie wyłącznie stanowili księża, i szczupłe zastępy mieszczan jakoteż chłopów. Chłop był ciemny, gdyż nikt nie dbał o jego oświatę, żył w niewolniczym poddaństwie (Leibeigenschaft), był ciałem i duszą własnością swego pana; ale mimo przykrego materialnego położenia, pomimo różnych przeciwności trwał przy swojej religii i swoim języku — i zachował te drogie skarby do lepszych czasów. Najbliżej ludu stało niższe duchowieństwo wiejskie; używało tego samego języka, nie różniło się też wiele oświatą i dobrobytem, często pracowało na równi z nim na roli, a nieraz pełniło poddańcze obowiązki. W seminaryach dyecezyalnych we Lwowie, w Przemyślu, w Chełmie i w Łucku karmiono tylko ciała kleryków, zaś o ich wykształcenie mało kto się troszczył.

Święcenie kapłańskie otrzymywali często ludzie, którzy wiadomości, potrzebnych do spełniania tego urzędu, nabyli jedynie tylko z książki, wydanej we Lwowie r. 1760 p. t. „Богословія правоучительная“. Na tem kończyły się ich teologiczne studia. W Chełmie i w Łucku wymagano od kandydatów na wiejskich księży jeszcze mniejszej wiedzy; wyświęcano tam częstokroć diaczków lub pisarzów, którzy nauczyli się odczytywać cerkiewne księgi i byli w stanie złożyć takse w wysokości stu złotych polskich. Znacznie wyżej pod względem wykształcenia stało wyższe duchowieństwo świeckie. Uczyli się oni w collegium pontificum pod kierownictwem księży Teatynów, którzy też utrzymywali instytut dla kandydatów duchownego stanu obrządku grecko-katolickiego i ormiańskiego. Najwięcej wykształcenia posiadali w owym czasie Bazylianie, którzy odbywali teologiczne studia w Brombergu, w Rzymie lub w innych zagranicznych miastach. Ale tak z miejskiego świeckiego duchowieństwa jak z Bazylianów naród ruski nie miał wielkiej korzyści; zwano ich Rusinami chyba tylko z tytułu grecko-katolickiego obrządku, pozatem stanowili oni obcy element, nie mający prócz cerkwi nic wspólnego z ruską ludnością; w słowie i w piśmie używali języka polskiego lub łaćnińskiego, a nawet kazania po cerkwiach wygłaszali po polsku i w ten sposób przyczyniali się do wynarodowienia ruskiej ludności w większych miastach.

II.

Początkowo rząd austriacki był niepewny, jaki to naród zamieszkuje wschodnią Galicyę; uważał go za Polaków gr.-kat.

obrzędki, — gdyż tak informowali Polacy; wkrótce rząd począł podejrzyc, że to jest identyczny naród z Rosyanami i nazwał go Russen a jego język russisch; powstawały też hipotezy, że to jest osobny naród słowiański, który ma swoją sławną przeszłość za sobą. Nie tylko rząd, ale nawet uczeni sławiści, jak Dobrowsky i także — do r. mniej więcej 1815. — Kopitar, nie wiedzieli, co z mieszkańcami wschodniej Galicyi zrobić, do którego słowiańskiego plemienia ich zaliczyć. To też w dokumentach z tych czasów zachowały się najrozmaitsze nazwy na oznaczenie Rusinów: gr.-kath. Clerus und Bauer, Russen, Rothrussen, Kleinrussen, Ruthenen, Russinen. Sami Rusini milczeli, przyjmowali wszystko za dobrą monetę, nie umieli a może i nie chcieli podawać prawdziwego stanu rzeczy, tak bowiem nizko w ciągu wieków upadli i tak dalece zatracili narodowe uczucia.

Austryacki rząd, zostawiając rozstrzygnięcie kwestyi narodowościowej tych nowych poddanych na później, zabrał się natychmiast do podniesienia poziomu wykształcenia gr.-kat. duchowieństwa. Wszyscy panujący, jak Marya Teresa (umarła 1780 r.), Józef II. (1780—1790), Leopold II. (1790—1792) i Franciszek I. (1792—1835), nie chcąc mieć w swojej prowincyi wyświęconych diaków i pisarzów, starali się energicznie temu zaradzić. Marya Teresa założyła w r. 1774. przy cerkwi św. Barbary we Wiedniu seminaryum, zwane Barbareum, przeznaczone dla kleryków grecko-katolickiego obrzędki z Galicyi, Węgier, Siedmiogrodu i z Kroacyi. Z tego seminaryum wyszło wkrótce dwóch światłych mężów: Mikołaj Skorodyńskyj, lwowski biskup (1798—1805) i Antoni Anhełowycz, biskup przemyski (1796—1805), a następnie biskup lwowski i metropolita (1806—1814).

Józef II. rozporządzeniem z r. 1782. zrównał wobec prawa wszystkie trzy katolickie wyznania (grecko-katolickie, rzymsko-katolickie i ormiańskie) tak, że konfesyjne przywileje odtąd prawnie nie istniały.

Ten sam władca — reformator kasując wiedeńskie Barbareum (r. 1784),¹⁾ założył już przedtem we Lwowie (r. 1783) seminaryum dyecezyjalne, które wkrótce (1785) przemieniło się w generalne. Seminaryum to podzielono na dwa oddziały: w jednym mieszkali

¹⁾ W kilkanaście lat później (r. 1803) cesarz Franciszek I. założył we Wiedniu konwikt dla alumnów obu katolickich obrzędków ze wszystkich dyecezyi Austrii. Wychowawcy tego konwiktu, wśród których było zawsze kilku Rusinów. uczyli się na wiedeńskim uniwersytecie.

klerycy gr. kat. obrządku z Galicyi, Węgier, Siedmiogrodu i Kroacyi, a w drugim rzymsko-kat. obrządku i ormiańskiego.

Nie zapomniano też o kształceniu świeckiej inteligencji. Rozporządzeniem cesarskiem z dnia 21. października 1784 r. otworzono we Lwowie uniwersytet z czterema fakultetami, gdzie początkowo wykładano tylko w łacińskim lub niemieckim języku. Na prośbę, wniesioną do cesarza przez lwowskiego biskupa Piotra Bilańskiego (1780—1798) zarządzo (1786 r.), żeby przełożeni grecko-kat. seminaryum przy domowych korrepetycyach pasterskiej i dogmatycznej teologii używali ojczystego języka (Landes-Volks- und Nationalsprache); a już w rok później (1787) zaprowadzono na uniwersytecie na wydziałach teologicznym i filozoficznym wykłady w ruskim języku dla młodzieży gr.-kat. obrządku, która wraz ze swymi profesorami stanowiła niejako oddzielny instytut. Wkrótce pojawiło się na tym uniwersytecie wielu profesorów — Rusinów, którzy zajęli prawie wszystkie katedry na teologicznym wydziale a kilka na filozoficznym i wykładali bądźto po rusku (czytaj: staro-słowiańsku), bądźże po łacinie. Od roku 1787. do 1808. z pośród Rusinów byli profesorami: Antoni Anhełowycz, Andrzej Anhełowycz, Andrzej Biłeckyj, Jan Dutkiewycz, Jan Harasewycz, Michał Harasewycz, Jan Ławrowskij, Michał Łewyckyj, Piotr Łodij, Andrzej Pawłowycz, Arseniusz Radkiewycz, Mikołaj Skorodyńskij, Matwij Szankowskij, Teodor Zacharyasewycz, Jan Zemaczyk, Modest Hryneweckyj i inni.

Z uniwersytetu wychodziło wykształcone gr.-kat. duchowieństwo, powstawała też świecka inteligencja urzędnicza; Rusini obok Niemców i Czechów zajmowali różne urzędy, podczas gdy Polacy niechętnie je przyjmowali.

Zato niewiele wówczas zdziałano dla ruskiego narodu na polu szkolnictwa niższego. W szkołach normalnych (głównych) i trywialnych uczono po polsku lub po niemiecku; dopiero Leopold II. (r. 1792) zezwolił, żeby w tych szkołach dwie godziny w tygodniu poświęcano nauce języka ruskiego.

Najważniejszą reformą w owych czasach jest zniesienie niewolniczego poddaństwa (1782); chociaż wieśniak był nadal poddanym swego pana, musiał słuchać rozkazów pana i jego oficyalistów, odrabiał pańszczyznę i składał daniny, — to jednak z rokiem 1782. przestał być niewolnikiem, nie był odtąd glebae adscriptus, mógł porzucić złego pana i jego wieś, mógł uczyć się i podług własnej woli się żenić.

III.

Z tego wszystkiego można poznać, że rząd austriacki początkowo odnosił się z różnych politycznych względów dosyć przychylnie do ruskiej ludności w Galicyi. Ale wkrótce nastąpił nieprzychylny zwrot. Datuje się on od czasu, kiedy zaczęto się mylnie domyślać, że Rusini galicyjscy stanowią jeden naród z Rosyanami i kiedy Rosya, bezpośrednia sąsiadka Austrii, wystąpiła z roszczeniami do Galicyi, jako do części wielkiego księstwa kijowskiego.

Do nieprzychylnego zwrotu na niekorzyść Rusinów przyczyniły się też wiele masowe przejścia unitów na Ukrainie, Wołyniu i Podolu w latach 1794—96 na prawosławie. Żeby rozerwać wszelką łączność Rusinów z Rosją, którzy w sprawach wiary podlegali nominalnie władzy kijowsko-halickiego metropolity, mieszkającego wówczas z carskiej woli w Petersburgu, Franciszek I. zgodził się (1806 r.) na wniosek nadwornej kancelaryi na odnowienie halickiej metropolii z siedziskiem we Lwowie; wkrótce potem (1808 r.) otrzymała Ruś galicyjska swego metropolitę w osobie Antoniego Anhełowycza. Z rozporządzenia rządu Rusini mogli używać w piśmie łacińskiego alfabetu lub cyrylicy, a przez długi czas nie śmieli wprowadzać do swych ksiązek o wiele dogodniejszej hraždanki z tej tylko przyczyny, że ta była rozpowszechniona w Rosyi. — Poczęto popierać Polaków na niekorzyść Rusinów, gdyż tamtych uważano obecnie za mniej niebezpiecznych, wprowadzano język polski do szkół normalnych i trywialnych; w r. 1805 oddano pod nadzór wszystkie szkoły trywialne bez względu na obrządek uczniów łacińskiemu konsystorzowi. W szkołach średnich nie znano wcale ruskiego języka, w szkołach normalnych i trywialnych zapanował język niemiecki lub polski, a także nieliczne szkółki parafialne, które zakładano przy cerkwiach od czasów Józefa II, podupadały zwłaszcza od r. 1812, w którym za staraniem szlachty zniesiono przymus szkolny.

I liczba ruskich katedr na uniwersytecie od początku XIX. w. z każdym rokiem zmniejszała się tak, że gdy zniesiono (1805 r.) we Lwowie uniwersytet, a na to miejsce utworzono tutaj liceum z czterema wydziałami, wykładał w niem tylko jeden profesor po rusku i to bardzo krótko (1806—1808), poczem ruskie wykłady przez kilkadziesiąt lat nie miały miejsca ani

w owym liceum ani następnie w nowo otworzonym (r. 1817) lwowskim uniwersytecie.

Jak zachowywali się w owym czasie Rusini? Z wyjątkiem nielicznych jednostek (np. biskup Piotr Bilański) nie mogli zrozumieć znaczenia reform Józefa II., nie umieli i nie chcieli korzystać z przychylności rządu austriackiego. Po prostu nie rozumieli, czego rząd od nich żąda. Rozporządzenia cesarskie i gubernialne z lat 1786. i 1787. wymagały od nich, żeby używali na uniwersytecie i w szkołach ludowych języka ojczystego (Landes- Volks- und Nationalsprache), a ruska inteligencja zamiast pójść za wskazówką tych rozporządzeń, wprowadziła i do szkół ludowych i do wykładów uniwersyteckich martwy język cerkiewnych ksiąg z przymieszką języka ruskiego, polskiego i rosyjskiego.

Ot jakich podręczników używano w szkołach ludowych: „Малая книжица. На чтеніе для учащихся въ народныхъ училищахъ въ цесарско-кролевскихъ областехъ” Lwów 1786 „Букваръ языка славнскаго. Чтенія и писанія учащимся, въ полезное руководство“ Lwów 1807.

Z podręczników, pisanych takim makaronicznym językiem, dziecko wiele skorzystać nie mogło, to też niechętnie szło do szkoły. Ale ruska ówczesna inteligencja uważała ten język za jedynie odpowiedni i jedynie nadający się do książek, do uniwersyteckich wykładów, — i ten język, a nie ten, którego używał lud wiejski, uznano za żądany przez rząd Landes- Volks- und Nationalsprache. Na uniwersytecie ani słuchacze ani nawet sami profesorowie nie delectowali się wykładami, wygłaszanymi w martwym języku. Słuchacze uczęszczali na te wykłady bardzo niechętnie, profesorowie używali tego języka tylko w czasie wykładów, a pozatem pisali swe naukowe prace w języku łacińskim, polskim lub niemieckim, w codziennem zaś życiu mówili po polsku.

Ze wszystkich dość licznych ruskich profesorów w okresie blisko 20-tu lat dwóch tylko wydało po jednej książce w języku swych wykładów: Piotr Łodij wydał we Lwowie 1790. „Христїяна Баумейстера, славныхъ горлицкихъ училищъ управителя, Наставленія Любомудрїя нравоучительнаго..... съ латинскаго на російскій языкъ переведена отъ Петра Лодїя“, i Teodor Zacharyasewycz nadrukował w tym samym roku: „Матерїя Даннемавра Наставленія історїи церковныя Н. З. латїнски изданная,

Θеодоромъ же Захаріасіевичомъ, . . на рускій языкъ переведенная. Часть первая и вторая. Z tytułów tych dwóch tłumaczonych książek poznajemy, jak pojmowali ci uczeni mężowie język ojczysty; nic dziwnego, że taka nauka nie mogła przynieść nikomu pożytku i że ruskie wykłady uniwersyteckie w samym zarodzie poczęły podupadać. Profesorowie ówczesni o ruskim, żyjącym w ustach ludu języku, wcale nie myśleli, a przytem odczuwali, że język cerkiewno-słowiański nie może wytrzymać konkurencyi z językiem łacińskim, którego wówczas w całej Europie zachodniej w nauce używano. To też sami jeden po drugim przerywali swe c.-słow. wykłady i wykładali po łacinie, a jeden z nich, Michał Harasewycz, od samego początku wykładał w ruskim oddziale po polsku. Tak więc te wykłady same przez się ustawały.

Do apatyi ze strony Rusinów przyczyniało się to, że profesorowie Niemcy i Czesi pomiatali profesorami ruskich oddziałów, nie dopuszczali ich do żadnych uniwersyteckich godności, nazywali ich Winkellehrer, a ruski instytut Winkelschule. Nie lepiej obchodzono się i ze słuchaczami, którzy uczyli się po rusku; po ukończeniu teologii otrzymywali lichsze parafie i mniejszą płacę, a duchowieństwo, które uczęszczało na łacińskie wykłady, pogardało nimi i nazywało ich „ałytunjykami“; nawet w schematyzmach notowano, że oni są „antiquae albo veteris educationis“ lub „rutheni studii“. Wogóle profesorów i słuchaczy ruskiego instytutu uważano za coś niższego od innych profesorów i słuchaczy. Doszło do tego, że uczniowie sądzili, iż im dzieje się krzywda, że muszą słuchać ruskich wykładów, — uważali to dla siebie za poniżenie wobec słuchaczy łacińskich wykładów. To też starsi i młodszy Rusini poczęli się zwracać do rządu z prośbami, żeby skasował ruskie wykłady, gdyż te są niepotrzebne. Stało się według ich życzenia.

Tak więc dogodne dla Rusinów reformy Józefa II. i innych monarchów austriackich nie przyniosły w swych skutkach nic dobrego dla pierwszych. Ślad tych reform był widoczny tylko w wyższem wykształceniu duchowieństwa i w nowem tworzeniu się świeckiej inteligencji. Ale niestety z tej nowej inteligencji duchownej i świeckiej naród ruski nie miał na razie najmniejszej korzyści. Przedtem przynajmniej mało oświecony ksiądz utrzymywał dobre stosunki z ludem, rozumiał go, zachowywał swój język ojczysty, stał wytrwale przy swoim obrządku; obecnie,

gdy wystąpiła wyżej wykształcona inteligencja duchowna i świecka, dała się odczuć pod tym względem znaczna zmiana na gorsze. Wychowankowie wiedeńskiego Barbareum i lwowskiego uniwersytetu zrywali z ludem wszelką łączność, wstydzili się jego języka, a niekiedy i wiary. Chłopskiego języka używać im — ludziom wykształconym — nie wypadało, a książkowym, cerkiewno-słowiańskim władać należycie nie mogli, — wobec tego szukali sobie czego innego. Starali się pod każdym względem zrównać z polskiem duchowieństwem i polską szlachtą. Ponieważ na polu ruskiej literatury nic się wówczas nie pojawiała, a dawne pomniki piśmiennictwa poszły w zapomnienie, — przeto całą duszą Ignęli do świetnej literatury polskiej i do języka polskiego. Przytem pociągało ich w tę stronę i to, że Polacy mieli swój dziennik — „Gazetę lwowską“ z dodatkiem „Rozmaitości“.

Z chwilą przyłączenia Galicyi do Austrii odpadły przyczyny antagonizmu między Polakami i Rusinami, Polacy przestali być panującym narodem, z ich rąk wypadła władza, a panami jednych i drugich byli obecnie Niemcy. Wspólność losu zbliżyła Rusinów do Polaków więcej niż kiedyindziej, a zbliżenie to powodowało wynarodowianie na korzyść wyższych pod względem kultury Polaków. Największe kroki poczyniła polonizacya za czasów lwowskich biskupów Mikołaja Skorodyńskiego i Antoniego Anhełowycza, — którzy do tego w znacznej mierze się przyczynili, chociaż przytem byli gorącymi austryackimi patryotami. Z ich winy ruskie szkoły parafialnie upadały, w ich czasach ruski język rugowano z uniwersytetu, z cerkwi, ze szkół, z kapituł, z domów duchowieństwa miejskiego, a także i duchowieństwa wiejskiego. Pogardzony ruski język znalazł jedyny przytułek w chłopskich chałupach, a pozatem wszyscy pisali i mówili po polsku. Wstydem wówczas było nazywać się Rusinem. Rusczy uczeni poświęcali swe siły i zdolności polskiem celom; Dr. Michał Harasewycz, profesor ruskiego oddziału na lwowskim uniwersytecie, wykładał teologię pasterską i katechetykę po polsku, przyczem należy zaznaczyć, że był to jeden — jedyny profesor, który wówczas używał w swych wykładach polskiego języka; on też w czasie powstania Tadeusza Kościuszki wydawał we Lwowie r. 1794 „Dziennik polityków patryotycznych“ w duchu austryackim i polskim. (Ogłaszał manifesty Kościuszki, a przytem pomieszczał życiorysy generałów austryackich). Znowu drugi Rusin, Dyonizy Zubryckij, pisał swe rozprawy tylko po polsku, a w roku 1809

był sekretarzem polskiego rządu wojskowego, stojącego pod egidą Napoleona I. — Takich jednostek z takimi przekonaniami było wówczas bardzo wiele. W każdym wypadku Ruś galicyjska pod względem nacyonalnym stała w czasie od początku XIX. w. do roku mniej więcej 1815. niżej, niż przed rokiem 1772. Wówczas bowiem naród ruski stanowili księża wiejscy i chłopi, a obecnie tylko chłopi tak, że rząd w r. 1817. nie zna już ruskiego narodu (Russen, Ruthenen i t. d.), lecz tylko „den Bauer gr.-kat. Glaubens“.

IV.

Od roku 1772. do roku mniej więcej 1815. nie pojawiło się na polu literatury chociażby w tym makaronicznym języku nie godnego uwagi.

Prócz lichych elementarzy cerkiewno-słowiańskiego języka, dwóch wspomnianych wyżej tłumaczeń Łodija i Zacharyasewycza, panegiryka p. t. „Ономастиконъ“ (Łwów 1791), napisanego na cześć biskupa A. Anhelowycza przez Łodija, — drukowano tylko książki do modlenia, księgi cerkiewne, listy pasterskie i t. p. I to listy pasterskie pisano zwykle w języku łacińskim i polskim. Książek ruskich wogóle bardzo mało wydawano i mało czytano. Było wielu takich księży obecnie i później do połowy XIX. w., którzy nie rozumieli języka cerkiewnych ksiąg, a nawet nie umieli słowiańskiego pisma odczytać i z tej przyczyny przepisywali sobie tekst łacińskimi literami. Zato ruska inteligencja czytała utwory obcych literatur, jak polskiej, czeskiej, niemieckiej, — i to nie pozostało bez dobrych następstw. Z końcem XVIII. i z początkiem XIX. w. wrzał w zachodniej Europie niebywały ruch na polu literatury. Toczyła się tam zacięta walka konserwatywnych pseudo-klasyków z postępowymi romantykami, zakończona zwycięstwem tych ostatnich. Romantycy puścili w świat nowe hasła, szukali tematów do swych utworów w ludowych pjeśniach i podaniach i w historyi swego narodu, badali zabytki dawnej rodzimej literatury i swych dziejów, robili studia nad językiem ludowym, pisali gramatyki. Ruch ten za pośrednictwem Niemców, którzy zwłaszcza po upadku Napoleona I. hołdowali narodowej literaturze, przeniósł się do Słowian, — do Czechów, Polaków, Serbów, Kroatów, Rosyan i do Ukraińców w państwie rosyjskiem. Wśród nich pojawiają się utwory historyczne; w Rosyi

wydaje Mikołaj Karamsin pomnikowe dzieło p. t. „Исторія государства Россійскаго“. Petersburg 1816—1829, którego część wydano w r. 1824. w polskiem tłumaczeniu („Historya Państwa Rossyjskiego“ przełożona przez Grzegorza Buczyńskiego — Warszawa); Czech Franciszek Palacky pisze historię królestwa czeskiego „Geschichte von Böhmen“ Prag 1836; historią Polski i Litwy zajmuje się Joachim Lelewel; niemiecki uczony August L. Schlözer pracuje nad dawnym ruskim pomnikiem, sławną kroniką, przypisywaną Nestorowi — i wydaje „Übersetzungen des russischen Chronisten Nestor bis zum Jahr 980“. Göttingen 1802—1809; — Dumitr Bantysz-Kamienski pisze historię Ukrainy „Исторія Малої Россіи“. Moskwa 1822; przed nim jeszcze dziejami tego kraju zajmuje się Niemiec Jan Chrystian Engel w swych pracach „Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Kosaken“ Halle 1796 i „Geschichte von Halitsch und Wladimir bis 1772“ Wien 1793. Szukają dawnych zabytków swej literatury, żeby na nich wykazać obecnym pokoleniom wysoką kulturę swych przodków i dodać im przez to zachęty do pracy na niwie rodzimej literatury; hr. Aleksy Musin-Puszkin wydobywa r. 1795 na światło dzienne cenny poemat staroruski z końca XII. w. Слово о пѣлху Игореѣ“ i wydaje go w r. 1800; Czech Wacław Hanka, chcąc zbudzić z apatyi swych rodaków, wydaje również pomniki staroczeskiej literatury „Starobylà skládani“ Praha 1817—1826, a nawet sam tworzy pieśni w staroczeskim języku i wydaje je, jako pochodzące z zamierzchłych wieków („Kralodvorsky Rukopis. — Zbjrka staročeských zpiewo-prawnych basnj“, Praha 1818 r.). Skrzętnie zbierają i ogłaszają drukiem ludowe śpiewy i podania, badają ludowe obrzędy i zwyczaje; Czech Franciszek Czela-kowsky wydaje „Slovanske narodni pjesně“ Praha 1822—1829; czeski uczony Paweł J. Szafarzyk wydaje „Pjsne svetske lidu slovenskeho“. Praha 1823—1827; Wuk Stefanowicz Karadżicz, reformator serbskiej literatury, zbiera i drukuje „Srpske narodne pjesme“ Lipsk i Wiedeń 1823—33. Z tym samym objawem spotykamy się i w Rosyi; i tam znajdujemy z początkiem XIX. w. miłośników ludowej twórczości, jak Kirszę Daniłowa („Древняя русскія стихотворенія старинных малороссійскихъ пѣсень“ 1819, i „Рускіє казки“ 1820), Mik. Certelewa („О старыннихъ малороссійскихъ пѣсняхъ“ 1819, „Опытъ собраня стариныхъ малороссійскихъ пѣсней“ 1819), Jana Pracza („Собраніе народнихъ Рускихъ пѣсень съ ихъ голосами“ 1790), Porow’a („Новѣйшій

всеобщий и полный пѣсенникъ“ 1819, „Русскія народнія пѣсни“ 1820) i innych. Mają ich również Polacy. Na pierwsze miejsce wybił się tutaj Adam Czarnocki (Zoryan Dołęga Chodakowski), który zebrał bardzo wiele etnograficznych materyałów i wydał cenną rozprawkę „O Słowiańszczyźnie przed Chrześcijaństwem“ Warszawa 1818 („Ćwiczenia naukowe“), dalej Łukasz Gołębiowski, który wydał 1830 r. „Lud polski, jego zwyczaje i zabobony“.

Pojawiają się też poważne dzieła gramatyczne i słowniki. Słowiańscy uczeni badają nie tylko język swego ludu, lecz i innych pobratymczych plemion. Z początkiem XIX. wieku powstało wśród Słowian nowe hasło, hasło panslawizmu, które znalazło oddźwięk prawie u wszystkich słowiańskich narodów. Miel swoich panslawistów Czesi, Polacy, Rosyanie, Ukraińcy, Serbowie. Uczeni, hołdujący panslawistycznym ideałom, obejmują w swych utworach całą Słowiańszczyznę, jej piśmiennictwo, — uczą się słowiańskich języków, tłumaczą utwory innych Słowian na swój język, wogóle dążą do stworzenia wzajemności literackiej wśród wszystkich słowiańskich plemion, do zjednoczenia ich w jedną potężną rodzinę, która mogłaby stawić skuteczny opór naporowi Niemców. Te panslawistyczne poglądy skryształizowały się najlepiej w zbiorze pieśni Jana Kollara, Słowaka, wydanych p. t. „Slavy Dcera — Lyricko-epicka básen w peti zpewjch“ r. 1821, a jeszcze jaśniej w rozprawie jego „Über die litterarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation“ 1837.

Badając nowe języki słowiańskie, nie zapominają też o starosłowiańskim, który uważają za cenny pomnik starożytnej Słowiańszczyzny. Występuje cały szereg sławnych slawistów. Czech Dobrowsky Józef, odnowiciel czeskiej literatury, pisze między innymi „Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur“ Prag 1792 i 1818, „Die Bildsamkeit der slawischen Sprache“ Prag 1799, „Deutsch-böhmisches Wörterbuch“ Prag 1802—21, wydaje „Slavin“ Praha 1808, „Slovanka“ Praha 1814—15, dalej „Glagolitica“ Prag 1807, „Ausführliche Lehrgebäude der böhmischen Sprache“ Prag 1809 i 1819, „Entwurf zu einem allgemeinen Etymologikon der slawischen Sprachen“ Prag 1813 i 1833, „Institutiones linguae slavicae dialecti veteris“ Vindobona 1822, i inne; Paweł Szafarzyk wydaje „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten“ Offen 1826; Fr. Czelakowsky tłumaczy rosyjskie pieśni, a Wac. Hanka tłumaczy

staroruskie „Słowo o pułku Igora“, pisze też „Böhmische Grammatik“ Prag 1822, następnie gramatykę języka polskiego (1839) i cerkiewno-słowiańskiego; znakomity sławista Bartłomiej Kopitar zajmuje się prawie wszystkimi słow. językami, pisze „Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark“ Laibach 1808, „Glagolita Clozianus“ Wiedeń 1836 i wiele innych. U Polaków Samuel Bog. Linde pracuje nad słownikiem („Słownik języka polskiego“ Warszawa 1807—1814); utwory gramatycznej treści piszą: Onufry Kopczyński („O duchu Języka polskiego“ 1804, „Treść grammatyki polskiej“ Wilno 1806,) Józef Muczkowski („Gramatyka języka polskiego“, Poznań 1825), J. S. Bandtkie („Uwagi nad językiem czeskim, polskim i teraźniejszym rossyjskim“ Warszawa 1815, w „Pamiętniku warszawskim“).

Serbi pracują również na tem polu. Abraham Mrazowicz drukuje w Budapeszcie r. 1811 „Руководство къ славенстѣй грамматицѣ исправленнѣй во оупотребленіе славено-сербскихъ народныхъ оучилищъ“; Wuk St. Karadžicz pisze gramatykę „Pismenica srbskoga jezika“ Wiedeń 1814, którą Jakób Grimm wydał w r. 1824 w niemieckiem tłumaczeniu p. t. „Kleine serbische Grammatik“, a następnie słownik „Srbski rječnik“ Wiedeń 1818. Rosyjskim językiem zajmuje się Michał Butowski „Грамматика російскаго языка въ пользу польскаго юпошества въ Волинской Гимназіи“ Poczajów 1899, A. B. Tappe „Neue theoretisch-praktische Russische Sprachlehre für Deutsche“ i Al. Chr. Wostokow, który też poświęca się badaniom starosłowiańskiego języka. Również język ukraiński pierwszy raz wówczas naukowo opracowano; Al. Pawłowski wydał w Petersburgu r. 1818 małą gramatykę tego języka p. t. „Грамматика малоросійскаго нарѣчія чили граматическое показаніе существеннѣйшихъ отличій, отдалившихъ малоросійское нарѣчіе отъ чистаго російскаго языка“.

Wogóle koniec XVIII. i początek XIX w. jest bardzo znamieny dla słowiańskich narodów. Wówczas zmartwychwstaje i odradza się literatura Rosyan, Czechów, Ukraińców w Rosyi i Serbów. Tylko Rusini w Galicyi pomimo przychylnego zrazu usposobienia rządu względem nich nie dawali wyraźnego znaku życia.

Ale hasła, odbrzmiewające w całej Słowiańszczyźnie, dochodziły za pośrednictwem lektury polskiej, czeskiej i niemieckiej do wiadomości Rusinów; z dzieł niektórych wyżej wspomnianych sławistów poznali lepiej znaczenie języka cerkiewno-słowiańskiego.

go i swego książkowego staro-ruskiego. Niektóre jednostki poczęły odczuwać żal, że te języki mogą pójść w zapomnienie.

Tymczasem w Austrii nastąpiły ciężkie czasy — czasy Metternicha, w których nie śmiała się pojawić żadna samodzielna myśl, w których Rusini znaleźli się w szczególnie niekorzystnym położeniu, bo starano się ich zupełnie wynarodowić, usunąć ich język ze szczętem nie tylko ze szkół, ale nawet z cerkwi. I ta okoliczność jako też ruch wśród Słowian zbudził niektórych Rusinów z dotychczasowej apatyi.

Pierwszym mężem, który stanął w obronie ruskiego języka, był kanonik przemyskiej kapituły, Jan Mohylnyckyj (ur. 1777 — um. 1831.); do obronnej akcji umiał on wciągnąć Michała Lewyckiego, od r. 1813. przemyskiego biskupa, chociaż ten początkowo nie miał w sobie nic ruskiego, a nawet nie znał należycie języka cerkiewno-słowiańskiego. Za radą Mohylnyckiego odniósł się biskup Lewyckij r. 1816. z prośbą do galicyjskiej gubernii o zaprowadzenie ruskiego języka do szkół ludowych. Gubernia dała odmowną odpowiedź i uzasadniała ją tem, że język ruski nie jest językiem odrębnym, lecz dyalektem polskiego, że tem narzeczem nikt nie pisze; gdyby wprowadzono to narzecze do szkół, utrudnionoby tylko bez żadnej korzyści naukę, a do tego obciążenia przyczyniłaby się głównie cyrylica. A ponieważ ruski lud rozumie język polski, przeto — według zdania gubernii — najlepiej byłoby uczyć we wszystkich szkołach ludowych po polsku, żeby nie wszczepiać niezgody i separatyzmu między mieszkańcami jednej prowincyi. Przytem dano metropolicie jeszcze jedną radę, a mianowicie, żeby zaprowadził do ruskich książek zamiast cyrylicy łaćniński alfabet.

Kiedy w r. 1817 zabrano się do reformy ludowego szkolnictwa, rząd krajowy zwołał w tej sprawie ankietę, w której wzięli udział metropolita (od 1816 r.) Michał Lewyckij i ks. Jan Mohylnyckyj jako wizytator szkolny. Pomimo protestu tych ruskich członków uchwalono, że odtąd wykładowym językiem w szkołach ludowych ma być język polski, który też wtedy uznano za jedyny krajowy; ruskiego języka mogą księża używać tylko przy katechezacyi, wolno im też uczyć dzieci prywatnie czytać i pisać po rusku. Przytem znowu radzono metropolicie, żeby wprowadził łaćniński alfabet zamiast cyrylicy, albo żeby wszystkie księgi cerkiewne kazał przetłumaczyć na język polski. Przeciw tym uchwałom krajowego rządu metropolita wniósł do centralnego

rządu we Wiedniu protest, napisany przez Mohylnyckiego. W protęście tym występuje Mohylnyckij z dowodami historycznych praw języka ruskiego i wykazuje, że on jest dla Rusinów językiem ojczystym, narodowym i krajowym. Wkrótce (r. 1818.) przyszło z Wiednia rozporządzenie cesarskie, mocą którego we wszystkich ludowych szkołach wschodniej Galicyi miano uczyć religii dzieci gr. kat. obrządku w języku ruskim; w szkołach, do których uczęszczały dzieci greckiego i łacińskiego obrządku, językiem wykładowym miał być język polski, ale należało uczyć po rusku czytać i pisać; w szkołach, gdzie uczyły się tylko dzieci gr. kat. obrządku, miał być ruski język wykładowym, przyczem trzeba było uczyć czytać i pisać po polsku. Nadto rząd centralny pozwolił Rusinom w tych wsiach, gdzie miały być szkoły polskie, zakładać prywatne parafialne szkoły z ruskim językiem wykładowym, które jednak musiały utrzymywać się tylko z funduszków prywatnych. Jednak pomimo finansowych trudności te szkółki parafialne wkrótce za staraniem Mohylnyckiego bardzo się rozmnożyły, — do nich bowiem lud chętniej oddawał swe dzieci niż do polskich. W szkółkach tych uczono początkowo prawie wyłącznie tylko czytać na cerkiewnych księgach i pisać cyrylicą, gdyż innych podręczników prawie nie było.

Mohylnyckij, dążąc do wprowadzenia języka ruskiego do szkół, myślał i o dostarczaniu dla nich ruskich podręczników. W tym celu poddał M. Łewyckiemu myśl założenia w Przemyślu towarzystwa, które mogłoby się zająć szerzeniem oświaty wśród Rusinów i wydawać książki w ruskim języku; sam też ułożył statuta, które zatwierdził cesarz Franciszek I. w roku 1816. Towarzystwo, które się nazywało „Societas presbyterorum ritus graeco-catholici Galiciensium ad promovendam operibus scriptis apud fideles Christi cognitionem religionis et ad formandos eorundem fidelium mores“, — nie rozwinęło się należycie z powodu apatyi ogółu Rusinów i wkrótce z braku członków upadło. Zato Mohylnyckij sam dążył do celu, wytkniętego statutami towarzystwa. Pracował wytrwale nad podniesieniem ruskiego szkolnictwa, zakładał ruskie parafialne szkoły, ułożył i wydał kilka podręczników. („Наука християнская по ряду катихизма нормального къ ползѣ дѣтей парафіалныхъ“. Buda 1815.; „Букварь словено-русскаго языка“. Buda 1816., a następnie wydania tej książki pojawiły się w latach 1817., 1819., 1827., 1829.; „Катихізісь малый для оучилищъ парафіалныхъ“ Lwów 1818.; „Повин-

ности подданныхъ къ ихъ Монарсъ. — Во оупотребленіе оучилищъ парафіалныхъ“. Lwów 1817., 1827.; „Правила школьная“ Lwów 1817).

Za staraniem tego świątłego męża założono r. 1818. w Przemysłu instytut, w którym uczono kandydatów na diaków i nauczycieli ludowych. W zakładzie tym, który do dnia dzisiejszego istnieje, uczono wówczas religii, rachunków, cerkiewnego śpiewu, języka cerkiewno-słowiańskiego, polskiego i niemieckiego.

Robił też (r. 1816.) starania o założenie w Przemysłu ruskiego gimnazjum bazylińskiego, ale rząd na interwencję polskiego arcybiskupa Kickiego na to się nie zgodził.

W każdym wypadku ta działalność Mohylnyckiego oznacza postęp, korzystną zmianę w poglądach niektórych Rusinów w porównaniu z tym stanem, jaki widzieliśmy z końcem XVIII. i z początkiem XIX. w. Czego nie mogły dokonać przychylnie reformy Józefa II., — to uskuteczniało obecnie nieprzychylnie stanowisko w pierwszej mierze rządu krajowego, a dalej i centralnego; chęć zupełnego wynarodowienia Rusinów i zamiar wyrugowania języka ruskiego (właściwie cerkiewno-słowiańskiego) ze szkoły i z cerkwi zbudziły z dotychczasowej apatii niektórych Rusinów, którzy stanęli do obrony języka swych ksiąg cerkiewnych a nawet domagali się, żeby go uczono w szkołach. Walkę tę obronną zainicjował, jak wspominaliśmy wyżej, Mohylnyckij, który też musiał ją sam przez parę lat podtrzymywać. Zrazu nikt się nie zgłaszał do walki w otwartych szeregach, chociaż byli tacy, którzy myśleli tak samo jak on, którzy odczuwali poniżenie, jakie dostaje się w udziale Rusinom, ich obrządkowi i językowi. Do takich potajemnych stronników Mohylnyckiego, którzy nie chcieli, czy też nie mieli odwagi wystąpić publicznie z apologią swojej przeszłości i terażniejszości, byli: Michał Harasewycz (um. 1836.) i Dyonizy Zubryckij (ur. 1777. — um. 1862). Oni obaj, dawni polscy patryoci, (pierwszy — redaktor „Dziennika polityków patryotycznych“ z r. 1794. i jedyny profesor lwowskiego uniwersytetu, który w swoim czasie wykładał po polsku, drugi — sekretarz rządu polskiego z r. 1809.), zmieniali pomалу swoje poglądy, zdaje się, dzięki represjom ze strony rządu centralnego i krajowego, może też i dzięki ogólnemu ruchowi wśród Słowian. Z jednej i z drugiej przyczyny zwrócili swą uwagę na naród, z którego wyszli, na jego ongiś sławną, a następnie smutną przeszłość, przychodzą do przekonania, że oni są Rusi-

nami, i zaczynają dla Rusi pracować. Stosownie do hasła, szerzących się wśród Słowian, zajmują się dziejami swego narodu.

Harasewycz jeszcze przed rokiem 1810. zaczął zbierać materiały do historii ruskiej cerkwi, nad którą pracował następnie przez kilkanaście lat. Dzieło to p. t. „*Annales ecclesiae Ruthenae*“, napisane w duchu patryotycznym ruskim, — chociaż za życia autora nie wyszło z druku¹⁾, szerzyło się wśród ruskich alumnów i duchowieństwa w licznych odpisach i wyciągach i budziło przywiązanie do cerkwi i jej tradycji, a w części i narodową świadomość. Ów ongiś polski patriota wpływał obecnie na młodzież ruską w zupełnie innym kierunku i przy każdej sposobności powtarzał ulubioną sentencję: „*Великая руская мать*“.

Zubryckij zaś zajął się dziejami ruskiego narodu, jego kulturą i sławnymi czynami kniaziów. Należy tutaj zaznaczyć, że z Zubryckiego ruski naród nie miał wielkiej pociechy, gdyż on, porzuciwszy polski obóz, zaliczył się do Rosyan, a to głównie pod wpływem rosyjskiego historyka, prof. Michała Pogodina, z którym pozostawał w dość zażyłych stosunkach; używał też w swych dziełach najczęściej języka rosyjskiego.

V.

Akcyja Rusinów, a raczej działalność Jana Mohylnyckiego zmierzała w latach 1816—1820. prawie wyłącznie do obrony języka ruskiego (= starosłowiańskiego) w książkach religijnej treści i do wprowadzenia go do szkół ludowych. Ale i do tak mikroskopijnego celu dążyły nieliczne jednostki, których ogół inteligencji nie tylko nie popierał, ale nawet przeciwdziałał. Większa część duchowieństwa ruskiego była tej samej myśli, co i rząd krajowy, żeby przetłumaczyć cerkiewne księgi na polski język albo przynajmniej wprowadzić zamiast cyrylicy łaćniński alfabet.

To też, gdy w czwartej dziesiątce XIX. w. poczęto w przemyskim duchownym seminaryum uczyć cerkiewno słowiańskiego języka (pierwszym nauczycielem był ks. Jan Ławrowskij, alumni szydzili z tej nauki; zaś w lwowskim seminaryum nauczyciela tegoż języka ks. Jana Ilnyckiego spotkała na pierwszej lekcji (r. 1834.) jeszcze większa przyjemność: słuchacze obrzucili go

¹⁾ „*Annales ecclesiae Ruthenae*“ wydano dopiero w roku 1862. we Lwowie.

polanami i krzyczeli; „Co to! On chce nas zrobić Tatarami, Azyatami, Mongołami! Precz z nim, precz z tym Mongołem-Tatarzynem.

Pomału jednak i młodzież nabierała innych poglądów.

Pomyślny zwrot daje się widzieć u tej części ruskiej młodzieży, która wychowywała się we Wiedniu w cesarskim duchownym instytucie, która się następnie grupowała w Przemyślu i działała pod przewodnictwem biskupa Jana Śnihurskiego i kanonika Jana Mohylnyckiego. We Wiedniu kształcił się od r. 1804 Jan Śnihurskyj, który po ukończeniu teologii został tamże r. 1808 wikarym, a r. 1813 parochem przy cerkwi św. Barbary; gdy następnie r. 1818 przeniósł się na tron biskupi do Przemyśla, posadę parocha we Wiedniu objął Piotr Paślawskyj. W roku 1819 przybył do Wiednia na teologię Józef Lewyckyj, a w kilka lat później Antoni Dobrjanskyj. — Do cerkwi św. Barbary uczęszczało wielu Słowian (Rusini, Serbowie, Kroaci, Słowienicy), którzy mieszkali we Wiedniu; między innymi zachodzili tam tacy znakomici słowiańscy uczeni, jak Słowieniec Bartłomiej Kopitar, Serb Wuk K. Karadžicz i Kroat Ludowit Gaj.

Tak Śnihurskyj, jak i jego następca Piotr Paślawskyj, a także Józef Lewyckyj i Dobrjanskyj schodzili się z tymi uczonymi, często rozmawiali na temat odrodzenia Słowian i ich literatur. W rozmowach zachęcano Rusinów, żeby pracowali nad swym narodem i dźwignęli go z upadku podobnie, jak to zrobił z Czechami Dobrowsky, z Serbami Karadžicz. Największy wpływ na tych czterech Rusinów miał Kopitar, który przyjechał do Wiednia 1808 r. i wkrótce (1810) zaprzyjaźnił się ze Śnihurskim. Dotychczas nie wiedział on nic o Rusinach, nie wspominał o nich w swoich naukowych pracach podobnie, jak pomijał ich jego nauczyciel Dobrowsky. Teraz zetknąwszy się z Rusinami, po różnych pogadankach z nimi doszedł do przekonania, że oni są narodem odrębnym od Polaków i Rosyan. Już w roku 1816 drukuje w „Wiener Allgemeine Literatur-Zeitung“ (Nr. 89) rozprawkę p. t. „Russniakische Literatur“, w której bardzo przychylnie odzywa się o Rusinach i ich literackich próbach. (Jana Mohylnyckiego „Наука християнска по ряду катихизма нормалнаго къ ползѣ дѣтей парафіяльныхъ“. Buda 1815). Ma się rozumieć, że języka ruskiego (ludowego) z wyżej zacytowanej książki poznać nie mógł, poznał go dopiero później — po r. 1820. Zaopiekował się wiedeńskimi Rusinami, zachęcał ich do studyów nad językiem

c. słowiańskim i swoim ruskim ludowym; będąc kustoszem cesarskiej biblioteki dawał im książki z zakresu slawistyki, staroruskiej literatury i historii, a później jako generalny cenzor greckich i słowiańskich książek, dawał im cenne wskazówki, jakiego języka mają używać. Życzył sobie, żeby Rusini dźwignęli się z długowiekowego upadku, żeby stworzyli literaturę w swoim ludowym języku, odrębną od polskiej i rosyjskiej; jako wróg Rosyi, a wierny poddany Austrii nie chciał, żeby Rusini utonęli w rosyjskim morzu, dlatego doradzał Rusinom wprowadzić do swego piśmiennictwa łaćniński alfabet, trwać w wierności do Austrii, gdyż mniemał, że tylko pod rządem austriackim Słowianie mogą mieć przed sobą przyszłość.

I po wyjeździe wyżej wspomnianych Rusinów z Wiednia nie zrywał z nimi stosunków, utrzymywał z nimi korespondencję, a prócz tego pisywał i do innych wybitniejszych Rusinów w Galicyi, jak do Józefa Łożyńskiego, Dyonizego Zubryckiego, Jana Ławrowskiego i Michała Małynowskiego. — W ten sposób za pośrednictwem korespondencji, a dalej za pośrednictwem swych wychowanków, wiedeńskich Rusinów, wywierał zbawienny wpływ i na tych, którzy do kółka przy cerkwi św. Barbary nie należeli. Prawie wszyscy jego znajomi szli w większej lub mniejszej mierze za wskazówkami swego nauczyciela i zabrali się gorąco do pracy. Słowa zachęty, wlane w ich serca przez Kopitara i innych wiedeńskich slawistów, nie poszły na marne. Na wzór innych słowiańskich uczonych zabierają się do opracowywania gramatyk języka cerkiewno-słowiańskiego i ruskiego, zbliżonego do ludowego, a nawet czystego ludowego. Rolę opiekuna ruskich uczonych w Galicyi bierze na siebie biskup przemyski Jan Śnihurskyj (ur. 1784 — um. 1847), a jego biskupia stolica Przemyśl, staje się centrum pierwszego literackiego ruchu. Śnihurskyj otaczał się takimi ludźmi, którzy poświęcali się literaturze i szli za radami Kopitara, n. p. kapelanami jego byli: Józef Łewyckyj, Józef Łożyńskyj, Antoni Dobrjańskyj; cenił przede wszystkim wychowanków Kopitara i nazywał ich „достоинное чадо (dzieci) Копитарево“.

Kupował książki odnoszące się do przeszłości ruskiego narodu i wypożyczał je chętnie młodym uczonym, których też zachęcał do pisania gramatyk i innych naukowych dzieł. W teologicznym instytucie w Przemyślu zaprowadził naukę języka cerkiewno-słowiańskiego, którego nauczycielami byli Jan Ławrow-

skyj, a następnie Antoni Dobrjański. W roku 1829 kupił drukarnię, w której odtąd drukowały się prawie wszystkie ruskie literackie utwory. Sam w życiu codziennem począł używać ruskiego języka i innych do tego zachęcał; bardzo się też cieszył, jeśli który ksiądz przemawiał do niego po rusku.

Począwszy od roku mniej więcej 1820. Rusini pracują już w innym kierunku niż dotychczas, wychodzą poza obręb ksiąg cerkiewnych, książek do modlenia, listów pasterskich, panegiryków, szkolnych podręczników, stanowiących prawie wyłącznie ich literaturę. Józef Łewyckij w czasie teologicznych studyów we Wiedniu odważył się przetłumaczyć z niemieckiego na język ruski utwór poetyczny „Das Heimweh der Verbannten“ i wydał swój przekład we Wiedniu 1822 r. p. t. „Домоболѣе проклятыхъ“, a dołączysz do niego urywek z rosyjskiego poematu, poświęcił ruskiej młodzieży „Оучающемуся младенчеству народа словенорускаго жертвуетъ соиздатель...“. — Dziwaczny był język tego utworu, jakiego Łewyckij trzymał się przez całe prawie życie, ale zawsze był to krok naprzód, bo Łewyckij dał w przekładzie pierwszy utwór świeckiej treści; on też i nadal tłumaczył utwory Szillera i Goethego, żeby w ten sposób stworzyć ruską belletrystykę. W czasie swego pobytu we Wiedniu pracował jeszcze nad ruską bibliografią („Опытъ русской библиографіи“).

Piotr Paślawskij, proboszcz cerkwi św. Barbary, wygłasza i pisze po rusku kazania. Z początkiem trzeciej dziesiątki XIX. wieku prawie równocześnie trzech ludzi opracowuje gramatykę języka ruskiego: kanonik Jan Mohylnyckij, ks. Jan Ławrowskij (obaj w Przemyślu) i ks. Piotr Paślawskij z Wiednia. Jan Mohylnyckij, o którego zasługach na polu ruskiego szkolnictwa była już przedtem mowa, pisząc rekurs (r. 1817.) do wiedeńskiego rządu przeciw uchwałom rządu krajowego w sprawie ruskiego języka w szkołach, musiał zapewne odbyć wstępne studia nad językiem cerkiewno-słowiańskim i staroruskim. Wkrótce nadarzyła mu się sposobność zabrać drugi raz głos w obronie cerkiewno-słowiańskiego i ruskiego języka. Rząd krajowy w roku 1822. nie chciał zezwolić na druk listu pasterskiego metropolity Michała Łewyckiego, pisanego w cerkiewno-słowiańskim języku, podając jako przyczynę to, że w Galicyi niema cenzora dla książek pisanych cyrylicą; — i znowu dawano metropolicie te same rady, co i w roku 1817., a mianowicie, żeby ten list wydał po polsku lub przynajmniej łacińskim alfabetem. Mohylnyckij z polecenia

metropolity pisze do rządu krajowego drugi rekurs, w którym protestuje przeciw zakazowi; podług jego zdania listy pasterskie do ruskiego ludu powinny być pisane w cerkiewno-słowiańskim języku, gdyż tego wymaga tradycja cerkwi; ruski lud rozumie cerkiewno-słowiański język lepiej niż polski; gdyż ruski język, którego lud używa, jest samodzielny i odrębny od polskiego i rosyjskiego, a zato zbliża się więcej do cerkiewno-słowiańskiego. Dalej pisze o znaczeniu ruskiego języka w historii i wspomina o utworach, które w tym języku były dawniej pisane. W rekursie swym, który jest pierwszą w Galicyi naukową rozprawą o języku ruskim, powołuje się na dzieła Engla, Schlözera, Lindego, Bandtkiego. Rozprawkę tę Mohylnyckij później rozszerzył i miał wydać p. t. „Вѣдомость о рускомъ языке“ jako wstęp do gramatyki, nad którą równocześnie pracował; ale ani tej rozprawki ani gramatyki nie wydał¹⁾. Jego gramatyka języka ruskiego była gotowa już w 1823. roku i 7. grudnia tego roku była w ręku generalnego cenzora Kopitara, który też dał swoje admittitur; z niej, zdaje się, Kopitar poznał język ruski tak, że mógł następnie Józefowi Łewyckiemu i Józefowi Łożyńskiemu dawać swe cenne wskazówki, odnoszące się do języka ruskiego.

Mohylnyckij odróżnia wyraźnie język ruski od cerkiewno-słowiańskiego, sam stara się pisać swą gramatykę i „Вѣдомость“ po rusku, ale jego język jest jeszcze bardzo daleki od czystego języka ludowego. W każdym razie gramatyka Mohylnyckiego mogłaby wywierać zbawienny wpływ na młode pokolenie Rusinów, gdyby była wyszła z druku, nie wyszła, zdaje się, z winy metropolity M. Łewyckiego. Mimo to korzystali z jego rękopiśmiennej gramatyki Józef Łewyckij i Józef Łożyńskij przy pisaniu swych podobnych prac.

Równocześnie z Mohylnyckim piszą gramatyki ruskiego języka Jan Ławrowskij i Piotr Paśławskij, ale i te dwa dzieła nie były również drukowane. Zato węgierski Rusin ks. Michał Łuczka, należący również do wspomnianego wyżej wiedeńskiego kółka, wydaje w r. 1830. gramatykę cerkiewno-słowiańskiego języka po

¹⁾ „Вѣдомость о рускомъ языке“ wyszła w skróceniu w polskim przekładzie L. A. Nabelaka p. t. Rozprawa o ruskim języku. — Lwów 1829. (Czasopism naukowy księgozbioru publ. im Ossolińskich. Zeszyt III.); ten sam przekład wyszedł jeszcze raz we Wiedniu r. 1837.; pojawiła się też w rosyjskim tłumaczeniu p. t. О Русскомъ языке Petersburg 1833 (Журналъ Министерства народнаго просвѣщенія“).

łacinnie p. t. „Grammatica Slavo-ruthena: seu vetero-slavicae, et actu in montibus Carpathicis Parvo-russicae, seu dialecti vigentis linguae edita per Michaelem Lutskey“. Budae 1830. — Gramatyka ta jest o tyle ważna, że jest to pierwsza drukowana oryginalna naukowa praca Rusina, a po drugie, że Łuczka uwzględnia tam język ludowy i w dodatku pomieszcza kilka ludowych baśni i liczne przysłowia ruskie¹⁾. Na ten sam czas przypada dość energiczna naukowa działalność ks. Józefa Łewyckiego, który obdarzał Rusinów prawie rok-rocznie panegirykami na cześć różnych dostojników cerkiewnych i nieudolnymi pod względem językowym przekładami niemieckich utworów poetycznych. W roku 1830. wydaje we Lwowie słownik cerkiewno-słowiańsko-polski p. t. „Приручный словарь славено-польскій, или собраніе реченій славенскихъ неидобъ разумѣтельныхъ обрѣтающихъ ся въ книгахъ церковныхъ на языкъ польскій толкованныхъ“. Wkrótce potem (r. 1831.) napisał gramatykę języka ruskiego, na której publikację cenzor Kopitar się zgodził. Jest to pierwsza gramatyka ruskiego języka, która się doczekała druku; wyszła r. 1834. p. t. „Grammatik der ruthenischen oder klein-russischen Sprache in Galizien“ Przemyśl. Niestety, Józef Łewyckij miał bardziej mylne pojęcie o języku ruskim, niż jego poprzednicy: Jan Mohylnyckij, Jan Ławrowskij i Piotr Paślawskij. Pomimo rad Kopitara, który mu polecał napisać gramatykę języka ruskiego ludowego, dał on gramatykę jakiegoś języka mieszanego, makaronicznego, złożonego ze słów i form ruskich, polskich, rosyjskich, cerkiewno-słowiańskich, ułożył ją na wzór rosyjskich gramatyk, jak n. p. A. B. Tappe'go „Neue theoretisch-praktische Russische Sprachlehre für Deutsche“, Mich. Butowskiego „Грамматика російскаго языка въ пользу Польскаго юношества въ Волянської Гимназіи“. Chociaż cytuje ustępy z utworów ukraińskiego poety I. Kotlarewskiego i umieszcza kilka ludowych ruskich pieśni, — nie uznał za stosowne wprowadzić ich języka do piśmiennictwa i opracować jego gramatykę. Jediną zaletą tej gramatyki jest chyba to, że w niej Łewyckij daje wzór ruskiej kursywy, skoplowanej z wyżej wspomnianej gramatyki Tappe'go

¹⁾ Po Łuczkaju wydał w r. 1837. w Przemyślu gramatykę cerkiewno-słowiańskiego języka Antoni Dobrzański p. t. „Gramatyka języka starosłowiańskiego, jakiego Sławianie obrządek grecki wyznający, w księgach swych cerkiewnych używają.

i że odtąd Rusini mogli jej w piśmie używać zamiast niewygodnej cyrylicy.

W owym czasie dwaj starsi uczeni kończyli swe historyczne prace; Harasewycz skończył przed r. 1830 historję cerkwi, a Zubryckij w r. 1830 wydał swą rozprawę „Die griechisch-katholische Stauropigialkirche in Lemberg und das mit ihr vereinigte Institut“ („Neuestes Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst“ Nr. 77); ten ostatni pracował też nad dziejami ruskiego narodu i wydał we Lwowie r. 1837 pierwszą część dzieła p. t. „Rys do historii narodu ruskiego w Galicyi“.

Ale czy działalność tych nielicznych jednostek mogła wywołać zmianę w przekonaniach młodszej i starszej ruskiej inteligencji, czy mogła zachęcić do używania języka ruskiego w słowie i w piśmie, czy była w stanie stworzyć literaturę piękną? Musimy odpowiedzieć, że nie, gdyż język polski wkorzenił się na dobre i przytem był piękniejszy i więcej nadający się do użycia, niż ten, jaki polecali ruscy uczeni. Jeśli kto miał do wyboru z jednej strony wyrobiony język polski, a z drugiej język cerkiewno-słowiański lub makaroniczny cerkiewno-słowiańskoruski lub nawet cerkiewno-polsko-rosyjsko-ruski, — to ma się rozumieć, że wybierał pierwszy. Byłoby inaczej, gdyby ci uczeni odważyli się wprowadzić do piśmiennictwa język ludowy; wtedy zdaje się, zwycięstwo języka polskiego mogłoby być wątpliwem. Nadto oni tylko w teoryi polecali młodszemu pokoleniu swój sztuczny, przez się wytworzony język, a sami go zazwyczaj nie używali, n. p. Łuczka j wyda je gramatykę cerk. słow. języka po łacinie, J. Łewyckij pisze swą gramatykę po niemiecku, podobnie i Harasewycz pisze swe „Annales“ po łacinie, a Zubryckij używa w swych pracach różnych języków (polskiego, niemieckiego, a następnie i rosyjskiego), tylko nie ruskiego. Prawda, że Mohylnyckij, Ławrowskij, Paślawskij i J. Łewyckij — używali w swych niektórych utworach „ruskiego“ języka, ale utwory trzech pierwszych nie były znane ogółowi, a gdyby i były znane, to ich język nie byłby się podobał, a znowu przekłady poetyczne J. Łewyckiego, chociaż znane, były pisane tak straszną mieszaniną języków, że raczej wywoływały śmiech, niż chęć naśladownictwa i używania tego języka. To też jak z początkiem XIX. w. tak i obecnie język polski jest językiem towarzyskim i literackim ruskiej inteligencji w Galicyi.

VI.

Wszyscy ci literaci, o których dotychczas była mowa, nie chcieli wprowadzać do literatury ludowego języka, nie mogli pojąć, jak można tym językiem, którego chłop używa, pisać książki dla inteligencji. Widocznie nie robiły na nich dodatniego wrażenia piękne utwory ludowej twórczości, z którymi się prawie co dnia spotykali, nie przemawiały do ich serc utwory ukraińskich poetów, pisane w języku ludu, które w owym czasie były w Galicyi już znane. (Józef Łewyckij drukuje w swojej gramatyce wyjątek z „Eneidy“ Kotlarewskiego).

Na Ukrainie narodowa literatura, zainicyowana przez Iwana Kotlarewskiego, autora trawestowanego eposu „Енеїда“ (r. 1798.) i operetki „Наталка Полтавка“ (r. 1818.), szybko się rozwijała i wciąż jednała sobie stronników wśród swoich i obcych. Wkrótce po Kotlarewskim wystąpił Piotr Hułak - Artemowskij ze swoją znakomitą satyryczną bajką „Пан та собака“ i z innymi poetycznymi utworami; Hryćko Kwitka - Osnowianenko pisze piękne powieści z życia ludu wiejskiego, a Eugeniusz Hrebinka bajki. — Z początkiem XIX. w. (r. 1818.) wychodzi tam gramatyka ukraińskiego języka, opracowana przez Al. Pawłowskiego. W Rosyi nie tylko ukraińscy uczeni, ale i rosyjscy — i to wcześniej niż tamci — zachwycają się ruskimi ludowymi pieśniami, ich piękną formą i językiem. Князь Миколај Certelew, Rosyanin, pisze rozprawkę „О старинныхъ малороссійскихъ пѣсняхъ“ (Petersburg 1819.) i w tym samym czasie wydaje dziewięć dum i jedną piosenkę p. t. „Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсней“ (r. 1819.); on to ukraińskie dumy stawia na równi z utworami Homera i wypowiada zapatrywanie, że język owych dum jest odrębny od rosyjskiego i że się nadaje do artystycznej literatury. Kirsza Daniłow ogłasza drukiem (r. 1819.) „Древнія русскія стихотворенія старинныхъ малороссійскихъ пѣсень“. Inny znowu rosyjski uczony, Izmael I. Sreznewskij w nadmiernym entuzyazmie do ukraińskich dum sam je fabrykuje i wydaje te falsyfikaty jako ludowe utwory. („Запорожская Старина“ — Charków 1833., 1834—35.). Za przykładem Rosyan poszedł Ukrainiec Michał Maksymowycz, który wydał „Малороссійскія пѣсни“ (Moskwa 1827.), a następnie „Українскія народныя пѣсни“ (Moskwa 1834.).

Ruską ludową twórczością zajmują się też chętnie i Polacy. Adam Czarnocki (Zoryan Dołęga Chodakowski), który w etnograficznych celach zwiedził wszystkie zakątki ruskiej ziemi, w swej rozprawie „O Słowiańszczyźnie przed chrześcijaństwem“ („Ćwiczenia naukowe“ Warszawa 1818. Tom II.) przyznaje wyższość ruskiej poezji ludowej nad polską; udziela pochwały ruskiemu duchowiestwu, „które, jak mówi, było bracią ludu swego, modląc Boga w słowiańskim języku, wolne od wyniosłości i kłócenia mieszkańców swojemi reformy, miało więcej pobłażania i łagodności z tej strony. Skutek to okazał, że ruskie okolice nieporównanie więcej starych podań zachowały i mnie nauczyły“.

Lach Szyrma wydrukował w „Dzienniku Wileńskim“ r. (1818.) dwie ruskie pieśni z Galicyi w oryginale i w polskiej przeróbce. Leon Rogalski pomieścił w „Tygodniku Wileńskim“ (1820. r.) ukraińską piosnkę o Bohdanie Chmielnickim. Także galicyjscy Polacy zwracają swą uwagę na ruskie ludowe pieśni. W lwowskim kalendarzu, wydawanym przez prof. Karola Hüttnera i prof. Mause w polskim i niemieckim języku p. t. „Pielgrzym lwowski“ i „Der Pilger von Lemberg“, pojawiły się w latach 1821. i 1822. cztery ruskie pieśni („Dumka ruska o Hryciu“, „Kozak i Dziuba“, „Szumyt, szumyt dubrowońka“ i „Wże try dny i try nediły“) w oryginale i w niemieckim tłumaczeniu. W tych też rocznikach „Pielgrzyma“ znajdują się dwie rozprawki o ruskich ludowych pieśniach, jedna pióra samego Hüttnera, druga D. Zubryckiego. W kilka lat później wydał Wincenty Pol, młody wówczas poeta polski z Galicyi, kilkadziesiąt ruskich pieśni w swobodnem niemieckim tłumaczeniu. (Pol: „Ruthenische Volkslieder“, Drezno 1829.). Waclaw Zaleski (Waclaw z Oleska), późniejszy namiestnik Galicyi, zebrał przy pomocy studentów uniwersytetu, między nimi i Markiana Szaszkiewycza, sporo pieśni polskich i jeszcze więcej ruskich, które wydał w dwóch obszernych tomach p. t. „Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego z muzyką instrumentowaną przez K. Lipińskiego (Lwów 1833.). W pierwszym tomie mieszczą się same teksty, a w drugim muzyka do tekstów, którą ułożył K. Lipiński. Zaleski mówi w przedmowie o wielkiem znaczeniu ludowej poezji dla artystycznej, unosi się nad pięknnością ruskich pieśni, ale przytem dodaje, że dla Polaków nie byłoby pożądanem, ażeby w języku tych pieśni tworzyła się odrębna od polskiej literatura.

Poeci należący do t. zw. szkoły ukraińskiej, jak Antoni Malczewski, Seweryn Goszczyński, Bohdan Zaleski — opiewali piękną przyrodę Ukrainy, przyczem niektórzy (Bohdan Zaleski) pełną dłońią czerpali z ludowej twórczości Ukrainy. Znaleźli się między polskimi poetami i tacy, którzy swe utwory pisali w ruskim ludowym języku; było to głównie w czasie przed i po listopadowym powstaniu. Na Ukrainie Tomasz Padura, nadworny śpiewak hrabiego Wacława Rzewuskiego (Rewucha, Żłota Broda), chodził w przebraniu od wsi do wsi i śpiewał ludowi pieśni ruskie, które sam tworzył; w nich chwalił czasy niepodległej Polski, opiewał czyny kozackich hetmanów, którzy razem z Polakami szli do boju przeciw wrogom Polski, wzywał lud do orężnego powstania w celu wywalczenia niepodległości Polski i Ukrainy. W Galicyi niektórzy rewolucyjni konspiratorowie, chcąc po upadku listopadowego powstania wciągnąć do akcji lud ruski, poczęli w jego języku do niego przemawiać, pisać rewolucyjne pieśni i instrukcye, które podobnie jak i utwory Padury szerzyły się w licznych odpisach wśród ruskiego ludu i duchowieństwa. Najbardziej rozpowszechnione były tego rodzaju utwory Kaspra Cięglewicza, który prócz prozaicznych listów napisał wielką ilość pieśni, jak „Zatużim“, „Znajte bidu waszu“, „Wyna czyia?“, „Czomu wasza wyna?“, „Misto Kiju“, „Kosari“, „Oraw muzyk kraj dorohy“, „Rekrutka“, „Wandriwnyj“, „Mołytw“, „Czerwon kohut“, „Dali, bratia, w ruky kosy“, „Doky Nimec psamy jichaw“ i t. p. Cięglewicz w swych listach i pieśniach wspominał dawne, szczęśliwe czasy, ganił austriackie rządy, obiecywał chłopom wolność, równość, braterstwo, jeśli podniosą oręż przeciw Austrii i pomogą Polakom wywalczyć niepodległość. W podobnym duchu pisał też pseudo-Rusin Michał Popiel. (Rusyn na praznyku“).

Jak wiadomo, ruski lud nie dał się wciągnąć do orężnego konfliktu z Rosyą i Austryą. A inteligencya? Znaczna jej część przejmowała się treścią tych rewolucyjnych utworów i ich ideami i na równi z Polakami rozpowszechniała je między prostym ludem. Inni znowu zwrócili uwagę na język, wprawdzie naszpikowany polonizmami, ale w każdym razie więcej zbliżony do ludowego, niż np. język w utworach Jana Mohylnyckiego, Jana Ławrowskiego i Józefa Łewyckiego. Widząc, że Polacy zapisują i drukują ruskie ludowe pieśni, byli poniekąd z tego dumni

jakoteż, że pieśni ich parafian są czytowane i śpiewane po pańskich domach; niemniej podnosiło ich dumę i to, że obcy opiewali czyny ich sławnych przodków. A cóż dopiero, gdy zauważyli, że Polacy tworzą w ludowym języku oryginalne utwory! Niektórym Rusinom otworzyły się pod tym wpływem oczy, spostrzegli na żywych przykładach, że ludowy język ruski jest piękny i wcale dobrze nadaje się do piśmiennictwa, przyszli do przekonania, że zamiast używać „uczonego“ języka pisarzy XVII. i XVIII. wieku lub zamiast wytwarzać nowy makaroniczny język, należy się zniżyć pod chłopskie strzechy i stamtąd czerpać skarby, jakie tam się zachowały w pełnej piękności.

Pierwszym z Rusinów galicyjskich, który tam sięgnąć się odważył, jest Józef Łożyński, a drugim Markian Szaszkiewicz.

Ks. Józef Łożyński, rywal Józefa Łewyckiego na polu naukowej literatury ruskiej, przez jakiś czas kapelan biskupa przemyskiego Jana Śnihurskiego — pod wpływem naukowych dzieł słowiańskich uczonych przejął się duchem, jaki wówczas wśród Słowian panował. Z różnych źródeł dowiedział się, jak to Rosyanie, Serbowie, Czesi i Ukraińcy. — rodzeni bracia galicyjskich Rusinów — zerwali z makaronicznym językiem, a zwróciwszy się do ludowego zapewnili w ten sposób swym literaturom trwałą przyszłość. Gramatyka J. Łewyckiego, którą przeczytał jeszcze przed jej wydrukowaniem, wcale mu się nie podobała, gdyż zajmowała się jakimś nieistniejącym językiem; przeto zabrał się sam do podobnej pracy i to tak gorliwie, że w roku 1833 jego gramatyka znalazła się w rękach lwowskiego cenzora, skąd odesłano ją do Wiednia Kopitarowi, jako generalnemu cenzorowi. Gramatyka ta ludowego języka, pisana po polsku, podobała się Kopitarowi i otrzymała od niego aprobatę; ów uczony sławista doradzał już przedtem Łewyckiemu, którego gramatykę niedawno cenzorował, żeby w niej zajmował się językiem ludowym. Łewyckij nie usłuchał dobrej rady Kopitara, zato skorzystał z niej Łożyński. To też, gdy wkrótce po gramatyce cenzorował drugą pracę Łożyńskiego („Ruskoje wesile“), pisząc na manuskrypcie swoje uwagi, dodał: „nota amici rei et personae“.

Jednak Łożyński nie wydrukował obecnie swojej gramatyki, odłożył to na czas późniejszy, gdyż zawikłał się w spory o alfabet w ruskiem piśmiennictwie, — a następnie, gdy te spory ustały, nie mógł jej przez dłuższy czas opublikować z powodu trudno-

ści robionych mu przez lwowską cenzurę¹⁾. Zato wydał w roku 1835. swą etnograficzną pracę o weselnych obrzędach p. t. „Ruskoje wesile“ w ruskim ludowym języku, ale przytem użył łaćńskiego alfabetu.

Jeszcze przedtem (z 1834) pomieścił w lwowskich „Rozmai-tościach“ (Nr. 29) rozprawkę „O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego“, w której doradzał Rusinom zamiast cyrylicy używać łaćńskiego alfabetu. Pod tym względem poszedł, jak się zdaje, również za radą Kopitara; za jego namową „Ruskoje wesile“, napisane pierwotnie cyrylicą, przepisał po otrzymaniu manuskryptu z rąk owego cenzora łaćńskim alfabetem. Wpłynęły też tutaj wielce na Łożyńskiego żywe przykłady: Lach Szyrma, Hüttner, Waclaw z Oleska, Tymko Padura, Kasper Cięglewicz i inni pisali i wydawali ruskie utwory łaćńskim alfabetem. Prócz tego z początkiem XIX. w. panował wśród Słowian dość ożywiony ruch na polu reformy alfabetów. Schlözer w r. 1802 w swej pracy o kronice Nestora radził Rosyanom wprowadzić do piśmiennictwa łaćński alfabet; tej samej rady udzielił im później Kopitar. („Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnthen und Steyermark“. Laibach 1808). Ten sławista polecał to samo i Rusinom w listach, pisanych do niektórych literatów, jako też w rozprawce, drukowanej w „Oesterreicher Beobachter“ (r. 1833). Jose Voltiggi w słowniku „Ricoslovnik“ illirickoga, italianskoga i nimackoga jezika“ (u Bescu 1803) przyznaje wyższość alfabetowi łaćńskiemu nad słowiańskim; Metelko w „Lehrgebäude der slovenischen Grammatik“ (Laibach 1825) próbował zreformować alfabet Słowiańców; Wuk Karadžic zreformował alfabet serbski, a Szafarzyk w „Geschichte der slavischen Sprache und Literatur“ (Ofen 1826) stara się obmyśleć alfabet wspólny dla wszystkich Słowian. Wspomniane prace tych słowiańskich uczonych były Łożyńskiemu znane, prócz tego miał napewno w ręku „Illyrisches Blatt“ z roku 1833, w którym wówczas było kilka rozpraw na temat reformy alfabetów. To też chcąc iść zgodnie z duchem czasu, pragnąc, żeby Rusini postępowali równym krokiem wraz z innymi słowiańskimi narodami — starał się wprowadzić język ludowy do literatury, a przytem wystąpił teoretycznie („O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmienni-

¹⁾ Gramatyka Łożyńskiego wyszła dopiero w r. 1846. p. t. „Grammatyka języka ruskiego (mało-ruskiego)“. Przemysł.

ctwa ruskiego“) i praktycznie („Ruskoje wesile“) z reformą alfabetu na niekorzyść cyrylicy.

Należy przyznać, że Łożyński, chcąc wyrugować słowiański alfabet z ruskiego piśmiennictwa, zrobił krok niezręczny i nie na czasie; przez to zaszkodził wszystkim swym reformatorskim planom. Owym niewczesnym projektem obruszył przeciw sobie wszystkich tych, którzy przyznawali się do Rusinów. Przed kilkunastu bowiem laty Jan Mohylnyckij i metropolita Michał Łewyckij musieli użyć wszelkich sił swego umysłu, żeby nie dopuścić do zupełnego wyrugowania cyrylicy i języka ruskiego ze szkół i z wszystkich ksiąg, musieli pisać rekursy, a nawet naukowe rozprawy w obronie tych świętości przeciw rozporządzeniom krajowego rządu; po ciężkich i długich zachodach udało im się wówczas wyjść z tej obronnej walki zwycięsko. Nic też dziwnego, że taka propozycja, jaką przedtem przez kilka lat zwalczali i w końcu z trudem zwalczyli, zrobiona obecnie przez Łożyńskiego, który nazywał się Rusinem — mogła owych patryotów oburzyć; podejrzewali go, że namówiony przez Polaków wystąpił z tym projektem w tym celu, żeby obalić ich pracę. Wkrótce też w imieniu starszych Rusinów wystąpił przeciw Łożyńskiemu drugi gramatyk, J. Łewyckij, który za namową biskupa Śnihurskiego wydrukował w „Rozmaitościach“ (r. 1834. Nr. 52) w bardzo ostrym tonie napisaną „Odpowiedź na zdanie o zaprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego“. Odezwali się w obronie słowiańskiego alfabetu i młodzi: grupka ruskich teologów ze Lwowa ułożyła pod redakcją Markiana Szaszkiwycza przeciw projektowi Łożyńskiego dłuższy protest, który wydano w Przemyślu r. 1836 p. t. „Азбыка і Abecadło. — Uwagi nad rozprawą: O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego“. Otóż projekt Łożyńskiego, a w dalszem następstwie twórca tego projektu i cała jego działalność — były dla ówczesnych Rusinów bardzo niesympatyczne i z tej przyczyny nie mógł on sam mimo dobrych chęci wywierać na nich żadnego wpływu. Gdy w roku 1835 wyszło z druku „Ruskoje wesile“, polskie abecadło ugodziło w serca patryotów tak silnie, że nawet piękna treść nie podniosła w ich oczach wartości tej książki.

Gdyby jeszcze w owym czasie wyszła jego dobra gramatyka, możeby przynajmniej niektórzy inaczej ocenili jego dobre chęci, możeby Łożyński przy pomocy tej gramatyki pchnął na

właściwe tory ruską literaturę tak, że obecnie nazywanoby go jej odnowicielem; ale ta zaszczytna rola przypadła w udziale nie jemu, lecz M. Szaszkiewiczowi, a Łożyńskiego nazywają nowsi uczeni mniej szczęśliwym poprzednikiem tamtego.

VII.

Prawie cały literacki ruch Rusinów od roku mniej więcej 1815 koncentruje się w Przemyślu; tam rozwija swą działalność Jan Mohylnyckij, pisze protesty przeciw rozporządzeniom krajowego rządu, pisze rozprawę o języku ruskim, gramatykę i szkolne podręczniki; tam występuje Jan Ławrowskij, Józef Łewyckij i Józef Łożyński; w Przemyślu mieszka biskup Jan Śnihurskij, protektor ruskich literatów, w tem mieście założono drukarnię, w której drukują się prawie wszystkie ruskie utwory. W innych miastach ruch ten mało jest widoczny. We Wiedniu, skąd, jak wyżej wspomniano, wyszedł impuls do literackiej działalności niektórych Rusinów, występuje tylko Piotr Paślawskij i z pierwszymi utworami Józef Łewyckij; we Lwowie widzimy tylko Harasewycza i Zubryckiego.

Z początkiem czwartej dziesiątki XIX. w. ten ruch przenosi się z Przemyśla do Lwowa, przybiera szersze rozmiary i inny kierunek, tam bowiem powstaje właściwa literatura narodowa; Lwów staje się ogniskiem wszelkiej literackiej działalności Rusinów i zajmuje to stanowisko do dnia dzisiejszego. Inicytorem tego nowego ruchu literackiego we Lwowie jest młody student, Markian Szaszkiewicz. Jego też działalnością obecnie się zajmujemy.

Znajomości ruskiego języka nabył wśród ludu wiejskiego w Kniażu i Pidłysiu, gdzie spędził swe dziecięce i chłopięce lata. We Lwowie, gdzie studyował filozofię a następnie teologię, mieszkając od roku 1829 przez trzy lata na prywatnych stancyach, nie wiązany seminaryalnymi regulaminami, mógł pogłębiać wiedzę, nabytą w gimnazyum i kształcić swój umysł nowemi wiadomościami. Na filozofii i teologii pracował nad sobą prawie bez wytchnienia. Chodził często do wołoskiej cerkwi, żeby tam uczyć się cerkiewno-słowiańskiego języka; prócz tego w krótkim czasie nauczył się po serbsku, czesku i rosyjsku; znajomość polskiego języka wyniósł z domu, a niemieckiego, łacińskiego i greckiego

z gimnazjum. Czytał dzieła głośnych wówczas slawistów, Dobrowskiego, Kopitara, Szafarzyka, Karadżicza, a także Kollara, Hanki, Czelakowskiego i innych; wypożyczał je z Biblioteki im. Ossolińskich, gdzie we wszystkich wolnych chwilach przesiadywał. Prócz tego dostarczali mu książek jego przyjaciele: Jan Prawosław Kaubek, czeski literat, który wówczas mieszkał we Lwowie i Tadeusz Wasilewski, polski panslawista, dziedzic Kniaża, rodzinnej wioski Markiana. Oni obaj w częstych pogadankach zaznajamiali go z nowszemi literaturami, pierwszy z czeską, drugi z ukraińską, polską i serbską. Dzieje ruskiej cerkwi poznał z rękopiśmiennego dzieła Harasewycza, a historii Rusi nauczył się z prac Engla, Bautysz-Kamieńskiego, Zubryckiego, Długosza, Taotiszczewa i innych. Czytał niektóre pomniki staroruskiej literatury, jak kronikę Nestora, Ruską Prawdę, Słowo o pułku Igora i inne. Prócz Harasewycza i Zubryckiego poznał jeszcze prace innych galicyjskich Rusinów, jak Mohylnyckiego, J. Łewyckiego i J. Łozyńskiego; widocznie te nie przemówiły w zupełności do jego przekonania, gdyż nie wziął ich sobie za wzór, ale poszedł zupełnie inną drogą. Zato trafili mu do serca ukraińscy pisarze, jak Iwan Kotlarewskyj, Kwitka-Osnowianenko, E. Hrebinka, a później Ambrozy Metłyński i Taras Szewczenko. Na ich utworach poznał, że język ludowy Ukrainy jest ten sam, co i galicyjskiej Rusi, że Ukraińcy w Rosyi i Rusini w Galicyi — to jeden naród, zamieszkujący olbrzymie obszary od Karpat do morza Czarnego. Przyszedł do przekonania, że galicyjscy Rusini muszą uczyć się języka swego ludu i w nim stworzyć sobie literaturę, jeśli chcą razem z innymi Słowianami postępować, — muszą wzorować się w literaturze pięknej na ludowej twórczości, podobnie, jak to robili ukraińscy poeci. To też z wielkiem zamiłowaniem oddaje się etnograficznym studjom; sam zapisuje ludowe pieśni i podania i innych do tego zachęca; czyta pieśni, wydane przez Waclawa z Oleska, któremu sam oddał zebrany przez siebie materiał, czyta Chodakowskiego „O Słowiańszczyźnie przed Chrześcijaństwem“, Łozyńskiego „Ruskoje wesile“, pieśni wydane przez Lacha Szymę, kniazia Certelewa, Mich. Maksymowycza, fałsyfikaty Sreznewskiego, „Малоросійскія пословицы“ (Charków 1833) i inne. Wpadły też zapewne w jego ręce utwory rewolucyjne polskich poetów, piszących po rusku, jak Cięglewicz i Padury; tego drugiego dość wysoko cenił.

Czytając naukowe rozprawy robił z nich dokładne wyciągi, a pieśni ludowe nie tylko zapisywał z ust ludu, ale przepisywał je z różnych ksiązek.

Gdy Szaszkwicz przeniósł się po ukończeniu filozofii (r. 1833.) z prywatnej stancyi do duchownego seminaryum, posiadał już dość gruntowną znajomość słowiańskich języków, literatur i historii; nadto zbudziła się w jego sercu narodowa świadomość i chęć służenia swej ojczyźnie! W seminaryum panował trochę odmienny duch, niż przed rokiem 1830. Wśród młodzieży pod wpływem przemyskiego biskupa Śnihurskiego, pod wpływem prac Mohylnyckiego, J. Łewyckiego, Łożyńskiego, Zubryckiego, a może najwięcej Harasewycza — tworzyła się po mału partya ruska, która z każdym prawie rokiem licznie wzrastała. Już przed wybuchem listopadowego powstania toczyły się między lwowskimi i wiedeńskimi alumnami zacięte spory na temat, czy należy iść do boju razem z Polakami, czy wstrzymać się od wszelkiej akcyi. Jak wiadomo, dotychczas ruska inteligencya nie różniła się w niczem od Polaków, chyba tylko obrządkiem, poza tem mówili i pisali po polsku, myśleli po polsku, żyli ideałami polskimi. Ale presye rządu krajowego, wywierane na Rusinach w za. miarze, żeby alfabet i język ich ksiąg cerkiewnych usunąć raz na zawsze z widowni świata, nie mniej niechęć Polaków do Rusinów i ich obrządku — wywoływały reakcyę i budziły narodową świadomość najpierw u niektórych starszych a następnie u pewnej części młodzieży. Znalazło się jednak jeszcze wielu takich, którzy w czasie listopadowego powstania porzucili rodzinę i seminaryum i pociągnęli w bojowe szeregi razem z Polakami; tam niżejeden z nich poległ, niżejeden wrócił okryty ciężkimi ranami, wielu przez długie czasy znosiło katusze rosyjskiej niewoli lub austryackiej twierdzy. Ci, którym poszczęściło się powrócić do seminaryum, byli rozgoryczeni; narzekali, że za ich poświęcenie, za ich rany i inne cierpienia pomiatano nimi w polskich obozach, szydzono z ich ruskiego pochodzenia i nazywano „ruskimi Galilejczykami“. Ma się rozumieć, że takie postępowanie ochłodziło niektóre jednostki na zawsze w ich zapale dla polskich ideałów.

W parę lat później (około r. 1834.) ruscy alumni, członkowie lwowskiego rewolucyjnego towarzystwa „Stowarzyszenie ludu polskiego“, czynili zarządowi tegoż zarzuty, że przy nadaniu nazwy towarzystwu wzięto pod wzgląd tylko polski naród, — i prosili, żeby zmieniono tę nazwę i żeby w niej nie pomijano Rusinów. Zarząd nie uwzględnił prośby alumnów, co przyczyniło się również do zmniejszenia szeregów polskich stronników.

Mimo to wciąż jeszcze znaczna część alumnów zaliczała się duchem do Polaków, agitowała między kolegami, ruskim ludem i duchowieństwem za powstaniem przeciw Austrii i Rosyi, szerzyła wśród nich rewolucyjne pisma i nie przebijając w środkach zwalczała ruską partję.

Jak odnosił się metropolita Łewyckij, ten najwyższy przełożony seminaryum i duchowieństwa, do rewolucyjnych konspiratorów? Metropolita był, jak powiedziano wyżej, Polakiem gr.-kat. obrządku; jeśli stanął w obronie cerkiewno-słowiańskiego języka, to robił to z namowy Mohylnyckiego, a także i z tej przyczyny, że będąc księciem gr.-kat. cerkwi, szanował jej tradycję i język w niej używany uważał za świętość; przytem był wiernym poddanym Austrii i nie mógł znieść niczego, co mogłoby być rządowi niemiłym. Przeto starał się we wszelki możliwy sposób zniszczyć w seminaryum antyaustriackie ruchy, używał niejednokrotnie ostrzejszych środków niż świeckie władze tak, że nieraz te musiały go w jego srogości powstrzymywać; konspiratorów wśród duchowieństwa i alumnów ściagał i prześladował bez miłosierdzia — wystarczyło samo podejrzenie, że ktoś należy do konspiratorów, żeby metropolita odmówił mu kapłańskich święceń lub wykluczył go ze seminaryum albo usunął z zajmowanej parafii. Zabronił klerykom czytać gazety i książki świeckiej treści; żeby zaś utwierdzić ich w austriackim patriotyzmie, rozporządził, aby z początkiem każdego miesiąca jeden ze starszych alumnów wygłaszał w obecności przedstawiciela rządu i kolegów mowę o obowiązkach poddanych względem monarchy. Często odbywały się w seminaryum ścisłe rewizye, przyczem szukano rewolucyjnych pism i wogóle książek świeckiej treści. Te presye do niczego dobrego nie doprowadziły, — rewolucyjna bowiem propaganda i literatura szerzyła się wśród polskich stronników jeszcze więcej niż przedtem; z drugiej strony niektórzy klerycy, żeby uniknąć sekatur, nie czytali nic prócz uniwersyteckich wykładów i książek treści religijnej. Metropolita prześladował nie

tylko stronników niepodległej Polski, nie mniej znęcał się, jak o tem będzie później mowa, nad partją ruską, nad Szaszkiewiczem i w ogóle nad wszystkimi, którzy mieli odwagę iść za popędem swych młodych serc i postępować zgodnie z duchem czasu.

Szaszkiewicz zdołał skupić koło siebie młodzież, która przyznawała się do Rusinów, zachęcał ją do pracy nad sobą i nad swoim narodem; Ignęli do niego starsi i młodszy klerycy, imponował im bowiem swoją wiedzą. Poznał się bliżej i zaprzyjaźnił z dwoma kolegami: Jakóbem Hołowackim (ur. 1814. — um. 1888.) i Janem Wahylewiczem (ur. 1811. — um. 1866.), z którymi przez cały czas pobytu swego w seminarjum pracował nad odrodzeniem ruskiej literatury. Wszyscy trzej — nazywano ich „ruską trójcą“ — uzupełniali wzajemnie swoje wiadomości, badali dzieje swego narodu, robili studia nad ludowemi pieśniami i ich językiem i to u samego źródła: Wahylewicz zwiedzał Huculszczyznę, a Hołowackij robił etnograficzne wycieczki w okolice Stryja, Stanisławowa, Kołomyi i na Bukowinę. Nie zaniedbywali też historii, literatury i filologii innych Słowian, a nawet utrzymywali stosunki z zachodnio-słowiańskimi uczonymi; Wahylewicz znał się z Augustem Bielowskim, Karolem Szajnochą, Szafarzykiem i Zapem, a Hołowackij z Kollarem; znali się też z kilku rosyjskimi uczonymi. Za radą Hołowackiego Szaszkiewicz założył kółko, rodzaj towarzystwa, mającego na celu samokształcenie członków i szerzenie wśród ludu oświaty. Wstępujący do tego kółka zobowiązywali się słowem pracować do śmierci dla dobra swego narodu i mówić po rusku, przytem wpisywali się własnoręcznie do albumu, zwanego „Руска Зоря“. Należeli tutaj prócz „ruskiej trójcy“ jeszcze Iwan Hołowackij, brat Jakóba, S. Pleszkiewicz, M. Ustyanowycz, Ilkiewicz, Łopatyński, Bulwiński, Ostrożyński, Minczakiewicz, Kulczycki, Ochrymowycz, Biłyński, Kozakiewicz, Wełyczkowsky i inni. Z pietyzmu do słowiańskiej przeszłości każdy członek przybierał sobie jakieś słowiańskie imię, — Szaszkiewicz nazwał się Rusłanem, Wahylewicz Dałyborem, Jakób Hołowackij Jarosławem, Iwan Hołowackij Bohdanem, Ilkiewicz Mirosławem i t. p.

Kółko to, czy też raczej ruska partja w seminarjum, początkowo liczyło mało członków, z każdym jednak rokiem zwiększało się tak, że już w r. 1836. bierze liczebnie górę nad polską

partyą. Miało ono nieprzejednanych wrogów w polskich stronnikach, którzy starali się im na każdym kroku szkodzić, czernili ich przed władzami, oskarżali o sprzyjanie schizmie i Rosyi, o pobieranie stamtąd rubli, nazywali ich Moskałami; szczególnie nienawidzili Szaszkiwycza, gdyż uważali go za twórcę i przewodcę ruskiej partyi. Jeszcze w roku 1842. zeznaje o nim jego kolega ze seminaryum Dymitr Mochnacki, że on (Szaszkiwycz) był „ein Mann von ausgezeichneter Bildung und Fähigkeiten, besonders gewandt in der russischen Sprache und wurde als das Haupt jener russischen Parthei betrachtet, indem es bekannt war, dass er den meissen Einfluss auf seine Bekannten ausübte“. — Były to niecne wymysły, zupełnie z prawdą niezgodne, a dążyły do tego, żeby zwrócić przeciwko ruskiej partyi rękę metropolity i austriackiego rządu.

Szaszkiwycz nie zważając na żadne intrygi dążył wytrwale do wytkniętego celu. Kolegów swoich uczył po rusku czytać i pisać; żeby im dodać zachęty i pokazać na przykładzie, że ludowy język ruski daje się tak samo używać, jak polski, — wygłosił (12. grudnia 1834 r.) mowę o obowiązkach poddanych względem monarchy po rusku, czem zrobił wielkie wrażenie, gdyż dotychczas używano w takich przemowach polskiego języka. Wkrótce odważył się na jeszcze więcej ryzykowny krok. Razem z dwoma kolegami, Mikołajem Ustyanowyczem i Julianem Wełczkowskim wygłosili równocześnie (1836 r.) w trzech lwowskich cerkwiach po rusku kazania. I przedtem niektórzy księża przemawiali do wiernych w cerkwi po rusku, n. p. Piotr Paślawskij we Wiedniu, Jan Ławrowskij w Przemyślu, Jakób Gerowskij i Szorobura we Lwowie, ale wystąpienie Szaszkiwycza i jego dwóch kolegów równocześnie z ruskiemi kazaniem wyglądało na demonstrację i zwróciło uwagę starszych i młodych. Za ich przykładem poczęli iść inni tak, że od tego czasu można było częściej usłyszeć w lwowskich cerkwiach ruskie kazanie.

Jeszcze w czasie gimnazyalnych studyów próbował Szaszkiwycz swych sił w poezyi, — pisał wówczas różne okolicznościowe wiersze po polsku; po przybyciu do Lwowa zaczyna pisać w ruskim ludowym języku i innych zachęca służyć w ten sposób swemu narodowi. Wkrótce też (1833 r.) kilku teologów, zdaje się za jego namową, napisało kilkanaście poetycznych utworów, które spisano razem w jednej książeczce p. t. „Синъ Русѣ“; między innymi mieszczą się tam dwa wiersze Szaszkiwycza. W je-

dnym wierszu p. t. „Слово до читателей руского языка“ wzywa Szaszkiewicz młodych rodaków, żeby wspólnemi siłami pracowali nad swym narodem i szerzyli wśród niego oświatę:

Дайте руки, юні други,
Серце к серцю най припаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум охота най досяде...

Разом, разом! кто сил має,
Гоніт з Руси мраки тьмаві,
Зависть най нас не спиняє,
Разом к сьвітлу, други жвані!

Tej książeczki nie drukowano; widocznie Szaszkiewicz odczuwając, że utwory są jeszcze zbyt słabe pod względem treści i formy, nie chciał je puszczać w świat.

Niezadługo, gdy w swej tece miał kilka lepszych własnych utworów i parę utworów Jakóba Hołowackiego i Wahyłewycza, złożył z nich jako też z ludowych pieśni nową książeczkę p. t. „Зоря, писемце присвяченне рускому языку“. Szaszkiewicz dał tam prócz poezyi opowiadanie „Олена“ i historyczną rozprawkę o Bohdanie Chmielnickim, do której dołączył portret tego hetmana. Przepisując wszystkie utwory użył nie cyrylicy, lecz alfabetu przez „ruską trójcę“ ulepszonego, a opartego na rosyjskiej hraždance i nowym serbskim alfabecie. Z otuchą oddał w maju r. 1834 manuskrypt do lwowskiej cenzury (Bücher-revisionsamt); a ponieważ we Lwowie nie było jeszcze cenzora dla ruskich książek, przeto „Зоря“ powędrowała do prezydyum lwowskiej gubernii, a stąd do wiedeńskiej „Polizeihofstelle“, gdzie urząd centralnego cenzora sprawował, jak wiadomo, Bartłomiej Kopitar, który już przedtem cenzorował naukowe prace Mohylnyckiego, J. Łewyckiego i Łożyńskiego. Kopitar, zwolennik rozwoju wszystkich słowiańskich języków i literatur, który zachęcał poprzedników Szaszkiewycza do opracowywania i używania ludowego języka, — trochę odmienne zajął stanowisko wobec książeczki Szaszkiewycza, która miała inicjować narodową literaturę Rusinów. Przyznał, że treść książki jest piękna, że w niej niema prawie nic takiego, coby zasługiwało na skreślenie, wyraźnie zaznaczył, że ta książka „admittitur nach allgemeinen Censur-Normen“, ale przytem dodał, że ona może być dla Austrii powodem wielu nieprzyjemności ze strony Polaków i Rosyan, którzy zapewne z zawiścią spoglądać będą na tę nową ruską

literaturę, która ma się rozwijać kosztem polskiej i rosyjskiej. Otoż austriacki patryotyzm Kopitara kazał mu postawić sobie i rządowi pytanie, czy ten ostatni ze względu na spokój w państwie ma popierać kiełkującą ruską literaturę ku niezadowoleniu Polaków i Rosyan. Wobec tego nie chcąc brać na siebie odpowiedzialności za ewentualne „nieszczęścia“, jakieby „Зоря“ mogła spowodować, radził rządowi odesłać ją gr.-kat. konsystorzowi, który, znając miejscowe stosunki, będzie mógł łatwiej ocenić znaczenie książki i osądzić, czy należy ją dopuścić do druku. Tak się też stało. Manuskrypt z początkiem 1835. r. odesłano z powrotem do prezydyum lwowskiej gubernii, a stąd do metropolity Łewyckiego, który oddał go do przejrzenia swemu krewnemu, Benedyktowi Łewyckiemu, profesorowi moralnej teologii na lwowskim uniwersytecie. Ten ostatni został wkrótce za radą Kopitara zamianowany cenzorem ruskich książek i to stanowisko zajmował przez lat kilkanaście.

Metropolita i nowomianowany cenzor byli stronnikami cerkiewno-słowiańskiego języka i wogóle koserwatystami, nie znoszącymi żadnych nowatorstw; każda myśl, zdradzająca postęp, wydawała się im niebezpieczną dla cerkwi i monarchii. To też, gdy ci obaj mężowie przeczytali książeczkę Szaszkiewycza, której treść była świecka a język ludowy, do tego wszystkiego alfabet odmienny od cyrylicy, — oburzyli się niemało i postanowili nie puszczać w świat tej „niebezpiecznej“ książki. Ze stosownym przeto wnioskiem odesłano ją z konsystorza znowu do lwowskiej gubernii, a stamtąd do wiedeńskiej „Polizeihofstelle“, która wydała rozporządzenie (z dnia 31. lipca 1835. r.), zgodne z życzeniem metropolity.

Tak więc „Зоря“ nie ujrzała dziennego światła, a prócz tego była dla autorów powodem wielu nieprzyjemności. Metropolita bowiem zwrócił uwagę policji na nich, jako na stronników Rosyi; zrobiono u nich rewizję, przy której wprawdzie nic podejrzanego nie znaleziono, lecz podejrzenie, raz rzucone na Szaszkiewycza, prześladowało go wciąż aż do grobowej deski.

Mimo to pracował dalej. W r. 1835. pisze i drukuje odę na cześć Franciszka I. p. t. „Голось Галичанъ въ пресвѣтлый, прерадостный 66 день рождества Его императорскаго Величества Франца I., цѣсаря австрійскаго, короля Ихъ наймилостившаго“. Jest to pierwszy w Galicyi drukowany wiersz, napisany w ludowym języku, — a jak mówią współcześni, miał

zrobić na ruskiej młodzieży olbrzymie wrażenie i swoją piękną treścią i językiem.

Gdy między Rusinami wybuchł spór o alfabet, alumni, należący do ruskiej partii, ułożyli pod redakcją Szaszkiwycza odpowiedź Łożyńskiemu p. t. „Azbuka i Abecadło...“ Hołowackyj pojechał z manuskryptem do Przemyśla, gdzie ją wkrótce wydrukował (1836. r.) i rozesłał do ruskiej inteligencji w całej Galicyi. W tej broszurce Szaszkiwycz występuje przeciw zaprowadzeniu łacińskiego alfabetu, ale przytem oświadcza się za zreformowaniem niedogodnej cyrylicy.

„Ruska trójca“ z Szaszkiwyczem na czele nie odstąpiła też od zamiaru wydania książki beletrystycznej treści, — ale nie miała już chęci próbować szczęścia z miejscową cenzurą. To też zebrali swe nowe utwory, jako też prawie wszystkie te, które były przeznaczone do książeczki „Зоря“, — i wysłali je do węgierskiej cenzury; wkrótce otrzymali aprobatę i wydali w Budapeszcie książkę p. t. „Русалка Днѣстровая“ (Ruthenische Volks-Lieder). У Будимѣ 1837. Pieniądze na nakład otrzymali od Mikołaja Wereszczyńskiego, dyrektora szkoły głównej w Kołomyi, a co nie dostawało, dodał sam Szaszkiwycz; drukiem w Budapeszcie zajął się serbski literat Petrowicz. Jest to pierwsza książka pisana ruskim ludowym językiem, która w Austrii została wydrukowana. Autorowie użyli w niej tego samego alfabetu, co w poprzedniej swej książce „Зоря“, i fonetycznej pisowni zamiast używanej dotychczas etymologii. Puszczają ją w świat ze słowami: „Судило ся нам послѣдним бути. Бо коли другі Славяне вершка ся дохаплюют, і если не вже то небавком побратают ся з повним, ясным сонцем; нам на долині в густій студеній мраці гибіти. Мали і ми наших півцїв і наших учителїв, але найшли тучі і бурі; тамті занімили, а народови і словесности на довго ся здрімало; однакож язык і хороша душа руска була серед Славянщини, як чиста слеза дївоча в долоні серафима“.

Treść książki jest dość różnorodna. Są tam pieśni ludowe i poezye artystyczne, opowiadania prozą rozprawki naukowe z zakresu historyi, literatury i etnografii; na początku pomieszczono dwa cytaty z obcych poetów, jeden z utworu Kollara, a drugi z Bohdana Zaleskiego. Najwięcej widzimy tam utworów samego Szaszkiwycza; wydrukował tutaj poezye oryginalne (Згадка, Погоня, Роспука, Туга за милою, Сумрак вечерний),

kilka poezyi tłumaczonych z czeskiego i serbskiego, opowiadanie prozą „Олена“, rozprawkę naukową „Старина“ i recenzję na Łożyńskiego „Ruskoje wesile“; Wahylewycz dał do tej książeczki dwa oryginalne wiersze: „Мадей“ i „Жулин и калина“ i rozprawkę „Передговор к народним руским пѣсням“, a Hołowackuj kilka poezyi tłumaczonych z serbskiego języka, oryginalny wiersz „Два вѣночки“ i rozprawkę „Коротка вѣдомость о рукописях Славянских и Руских находящих ся в книжници Монастиря св. Василя Вел. у Львовѣ“.

Ale i ta książka pomimo aprobaty ze strony węgierskiego cenzora i pomimo wydrukowania — nie mogła dostać się do rąk ruskiej inteligencji w Galicyi. Wydrukowano ją w 1000 egzemplarzach, z czego 100 egzemplarzy wysłano do Wiednia, a 900 do Galicyi. We Wiedniu mogła „Русалка“ rozchodzić się bez przeszkody, ale zato w Galicyi czekał na nią niecierpliwie metropolita z cenzorem Benedyktem Łewyckim. Skoro tylko przyszła do Lwowa, metropolita za zgodą prezydyum lwowskiej gubernii zabrał cały nakład i zatrzymał u siebie aż do r. 1848., a za przyczynę swego postępku podał to, że autorowie tej książki są stronnikami schizmy i Rosyi. Ma się rozumieć, że sam nie wierzył w rusofilskie przekonania „trójcy“, a właściwymi powodami konfiskaty były: świecka treść książki, fonetyczna pisownia, reformowany alfabet i słowiańskie imiona (Ruslan, Dałybor, Jarosław) młodych autorów.

Kopitar, o którego oparła się sprawa „Rusałki“ i jej konfiskaty, zdziwił się niemało, gdy przeczytał cenzorską opinię B. Łewyckiego, inspirowaną przez metropolitę, — żałował, że w takie ręce złożył los ruskiego piśmiennictwa, stanął w obronie tej niewinnej książki i jej autorów i starał się wpłynąć na rząd, żeby zmienił rozporządzenie metropolity, — ale nie był już w stanie złemu zaradzić. Metropolita nie poprzestał na konfiskacie, postanowił się zemścić na młodych ludziach zato, że przy wydaniu książki starali się jego władzę ominąć; skorzystał z tego, że autorowie wymienili w przedmowie między innymi także imiona Marcelego Kulczyckiego i Minczakiewycza, którzy właśnie w owym czasie byli za rewolucyjne konspiracye wmieszani w proces o zdradę państwa, a którzy, jak się zdaje, przystali do „Rusałki“ etnograficzne materyały. Wobec tego metropolita doniósł władzom, że i wydawcy tej książki należą również do współwinnych. Rozpoczęły się dochodzenia, spisywanie protokołów i rewizye u Sza-

szkiewycza, Hołowackiego i Wahyłewycza. Jednak władze świeckie były łagodniejsze, niż metropolita; po przeprowadzeniu śledztwa, nie wytoczono Szaszkiwyczowi i jego towarzyszom procesu o zdradę państwa, lecz tylko rozciągnięto nad nimi ostrzejszy policyjny nadzór. Metropolita długo zachował w swej pamięci „ruską trójcę“, zwlekał z udzieleniem im święceń kapłańskich, następnie rzucał po najlichszych parafiach. Najwięcej wycierpiał Wahyłewycz; on to przez 7 lat nie mógł dostąpić święceń, a nastąpiło to dopiero wtedy, gdy złożył na piśmie przyrzeczenie, że nie będzie nic drukował ani pisał.

Po nieudanej próbie z „Rusałką“ Szaszkiwycz nic więcej nie drukował, ale pracować w tym samym kierunku nie przestawał do końca swego niedługiego życia, o czym świadczą dość liczne, po nim zachowane, rękopiśmienne utwory treści naukowej i belletrystycznej, które opublikowano dopiero w najnowszych latach. Żeby uzupełnić pogląd na jego działalność w seminaryum, należy dodać, że chciał stamtąd wydawać gazetę, na co jednak duchowna władza nie zezwoliła. Zaczął też tam wraz z kilku kolegami układać etymologiczny słownik cerkiewno-słowiańskiego języka, ale wkrótce z powodu wątłego zdrowia zaniechał tej żmudnej pracy i zostawił jej dokończenie innym. Ułożył czytankę dla szkół ludowych, która wyszła dopiero po jego śmierci r. 1850 p. t. „Читанка для малыхъ дѣтей до школьнаго и домашнаго употребленія“¹⁾; była ona pod każdym względem lepsza niż niejedna, która się nawet później pojawiła.

Po ukończeniu teologii, pod sam prawie koniec życia, zabrał się do tłumaczenia Pisma świętego z cerkiewno-słowiańskiego na język ruski i zdołał przetłumaczyć całą ewangelię św. Jana i połowę św. Mateusza.

Prócz tego zachowały się po nim inne utwory z różnych czasów: drobne poezye oryginalne w języku ruskim i polskim; przekład części poematu Sew. Goszczyńskiego „Zamek kaniowski“, przekład „Królodworskiego rękopisu“ Hanki; przetłumaczył też na język ruski „Słowo o pułku Igora“, przyczem prócz oryginału posługiwał się tłumaczeniem polskim Bielowskiego, czeskim Hanki i rosyjskiem Pożarskiego; zachowały się piękną prozą pisane psalmy „Псалми Русланові“ i kilka kazań; rozprawka historyczna p. t. „О Запорожцяхъ и ѣихъ Сьичи“, napisana na

¹⁾ Drugie wydanie wyszło r. 1853.

podstawie historycznego dzieła Bantysz-Kamieńskiego, rozprawka р. t. „Любитель славянщины в народѣв чужосторонных“, przerobiona z polskiego („Miłośnicy sławiańszczyzny u narodów obcych“ — *Rozmaitości* 1831), — i „О слонѣ“; opowiadanie przerobione z polskiego „Помста и великодушје“; przetłumaczył z niemieckiego na język polski rozprawkę „Gościnność w Serbiji“ i Gilberta „Żywot Jezusa Chrystusa“.

Wogóle działalność Szaszkiewycza jest różnorodna, a przytem różni się znacznie od działalności poprzedników. Na każdym polu zaprowadzał reformy zgodne z duchem czasu, żeby w ten sposób zbliżyć spóźnionych Rusinów do innych Słowian. Pierwszy wprowadza do literatury pięknej język ludowy, pisze w nim oryginalne poezye świeckiej treści i opowiadanie („Ołena“); żeby wzbogacić ruską belletrystyczną literaturę i poznać Rusinów ze słowiańskimi, tłumaczy „Królodworski rękopism“, „Słowo o pułku Igora“, „Zamek kaniowski“ i serbskie ludowe pieśni. Pierwszy pisze naukowe rozprawki w ludowym języku — i pod tym względem wyprzedza nawet ukraińskich pisarzy, którzy w naukowych rozprawach używali rosyjskiego języka. Pierwszy z pośród Rusinów na całej Rusi-Ukrainie wydaje zbiorową książkę („Русалка Днѣстровая“) w ludowym języku. Pierwszy występuje z zamiarem wydawania gazety dla Rusinów. Pierwszy wprowadza do ruskiego piśmiennictwa fonetyczną pisownię, przyczem wyrzuca litery ы i ъ. Idąc za przykładem słowiańskich uczonych, reformuje ruski alfabet tak w teoryi („Азбука i Abecadło“), jak też i w praktyce („Зоря“, „Русалка Днѣстровая“). Pierwszy przychodzi do przekonania, że lud należy oświecać tylko w jego języku; to też jako jeden z pierwszych wygłasza w cerkwiach po rusku kazania, tłumaczy dla ludu Pismo święte z cerkiewno-słowiańskiego języka i układa dla ludowych szkół czytanekę. Stara się wpływać na inteligencyę, żeby wprowadzała do cerkwi, do szkoły i do domu ruski język i żeby go zawsze i wszędzie używała; żeby swych kolegów do tego zachęcić, wygłasza w seminarjum swą mowę o obowiązkach poddanych po rusku.

Przy swym reformatorskim zmyśle odznaczał się niemniej organizatorskim talentem. Jego poprzednicy (Mohylnyckij, J. Łewyckij, Łożyński i inni) nie umieli wyrobić sobie wpływu na innych, o ich działalności mało kto ze współczesnych wiedział; tymczasem Szaszkiewicz zdołał ugrupować koło siebie więcej młodych ludzi, zorganizował rodzaj towarzystwa, którego człon-

kwie przejęli się jego ideami, wstąpili w jego ślady i przez całe prawie życie dążyli do wytkniętego przez niego celu. Szaszkiwycz stoi także wyżej od Iwana Kotlarewskiego, odnowiciela ukraińskiej literatury w Rosyi. — Kotlarewskyj wprowadził ludowy język tylko do literatury pięknej, a wcale nie miał zamiaru zrobić ten język konwersacyjnym językiem Ukraińców; Ukraińcy w Rosyi używali i w znacznej mierze używają jeszcze dzisiaj w domu, w szkole, w cerkwi i w literaturze naukowej rosyjskiego języka, a ukraiński widniał do niedawna prawie wyłącznie tylko w belletrystyce. Szaszkiwycz zabrał się do reformatorskiego dzieła inaczej. Starał się równocześnie wprowadzić ludowy język do literatury pięknej i naukowej, do cerkwi, do szkoły i do domów inteligencji; dzięki pełnej poświęcenia jego pracy Rusini zaczęli pomału wracać do języka swych przodków i używać go zamiast języka polskiego.

A jakie myśli rzucał w swych utworach? — Znaczna część jego poezyi odnosi się do życia samego poety; te utwory odznaczają się głębokim smutkiem, elegijnym tonem. Poeta tęskni za rodzinnem miejscem, gdzie spędził dziecinne lata („Підлисе“); często narzeka na swą czarną dolę („Лиха доля“, „Над Бугом“, „Син любимому отцю“, „Нещасний“ i inne), przyczem jednak nie popada w zwątpienie, a dolegliwości przyjmuje z chrześcijańską cierpliwością — i nic nie jest w stanie wyrwać z jego serca miłości i wiary; „Сполошиш ми долю і проженеш щастє, день ми споморочиш і сьвіт ми западе, нуждов мя вдариш і нашлеш ми злидні, сьвіт ми спустїє і йме ворогувати, знидїє радость і плач мя огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч ми несонна і горюванє з сонцем, вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, а не видреш любви і віри не видреш, бо руське ми серце тай віра руська. („Псальми Русланові“). — W innych znowu utworach zajmuje się swym narodem. Zachęca młodych rodaków do wspólnej pracy nad zaniedbanym ruskim narodem („Слово до чителей руского язика“), wzywa do używania ojczystego języka słowami:

Руська мати нас родила,
 Руська мати нас повила,
 Руська мати нас любила:
 Чому-ж мова ей не мила?
 Чом ся не встидати маєм?
 Чом чужую полюбляєм?

Głosi etnograficzną jedność Rusi galicyjskiej z Ukrainą; Ukraińców i Rusinów uważa za jeden naród, dlatego zajmuje się w swych utworach zarówno przeszłością jednych jak i drugich. Stara się im przypomnieć dawne dzieje i wzbudzić tęsknotę za sławną przeszłością (rozprawy naukowe o Bohdanie Chmielnickim i o Zaporozcach i ich Siczy, utwory poetyczne „Погоня“ i „Болеслав Кривоустий під Галичем“). Uwielbia też ludowych pieśniarzy, którzy opiewają czyny narodowych bohaterów i utrzymują ich pamięć wśród rodaków („Бандурист“). Ceni wysoko ludowe pieśni, a przeczytawszy „Малоросійскія пѣсни“, wydane przez M. Maksymowycza i posyłając je M. Ustyjanowyczowi, odzywa się do niego:

„Оттак, Николаю, українські вірлята
І веселят душу й серце загравають,
Оттак, Николаю, рускі соколята
То в голос то з-тиха матери співають,
Аж мило згадати, як то серце бет-ся,
Коли з України руская пісенька
Так мило, солодко вколо серця вет-ся...“

(„Побратимови“).

Jego serce przejmują się bolem na widok prostego ludu, który pędzi swój nędzny żywot w ciężkim poddaństwie i musi znosić różne pańskie wybryki, które częstokroć wywoływały krwawą zemstę na gnębiicielach (opowiadanie „Олена“).

Pod wpływem innych słowiańskich ówczesnych literatów obejmuje myślami całą Słowiańszczyznę, tęskni za jej minioną sławą i pragnie, żeby wszyscy Słowianie w zgodzie i jedności dążyli do wspólnego celu. („Згадка“).

Prawie we wszystkich jego beletrystycznych utworach pod względem formy i treści widoczny jest wpływ ruskiej twórczości ludowej. Prócz tego uległ nieznacznym wpływom ukraińskich, polskich i czeskich poetów. W niektórych późniejszych utworach znać ślady wpływu muzy T. Szewczenki i Ambrozego Metłyńskiego („Бандурист“). — Z polskich poetów widocznie najwięcej przypadła mu do serca twórczość Adama Mickiewicza; i tak „Погоня“ przypomina w niektórych szczegółach „Farysa“, „Веснівка — „Pierwiosnek“, „Бандурист“ — „Dudarza“, „Слово до читателей руского языка“ — „Одę do мłodości“. Pociągnęły go też za sobą utwory polskich poetów demokratycznych, którzy w czasie i po powstaniu listopadowym zwrócili się do prostego ludu, wystąpili przeciw srogości panów, kreślili obrazy z jego

życia i starali się wpłynąć na poprawę jego losu. Takie utwory, jak „Zamczysko“ A. Kretowicza („Rozmaitości“ 1830), „Zamek kordyszowski“ anomina („Rozmaitości“ 1833), „Opryszki w Karpatach“ Eug. Brockiego („Haliczanin“ 1830) — zachęciły Szaszkiewycza do napisania opowiadania „Олена“; widoczne są też tutaj nieznaczące ślady wpływu „Sobótki“ Sew. Goszczyńskiego („Ziewonia“ Aug. Bielowskiego z r. 1833).

Na piękność ukraińskiej przyrody i na sławną przeszłość tej krainy zwróciły jego uwagę prócz ukraińskich ludowych pieśni i ukraińskich poetów także utwory Antoniego Malczewskiego, Seweryna Goszczyńskiego, Bohdana Zaleskiego i Tymka Padury, należących do t. zw. ukraińskiej szkoły, które Szaszkiewicz znał i dość wysoko cenił. Panslawistyczne poglądy („Згадка“) wyrobił sobie pod wpływem polskich i czeskich panslawistów, a najwięcej, jak się zdaje, pod wpływem utworu Jana Kollara „Slavy Dčera“¹⁾.

Oryginalne jego poezye są prawie wyłącznie liryczne. — Zaczął pisać większy epiczny poemat p. t. „Перекинчик бисурманский“, ale go skończyć nie zdołał; został tylko wstęp p. t. „Бандурист“, który świadczy o wielkim epickim talencie młodego poety.

Talent jego nie mógł się w pełni rozwinąć z powodu krótkiego życia jako też wskutek różnych przeszkód, jakie na każdym kroku przy swych literackich zajęciach spotykał. Przez całe życie, od najpierwszej młodości do grobowej deski, musiał ciężko walczyć o chleb. Gdy w seminaryum zabrał się szczerze do pracy nad swym narodem, zamiast zachęty i poparcia znalazł wielu przeciwników, którzy z zaciekłością starali się zniweczyć jego pracę lub z pogardą i szyderstwem spoglądali na jego trudy. Jego poprzednicy mieli daleko mniej przeciwników, — i tak Mohylnyckij i J. Łewyckij mieli przeciw sobie rząd krajowy, Polaków i wynarodowionych Rusinów, Łożyński — stronników cerkiewno-słowiańskiego języka i prawdziwych Rusinów; a przeciw Szaszkiewiczowi i jego współpracownikom wystąpili wszyscy w pole: rząd centralny i krajowy, Polacy, wynarodowieni Rusini, stronnicy cerkiewno-słowiańskiego języka z metropolitą na czele i prawdziwi

¹⁾ Drugi członek „ruskiej trójcy“, Jan Wahylewycz przetłumaczył na język ruski część tego utworu Kollara p. t. „Винятки з Слави доньки“.

Rusini (Józef Łewyckij). Rząd centralny i krajowy, Polacy i wynarodowieni Rusini oburzyli się na niego, że on budzi Rusinów do nowego życia, — a oni chcieli mieć w Galicyi tylko jeden naród — Polaków; w jego działalności widziano rosyjską intrygę, jego samego uważano za rosyjskiego agitatora, wroga katolicyzmu i Austrii, nazywano go Moskalem, nękaną go śledztwami i policyjnym nadzorem do samej śmierci. Jak przychylnie odnosił się w owym czasie rząd krajowy do pracy Szaszkiwycza i wogóle do literackiego ruchu wśród Rusinów, świadczą o tem wymownie słowa Paymana, dyrektora lwowskiej policyi, wypowiedziane w czasie śledztwa w sprawie „Rusałki“: „Wir haben mit den Polen vollauf zu schaffen, und diese Tollköpfe wollen noch die todtbegrabene ruthenische Nationalität aufwachen“.

Najwięcej znęcał się nad Szaszkiwyczem jego bezpośredni przełożony, metropolita M. Łewyckij za to, że odważył się pisać utwory świeckiej treści w ludowym języku reformowanym alfabetem.

Niechętnem okiem patrzyli na jego pracę także prawdziwi Rusini. Józef Łewyckij w „Listach dotyczących się piśmiennictwa ruskiego w Galicyi“, wydanych w Przemyślu r. 1843 dał wyraz oburzeniu tej partyi; chwalił rząd i metropolitę, że nie pozwolili szerzyć się wśród Rusinów książce „Русалка Днѣстровая“, — a nie podobała mu się w niej najwięcej nowa pisownia.

Znękany i prześladowany przez swoich i obcych z bolem serca patrzył, jak jego praca idzie na marne. Sam był w stanie wydrukować tylko odę „Голось Галичань“, rozprawkę „Азбука і Abecadło“ i książkę „Русалка Днѣстровая“, która rozeszła się w Austrii w stu egzemplarzach; wobec tego jego utwory za życia mało były znane¹⁾ i nie mogły wywierać na ogół Rusinów takiego wpływu, jakby to być mogło przy pomyślniejszych stosunkach. Ale mimo to jego cicha praca nie pozostała bez dobrych następstw. Koledzy młodszy i starsi, z którymi żył i działał w seminarium, — przechowywali przez długie lata jego idee w swych sercach, pracowali w tym kierunku, w jakim on pracował, krze-

¹⁾ Po śmierci Szaszkiwycza wydał niektóre jego utwory Jakób Hołowackij w książce p. t. „Вѣнок Русинам на обжинки“ (Wiedeń 1846 r.); jego „Читанка“ wyszła we Lwowie r. 1850, a następnie r. 1853; w nowszych czasach wydano jego utwory w trzecim tomie wydawnictwa „Онишкевича Руска библиотека“ (Lwów 1881) i w trzecim tomie wydawnictwa „Руска письменність“ (Lwów 1906); w r. 1910 wyszła w Tarnopolu poraz drugi „Русалка Днѣстровая“.

wili literaturę w ludowym języku. Mikołaj Ustyjanowycz (ur. 1811., um. 1885.), serdeczny przyjaciel Markiana, napisał w r. 1836. elegię na śmierć Michała Harasewycza p. t. „Слеза на гроби Михаїла барона Гарасевича“; Antoni Mohylnyckij (ur. 1811. — um. 1873.) drugi po Szaszkiwyczu wygłosił (r. 1839.) w seminarjum po rusku mowę o obowiązkach poddanych względem monarchy i w tym samym roku wydał odę na cześć arcyksięcia Franciszka Karola p. t. „Радостное привитаніе Его ц. к. Высочества Ерц-Герцога Франц-Карла во Львовѣ“. Roli kierownika literackiego ruchu podejmuje się przyjaciel Szaszkiwycza, Jakób Hołowackij. — Za nimi dążą i inni, jak Rudolf Moch, który w r. 1841. wydaje swe poezye w książeczce p. t. „Мотыль“, Iwan Hołowackij, Grzegorz Ilkiewycz, Antoni Łużeckij, Józafat Kobryński, który w r. 1842 wydał dwie książki dla ludu: „Бу-кварь новымъ способомъ оуложеный для домашной науки“ i „Способъ борзо выучити читати“. Zdaje się pod wpływem tych młodzieńców wstępuje na dobrą drogę także Józef Łewyckij. On to zaczyna również używać ludowego języka i wydaje r. 1840. napisaną w owym języku książkę do modlenia p. t. „Молитво-словъ для выгоды парохіянь школьскихъ“; chce ją wydać poraz drugi r. 1845, ale krajowa cenzura na to nie zezwala. Jedynie tylko z powodu trudności, robionych mu przez metropolitę, nie mógł Łewyckij przystąpić do wydawania w języku ludowym czasopisma „Бібліотека бесѣд духовныхъ“.

Metropolita M. Łewyckij i ruski cenzor B. Łewyckij przesładowali na każdym kroku prolongatorów pracy Szaszkiwycza. Jak z pracami J. Łewyckiego („Молитвословъ“, „Бібліотека бесѣд духовныхъ“), tak też postąpili z gramatyką ruskiego języka J. Łożyńskiego, chociaż na jej druk zgodził się Kopitar r. 1833. Gdy r. 1837 odniósł się autor ze swą gramatyką, trochę rozszerzoną, do miejscowej cenzury, zabroniono ją drukować; to samo spotkało tę książkę i r. 1844. Łożyński musiał wnieść rekurs do Wiednia i w ten dopiero sposób mógł ją wydać r. 1846. Cały nakład ody Ant. Mohylnyckiego na cześć arcyksięcia Franciszka Karola, wydrukowanej r. 1839, zatrzymał u siebie metropolita i nie chciał dopuścić do jej rozpowszechniania; „jak można, mówił on, tak prostym językiem takiego dostojnika witać“; nie pomogły nic rekursy do Wiednia. Nie dopuszczono też do druku Harasewycza „Annales ecclesiae Ruthenae“ i historycznych prac D. Zubryckiego (n. p. „Rys dziejów ruskiego narodu“ część II.).

Wobec takich sekatur ustał na jakiś czas literacki ruch w Galicyi; koledzy Szaszkiewycza zamilkli, przerażeni losem „ruskiej trójcy“ i innych, którzy śmieli wystąpić z nowymi myślami. W Galicyi drukowały się znowu tylko panegiryki, książki do modlenia, księgi cerkiewne — w starosłowiańskim lub makaronicznym języku. Ludzie o żywszym temperamencie szukali dla swych literackich płodów przutułku poza Galicyą; Jakób Hołowackyj, J. Wahylewycz i D. Zubryckyj piszą po rosyjsku, czesku i niemiecku i drukują swe prace w Rosyi, w Czechach lub w Niemczech. Jednak Hołowackyj nie traci nadziei na lepszą przyszłość, nie podupada na duchu i nie porzuca pracy na niwie narodowej ruskiej literatury; we Wiedniu, dokąd nie sięgała władza metropolity i galicyjskiego cenzora, razem z bratem Iwanem wydaje r. 1841 „Галицки приповѣдки и загадки“, zebrane przez Grzegorza Pkiewycza, — a w latach 1846 i 1847 dwa tomiki książki „Вѣнок Русинам на обжинки. — Уплѣв Иван Б. Головацкій“.

Od czasu do czasu odezwała się za granicą Austrii skarga na ucisk ze strony metropolity i galicyjskiego cenzora. Z ostrym protestem wystąpił najpierw Józef Łewyckyj w artykule „Доля галицко-русскаго языка“, wydrukowanym r. 1843 w warszawskim czasopiśmie „Денница — Jutrzenka“; ten sam artykuł w niemieckim tłumaczeniu pomieścił r. 1844 w „Jordan's Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft (Lipsk) — p. t. „Das Schicksal der gallizisch-russischen Sprache und Literatur“. Następnie z ciężkimi zarzutami przeciw postępowaniu gr.-kat. konsystorza wystąpił Jakób Hołowackyj w rozprawie p. t. „Zustände der Russinen in Galizien. — Ein Wort zur Zeit von einem Russinen“. Tę rozprawę, w której zowie, M. Łewyckiego, B. Łewyckiego i ich stronników — duchowymi zabójcami ruskiego narodu i herostratami, wydrukował r. 1846. w wyżej wspomnianych lipskich „Jahrbücher“. Ma się rozumieć, że tak Józef Łewyckyj, jak i Hołowackyj ze względu na własne bezpieczeństwo nie umieścili pod swemi rozprawkami prawdziwych podpisów.

Ale ci „duchowi zabójcy“ nie zdołali zabić w zupełności ruskiego ducha, utrzymywali go tylko przez parę lat w letargu. Gdy nastał rok 1848, a z nim zniknęły raz na zawsze drakońskie cenzuralne przepisy, — wtedy odezwali się prawie wszyscy współpracownicy i stronnicy Szaszkiewycza: — Jakób Hołowackyj, Ant. Mohylnyckyj, Mik. Ustyanowycz, Rudolf Moch i inni; poczęli na nowo już bez przeszkód pracować tak, jak ich ów wielki

reformatorem nauczył. Z wdzięcznością wspominali jego imię i przyznawali, że, jeżeli umieją i mogą z pożytkiem dla swego narodu pracować, zawdzięczają to jemu, temu męczennikowi, który przez całe prawie życie cierpiał za swe przekonania i za swą szczerą pracę. M. Ustyjanowycz w elegii, odczytanej roku 1848 na zebraniu Rusinów, zawiązujących pierwsze ruskie polityczne towarzystwo „Головна Руска Рада“, zwracając się do ducha młodo zmarłego poety, mówi:

„О прийми радо, прийми друже милии,
Сеї первісничок моего думаня:
Твое то зерно, Твій труд печаливий
І в дар печальний вірна чувствования —
Тобі го назад складаю!

A Michał Kozanowycz, wspominając o nim („Вѣстникъ для Русинѡвъ австрійскои держави“ 1852. Nr. 38), woła: „О безсмерний Маркіяне! — Ти зажег єси огонь в моїй груди, котрий лише гробова персть загасити зможе!“ Podobnemi słowy wspominali go i inni, a nawet ci, którzy za jego życia należeli do jego przeciwników i prześladowców.

Markian Szaszkiwycz urodził się 6. listopada 1811 r. we wsi Pidłysiu w złoczowskim powiecie w domu swego dziadka, ks. Romana Audykowskiego. Matka, Elżbieta, przebywała często w domu swoich rodziców w Pidłysiu, tam też przeżył poeta większą część pierwszej młodości. Ojciec, Semen (Szymon), był księdzem w sąsiedniej wiosce, w Kniażu. Obie te wsie, Pidłysie i Kniaże — były własnością Tadeusza Wasilewskiego, uczonego panslawisty, późniejszego radcy gubernialnego, który opiekował się Markianem i całą jego rodziną. W domu ks. Szaszkiwycza było kilkoro dzieci. Cała rodzina z pietyzmem i z wielkim szacunkiem odnosiła się do starego dziadka ks. Audykowskiego, o czym najlepiej świadczy to, że w dniu powtórnych jego prymicyi r. 1823 podano mu gratulacyjny wiersz, wydrukowany we Lwowie p. t. „Wieniec z serc życzliwych familii J. M. C. Xiędza Romana Audikowskiego w dzień powtórnych prymicyi wierszem uwity“; pomieszczono tam podpisy bliższej i dalszej rodziny, a między innymi Markiana, jego ojca i matki. Wiersz ten, napisany w języku ruskim, zbliżonym do cerkiewno-słowiańskiego,

jest dowodem, że w rodzinie Markiana pomimo szerzącej się wówczas silnie polonizacji szanowano dawne tradycje i nie gardzono ruskim językiem.

Do szkół normalnych chodził w Złoczowie. Do gimnazjum oddano go najpierw do Lwowa; następnie przeniósł się r. 1825 (do klasy trzeciej) do Brzeżan¹⁾, gdzie też r. 1829 ukończył szóstą klasę (*secunda humanitatis classis*). W jesieni tego roku przeniósł się do Lwowa, gdzie zapisał się na filozofię i jako kandydat duchownego stanu został przyjęty do seminaryum. Lecz wkrótce za przekroczenie seminaryalnych przepisów wydano go ze seminaryum, przeto od tego czasu mieszkał na prywatnych stancyach. Nastąpiły teraz dla niego ciężkie czasy. Musiał się uczyć, a przytem zarabiać udzielaniem lekcji na życie, gdyż ojciec go się wyrzekł i nie użył dla niego żadnej pomocy. Ciężka praca poderwała jego zdrowie i wywołała ciężką piersiową chorobę. Markian starał się błęd młodości poprawić nauką, wszelkimi sposobami chciał ojca przeprosić; z tych to czasów pochodzi jego wiersz „Син любимому отцю“, w którym tak błaga ojca:

Отче, ох отче! Сли ся мені придало
Дни життя твого полином згірчити,
Сли коли око твоє жальом запало,
Сли-м був нещасен серце закервити,

Прости ми, отче, прости! Бач, я ся каю,
Жальом серце бідне моє прозябає,
Твої ноженьки сльозами зливаю —
Ах! прости синові, най не загибає.

Serce ojca było nieubłagane, nie dał się przejednać aż do swej śmierci, która nastąpiła r. 1833. W tym roku ukończył Markian filozofię i teraz jako słuchacz teologii został na nowo przyjęty do duchownego seminaryum. W czasie teologicznych studyów zapadał na zdrowiu i z tej przyczyny wyjeżdżał często na wieś do dziadka w Pidłysiu lub do szwagra, ks. Smetany, w Kniażu. Dobijała go jeszcze ciężka umysłowa praca, jakiej się poświęcał, a także różne sekatury ze strony władz duchownych i świeckich.

¹⁾ Mieszkał w domu (Nr. 21), który znajdował się za cerkwią obok ormiańskiego kościoła. W Brzeżanach chodził też do gimnazjum o dwie klasy niżej jego brat Mikołaj; razem z Markianem chodził spirydyon Łytwynowycz, później-
szy metropolita.

Teologię ukończył w r. 1837. — Biskup przemyski Śni-hurskyj, który umiał ocenić jego zdolności, radził mu, żeby ka-płańskie święcenie przyjął w bezzęnnym stanie, — chciał go bowiem zatrzymać w konsystorzu. Lecz Markian, nie będąc żądnym zaszczytów, poszedł za prośbą matki, która chciała żyć koło syna, i ożenił się r. 1838 z Julią Kruszyńską, córką księdza z Derewni; w tym też roku się ordynował.

Był początkowo administratorem kapelanii w Humnyskach, następnie w Nestanyczach, a w roku 1842. został proboszczem w Nowosiłkach koło Kamionki Strumiłowej; liche były te posady tak, że ledwo mógł się z rodziną utrzymać. Jeszcze pod sam koniec życia miał wielkie nieprzyjemności. Dymitr Mochnacki, jego kolega ze seminaryum, wwikławszy się za rewolucyjną prop-agandę w proces o zdradę państwa, żeby zjednać dla siebie mniejszą karę, złożył r. 1842 przed władzami fałszywe zeznania, obciążające Szaszkiewycza i jego stronników. Mochnacki twierdził, że Szaszkiewycz był w seminaryum przewodcą rosyjskiej partyi, że brał z Rosyi ruble, że nawet po nie co roku jeździł do Brodów. (Jeździł, jak powiedziano wyżej, do rodziny na wieś dla poratowania zdrowia). Wprawdzie władze po przeprowadzonym śledztwie przekonały się, że te informacye mijają się z prawdą, lecz mimo to rozciągnięto nad nim policyjny nadzór. Prócz tego wstrzymano mu płacę, na którą niecierpliwie czekał, gdyż zdrowie jego z każdym dniem się pogarszało, a on na prośbę przyjaciela swego, M. Ustyanowycza chciał wyjechać do niego w góry (do Mizunia) na żętycę. Nie doczekał się płacy i nie mógł wyjechać w góry. Wkońcu stracił wzrok i słuch — i bez słów skargi na swych prześladowców zakończył swój żywot dnia 7. czerwca 1843 r.

Pozostawił żonę i syna Włodzimierza, późniejszego poetę (ur. 1839. — um. 1885); młodszy syn, Świętosław, umarł dzieckiem. Szaszkiewycza pochowano w Nowosiłkach w grobowcu miejsco-wego dziedzica; w roku 1893, w pięćdziesiątą rocznicę zgonu poety, przeniesiono jego zwłoki do grobowca na Łyczakowskim cmentarzu we Lwowie, przyczem urządzono wspaniały pogrzeb, godny pierwszego pieśniarza narodu ruskiego.

*   *   *

Bibliografia. — Prócz wyliczonych na wstępie rozpraw — rzucają jeszcze światło na położenie Rusinów po przyłączeniu

Galicyi do Austrii lub na epokę odrodzenia ruskiej literatury i na osobę, które w niem odegrały mniejszą lub większą rolę, między innemi następujące prace: Антоній Ангелловичъ, митрополить галицкій, во время 1809 года. Przemyśl 1859 „(Перемишлянинъ)”; Барвіньскій Ол.: Огляд народної літератури укр. рускої до 60-их років. Львів 1898; Б. А. Дѣдицкій: Антоній Добрянскій, его жизнь и дѣятельность въ галицкой Руси. Львовъ 1881, — Вспоминокъ о Маркіянѣ Шашкевичу. Львовъ 1860 „Зоря галицкая яко альбумъ”); Для чого львовская цензура не допустила къ печатанію „Русалку Днѣстровую”. Львовъ 1906 (Вѣстникъ „Народного Дома”); Драгомановъ М.: Русскіе въ Галиціи и литературное движеніе в Галиціи. 1873 („Вѣстникъ Европы”); Dr. Ludwik Finkel i Dr. Stanisław Starzyński: Historia uniwersytetu lwowskiego. Lwów 1894; Іван франко: Шевченко героєм польської революційної легенди. Львів 1904 („Жите і Слово”), — „Король Балагулів”, Антін Шашкевич і його українські вірші. Львів 1904 (Записки наук. Тов. ім. Шевченка“ том LVII.); М. Nagasiewicz: Annales ecclesiae Ruthenae — Leopoli 1862 — О преподаваніяхъ на рускомъ языкѣ въ всеучилищи Львовскомъ, заведеннымъ всемилостивѣйшимъ императоромъ Іосифомъ II. Львовъ 1851 („Зоря галицка”); Яковъ Головацкій: О первомъ литературно-умственномъ движеніи Русиновъ въ Галиціи со временъ Австрійского владѣнія въ той землѣ. Львовъ 1865 („Науковый Сборникъ, издаваемый литературнымъ обществомъ Галицко-русской Матицы”), — Первенцы галицко-русской письменности съ 1840 годовъ. Львовъ 1887 („Бесѣда”), — Вспоминокъ о Маркіянѣ Шашкевичѣ и Иванѣ Вагилевичѣ. Львовъ 1885 („Литературный Сборникъ — издаваемый общ. Галицко - русской Матицы”), — Zustände der Russinen in Galizien. — Ein Wort zur Zeit von einem Russinen. Leipzig 1846; Józef Krajewski: Tajne związki polityczne w Galicyi od roku 1833 do roku 1841. Lwów 1903; Іван Ем. Левицкій: Модест Гриневецкій. Львів 1895 („Жите і Слово”), — Погляд на розвій низшого і висшого шкільництва в Галичині в pp. 1772—1800 і розвій русько-народного шкільництва в pp. 1801—1820. Львів 1902 („Збірник істор.-філософічної секції наук. Тов. ім. Шевченка“ том V.), — Прикарпатска Русь въ XIX-мъ вѣцѣ въ біографіяхъ и портретахъ ея дѣятелей. Львовъ 1898; Ло-

зинскій Іосифъ: Пережитое и перестраданое. Львовъ 1885 („Литературный Сборникъ изд. общ. Галицко-русской Матицы“), — Житѣ Іоанна Снѣгурского. Львовъ 1851; Константинъ Лучаковскій: Доля Русалки Днѣстровой. Львовъ 1887 („Зоря“); М. Малиновскій: Чи Русини въ Галиціи до року 1848 промышляли о собѣ. Львовъ 1850 („Зоря галицка“); Матеріяли до історіи галицько-руського шкільництва XVIII і XIX вв. — Збірка Іл. Свенціцкого, Ю. Кміта, Ст. Томашівського й Ів. Кривецького. Львів 1909 („Українсько-русский Архив“, том IV); Молодая Русь. Львовъ 1850 („Зоря галицкая“); Омелянъ Огоновскій: Маркіанъ Шашкевичъ. Про єго жите и письма. Читанка для селянъ и мѣщанъ. Львовъ 1886 (Видавн. тов. „Просвѣта“); Омелянъ Партицкій: Цензоръ Русалки Днѣстровой. Львовъ 1887 („Зоря“); Проектъ первой австро-русской литературной временописи въ 1842 г. Львовъ 1905 (Вѣстникъ „Народного дома“); Studziński Cyryl: Geneza poetycznych utworów Markiana Szaszkiewicza. Kraków 1896; Др. И. С. Свѣнцицкій: Матеріялы по історіи возрожденія Карпатской Руси. Часть I—II. Львовъ 1906, 1909; Ф. И. Свистунъ: Изъ наслѣдія по Іосифѣ Левицкомъ. Львовъ 1901 (Научный литературный Сборникъ „Галицко-русской Матицы“), — Прикарпатская Русь подъ владѣніемъ Австріи. Томъ I—II. Львовъ 1895—1896; Др. В. Щурат: Найблизші жерела літературної творчости М. Шашкевича. Львів 1909—1910 („Учитель“); Терлецкій Остап (Іван Заневич): Знесене панщини в Галичині. Причинок до історіи суспільного житя і суспільних поглядів 1830—1848. Львів 1896; Вахнянин Анатоль: Про жите питомців і духовенства в літах 1837 і 1838. Львів 1908 („Руслан“); Возняк Михайло: Фільольогічні праці Івана Могильницького. Львів 1910 („Українсько-русский Архив“. Том V); Желеховскій Юстинъ: Іоанъ Снѣгурскій, єго жизнь и дѣятельность въ Галицкой Руси. Львовъ 1884, — Нови даньи до біографіи Іоанна Могильницкого. Львовъ 1889 („Новый Галичанинъ“).

WIADOMOŚCI SZKOLNE.

I. Skład grona nauczycielskiego przy końcu r. szk. 1910/11.

a) Nauczyciele przedmiotów obowiązkowych.

1. **Frączkiewicz Aleksander**, c. k. dyrektor, dyrektor c. k. komisji egzaminacyjnej dla naucz. szkół lud.; zast. przewodniczącego c. k. Rady szkolnej okręg.
2. **Ks. Bielówka Franciszek**, c. k. profesor, członek c. k. komisji egzam. dla naucz. szkół lud., prefekt bursy im. Jakubowicza, odznaczony przez konsystorz arcybiskupi prawem rakiety i mantolety, uczył religii rz.-kat. Ia₂, b₂, IIa₂, b₂, IIIa₂, b₂, IVa₂, Vab₂, VIab₂, VIIab₂, VIIIab₂, razem g. t. 20.
3. **Bobjak Grzegorz**, c. k. prof., zawiadowca gabinetu natur. hist., członek c. k. komisji egzam. dla naucz. szkół lud., gosp. kl. Vb, uczył h. n. Ia₂, c₂, IIa₂, c₂, Vb₂, c₂, VIc₂, fiz. IVc₃, m. Vb₄, razem g. t. 21.
4. **Charlewski Tadeusz**, naucz., gosp. kl. Ib, uczył h. n. Ib₂, IIb₂, Va₃, VIa₂, b₂, fiz. IVa₃, b₃, mat. Ib₃, razem g. t. 20, a od $27/4$ mat. IIIa₃ i fiz. IIIa₂, od $27/4$ 25 g. t.
5. **Cwojdzinski Tadeusz**, c. k. prof. VIII. rangi przydzielony do c. k. VI. g. we Lwowie.
6. **Damasiewicz Zygmunt**, naucz., gosp. kl. VIIb, uczył j. łac. IVc₃, VIIb₃, j. grec. Vb₅, VIIb₄, razem g. t. 20.
7. **Ks. Dubicki Bazyli**, c. k. prof. uczył rel. gr.-kat Ibc₂, IIb₂, c₂, IIIb₂, c₂, IVbc₂, Vbc₂, VIIb₂, c₂, VII₂, VIII₂ razem g. t. 22.
8. **Głazór Wilhelm**, naucz., uczył j. niem. Vb₄, c₄, VIa₄, VIIa₄, VIIIb₄, razem g. t. 20.
9. **Dr. Goldschlag Marek**, naucz., uczył jęz. niem. Va₄, Vlb₄, c₄, VIIb₄, VIIIa₄, razem g. t. 20.
10. **Gorczyński Józef**, zast. naucz., uczył j. rusk. Ic₃, j. niem. Ic₅, IIc₄, IIIb₄ IVc₄, razem g. t. 20.
11. **Greiss Piotr Sylwester**, zast. naucz. uczył j. polsk. IIb₄, c₃, IIIc₃, IVa₃, niem. IIIc₄, razem g. t. 17.

12. **Dr. Handel Salomon** cały rok na urlopie.
13. **Hassny Bronisław**, naucz., zawiadowca bibl. naucz., gosp. kl. VIIa, uczył j. łać. VIIa₅, VIIIa₃, j. grec. VIIa₄, VIIIa₅, razem g. t. 19.
14. **Holuka Roman**, c. k. prof., uczył geogr. Ia₂, c₂, IIb₂, Va₁, VIc₁, hist. Ia₂, c₂, IIb₂, Va₃, VIIb₄, VIIIa₃, razem g. t. 24.
15. **Husak Włodzimierz**, egz. zast. naucz., gosp. kl. IIIc, uczył m. IIc₃, IIIc₃, IVa₃, c₃, Vc₃, VIc₃, fiz. IIIc₂, a od 27/4 m. VIa₃, razem 20 a od 27/4 23. g. t.
16. **Jełuk Izidor**, zawiadowca bibl. ucz. ruskiej, gosp. kl. IVc, uczył jęz. łać. Ib₆, grec. IVc₄, rusk. IVc₃, VIc₃, VIIab₂, VIIIab₂, razem g. t. 20.
17. **Dr. Kanarek Henryk**, egz. zast. naucz. rel. mojż., uczył rel. mojż. w kl. I—VIII po 2 g. t. razem 16 g. t.
18. **Kankofer Aleksander**, zast. naucz., gosp. kl. VIa, uczył jęz. łać. Vc₆, VIa₆, grec. VIa₅, razem g. t. 17.
19. **Kapszij Michał**, egz. zast. naucz., uczył mat. Ia₃, c₃, IIa₃ b₃, IIIb₃, IVb₃, fiz. IIIb₂, razem g. t. 20 a od 27/4 mat. VIb₃, t. j. g. t. 23.
20. **Kaznowski Adam**, naucz., członek c. k. komisji egzam. dla naucz. szkół lud., gosp. kl. IIIb, uczył j. łać. IIIb₆, polsk. IIIb₃, VIc₃, VIIb₃, VIIIa₃, razem g. t. 18 a od 27/4 j. polsk. Ib₃, tj. g. t. 21.
21. **Kowalski Paweł**, c. k. prof., członek c. k. komisji egz. dla naucz. szkół lud., zawiadowca zbiorów geogr., gosp. kl. IIa, uczył j. łać. IIa₆, geogr. IIa₂, IIIb₂, IVa₂, hist. IIa₂, IIIb₂, IVa₂, VIIa₃, razem g. t. 21.
22. **Kruszelnicki Antoni**, c. k. prof. w II. p. na urlopie.
23. **Kwieciński Karol**, egz. zast. naucz., gosp. kl. Ic, uczył j. łać. Ic₆, polsk. Ic₃ Va₃, c₃, VIa₃, razem g. t. 18.
24. **Nasielski Józef**, c. k. profesor, zawiadowca gab. fizykalnego, członek c. k. komisji egz. dla naucz. szkół lud. gosp. kl. VIIa, uczył mat. VIIa₃, b₃, VIIIa₂, b₂, fiz. VIIa₄, b₄, VIIIa₄, b₄, razem g. t. 26.
25. **Olberек Antoni**, naucz., zawiadowca bibl. pol. ucz., gosp. kl. IVb, uczył jęz. łać. IVb₆, polsk. IIa₄, IVb₃, c₃, Vb₃, razem g. t. 19.
26. **Parnes Edmund**, naucz., gosp. kl. IVa, uczył j. łać. IVa₆, grec. IIIb₅, IVa₄, b₄, Va₆, razem g. t. 24.
27. **Paszczyński Adam**, c. k. prof. VII rangi, zast. dyrektora c. k.

- komisji egzam. dla naucz. szk. lud., gosp. kl. VIc, uczył j. łać. Vb₆, VIc₆, razem g. t. 12.
28. **Pieczonka Edward**, zast. naucz. w II p. na urlopie.
29. **Popowski Jan**, zast. naucz., gosp. kl. Vc, uczył j. grec. IIIc₆, IVc₄, Vc₅, VIc₅, razem g. t. 19.
30. **Reiter Edward**, zast. naucz., gosp. kl. Va, uczył j. łać. IIIa₆, IIIc₆, Va₆, kaligr. Ia₁b₁, razem g. t. 20.†
31. **Rostkowicz Tadeusz**, egz. zast. naucz. uczył j. rus. I(ab)₂, II(ab)₂, c₃, III(ab)₂, c₃, IV(ab)₂, c₃, V(ab)₂, razem g. t. 19, a od 27/4 m. Va₃ tj. g. 22.
32. **Rylski Ścibor Władysław**, c. k. prof., członek c. k. kom. egz. dla naucz. szk. lud., gosp. kl. Ia, uczył j. pol. Ia₃, VIb₃, VIIa₃, VIIIb₃, niem. Ia₅, razem g. t. 17, a od 27/4 j. pol. IIIa₃, razem g. t. 20.
33. **Siorek Franciszek**, egz. zast. naucz. uczył geogr. Ib₂, IIIa₂, IVb₂, Vb₁, VIa₁, hist. Ib₂, IIIa₂, IVb₂, Vb₃, VIa₄, razem g. t. 21.
34. **Szafran Tomasz**, c. k. prof. VIII rangi, gosp. kl. VIb, uczył j. łać. VIb₆, VIIIb₅, j. grec. VIb₆, VIIIb₅, razem g. t. 21.
35. **Tychowski Włodzimierz Edward**, zast. naucz., uczył geogr. IIc₂, IIIc₂, IVc₂, Vc₁, VIc₁, hist. IIc₂, IIIc₂, IVc₂, Vc₃, VIc₄, razem g. t. 21.
36. **Wójtowicz Stanisław**, zast. naucz., gosp. kl. IIb, uczył j. łać. Ia₆, IIb₆, c₆, razem g. t. 18.
37. **Dr. Załęcki Artur**, naucz., gosp. kl. VIIIb, uczył j. niem. IIa₄, IIb₄, geogr. VIb₁, hist. VIb₄, VIIIb₃, prop. VIIa₁, b₁, VIIIa₂, VIIIb₂, razem g. t. 22.
38. **Zubrzycki Włodzimierz**, zast. naucz., uczył j. łać. Ib₆, rus. Vc₃, VIb₂, c₃, VII(ab)₂, VIII(ab)₂, razem g. t. 18.
39. **Żarnowitz Leopold**, zast. naucz., gosp. kl. IIIa, uczył j. grec. IIIa₅, niem. Ib₅, IIIa₄, IVa₄, b₄, razem g. t. 22.

b) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

1. **Holuka Roman**, j. w., uczył hist. kraju rodzinn. w kl. VIIb w 1 g. t.
2. **Kowalski Paweł**, j. w., uczył hist. kraju rodzinn. w kl. IIIb, IVa, VIIa po 1 g. t.
3. **Lewandowski Kalikst**, kierownik szk. lud. męsz., członek c. k. kom. egz. dla naucz. szkół lud. uczył rysunków w 6 g. t.

4. Nasielski Józef, j. w., uczył kaligrafii w kl. Ic w 1 g. t.
5. Reiter Edward, j. w., uczył śpiewu w 4 g. t.
6. Siorek Franciszek, j. w., uczył hist. kraju rodz. w IIIa, IVb, VIa po 1 g. t.
7. Tow. gimnastyczne „Sokół“ uczyło gimnastyki w 13 g. t.
8. Tychowski Włodzimierz, j. w., uczył hist. kraju rodz. w kl. IIIc, IVc, VIc po 1 g. t.
9. Załęcki Artur, Dr. fil., j. w., uczył hist. kraju rodz. w kl. VIb w 1 g. t.

II. Zmiany w gronie nauczycielskiem

w ciągu roku 1910/11.

1. C. k. Rada szk. kraj. zatwierdziła w zawodzie naucz.:
  - a) Władysława Ścibor Rylskiego rozp. 4. września 1910 l. 63720.
  - b) Nasielskiego Józefa rozp. 3. lutego 1911 l. 87/IV.
2. C. k. Rada szk. kraj. przyznała I. dodatek pięcioletni a) Dr. Salamonowi Handlowi 31. maja 1910 l. 26469. b) Holuce Romanowi rozp. 6. października 1910 l. 54279. c) Kruszelnickiemu Antoniemu rozp. 8. stycznia 1911 l. 77935. d) ks. Bielówce Franciszkowi rozp. 27. lutego 1911 l. 2838/IV.
3. C. k. Rada szk. kraj. zamianowała rzeczywistymi nauczycielami w tut. zakładzie: 1) Izydora Jeluka zast. naucz. w c. k. gimn. w Kołomyi 7. czerwca 1910 l. 26713. 2) Dr. Marka Goldschlaga zast. naucz. tut. zakładu 22. czerwca 1910 l. 26122. 3) Olberka Antoniego zast. naucz. tut. zakładu 22. czerwca 1910 l. 25272. 4) Charlewskiego Tadeusza zast. naucz. c. k. gimn. I. z j. w. pol. w Tarnopolu 16 lipca 1910 l. 38250.
4. C. k. Rada szk. kraj. przydzieliła do tut. zakładu 1) Antoniego Kruszelnickiego naucz. c. k. gimn. z j. w. ruskim w Kołomyi 15. grudnia 1910 l. 68534. 2) Edmunda Parnesa, naucz. c. k. gimn. I. na Zasaniu w Przemyślu 1. lutego 1911 l. 1800/IV.
5. C. k. Rada szk. kraj. przydzieliła 1) prof. Tadeusza Cwojdzńskiego do c. k. VI. gimn. we Lwowie 14. lipca 1910 l. 36183, 2) prof. Jakóba Filipka do c. k. gimn. w Łańcucie 26. lipca 1910 l. 40029.

6. C. k. Rada szk. kraj. zamianowała 1) naucz. tut. zakładu Dra Jana Ziłyńskiego naucz. w c. k. rus. gimn. w Stanisławowie 7. czerwca 1910 l. 26713, 2) naucz. Maryana Piątkiewicza w c. k. II. gim. z j. w. pol. w Stanisławowie 21. czerwca 1910 l. 24792, 3) prof. Jakóba Filipka prof. c. k. gimn. w Łańcucie 8. listopada 1910 l. 67850.
7. C. k. Rada szkolna kraj. zamianowała rozp. z 31. stycznia 1911 l. 80302 zastępców naucz. tut. zakładu nauczycielami 1) Maryana K. Chmielowca w c. k. gimn. w Samborze, 2) Adama Wilusza w c. k. gimn. w Jarosławiu.
8. C. k. Rada szk. kraj. przeniosła do tut. zakładu zast. naucz. 1) Michała Kapszija z c. k. gimn. w Dębicy 30. sierpnia 1910 l. 51665, 2) Karola Kwiecińskiego z c. k. gimn. w Żółkwi 3. lutego 1911 l. 1797/IV, 3) Piotra Greissa z c. k. gimn. w Złoczowie 15. lutego 1911 l. 2893/IV.
9. C. k. Rada szk. kraj. zamianowała zastępcami naucz. w tut. zakładzie 1) Grzegorza Kyczuna 30. sierpnia 1910 l. 47857, 2) Leopolda Żarnowitza 14. września 1910 l. 44390, 3) Włodzimierza Jerzego Zubrzyckiego 14. września 1910 l. 53592, 4) Józefa Gorczyńskiego 26. września 1910 l. 56256, 5) Dra Maurycego Straucha 10. listopada 1910. l. 41089, 6) Dra Henryka Kanarka 25. stycznia 1911 l. 908/IV, 7) Tadeusza Rostkowicza 6. lutego 1911 l. 27132.
10. C. k. Rada szk. kraj. przeniosła z tut. zakładu zastępców naucz. 1) Włodzimierza Kyprijana do c. k. gimn. z j. w. pol. w Kołomyi 15. grudnia 1910 l. 68534, 2) Stanisława Bartoszyka do c. k. gimn. w Buczaczu 1. lutego 1911 l. 1799/IV, 3) Dra Maurycego Straucha do c. k. gimn. w Buczaczu 15. lutego 1911 l. 2892/IV.
11. C. k. Rada szk. kraj. udzieliła a) urlopów 1) Dr. S. Handłowi na I. p. 1. września 1910 l. 43980, 2) Wilhelmowi Głazórowi do końca I. półr. 15. listopada 1910 l. 68836, 3) Edwardowi Pieczonco na II. półr. 24. grudnia 1910 l. 78101, 4) Kruzelnickiemu Antoniemu na II. półr. 3. lutego 1911 l. 980/IV. 5) Dr. S. Handłowi na II. półr. 3. lutego 1911 l. 1798/IV, 6) Włodzimierzowi Zubrzyckiemu na II. półr. do końca kwietnia 22. lutego 1911 l. 2543/IV, 7) Izidorowi Jelukowi do końca II. półr. 15. marca 1911 l. 4745/IV, 8. Józefowi Nasielskiemu na I. półr. 1911/12 rozp. 1. kwietnia 1911 l. 5811/IV. b) zniżenia godzin 1) Edwardowi Reiterowi

- w I. półr., 2) Stanisławowi Bartoszykowi w I. półr. rozp. 8. czerwca 1910 l. 30531, 3) na miesiąc Michałowi Kapszijiowi 10. października 1910 l. 57559.
12. C. k. Rada szk. kraj. uwolniła od obowiązków w tut. zakładzie rozp. z 27. lipca 1910 l. 42799 a) Jana Borusowskiego, b) ks. Mikołaja Janowicza.
13. Jerzy Chromcewicz, egz. zast. zaucz., zmarł dnia 15. maja 1911.

III. Plan nauki.

A. Przedmioty obowiązkowe.

Nauka odbywała się w niektórych klasach jeszcze według planu c. k. Min. W. i O. z dnia 23. lutego 1900 l. 5146, w innych zaś według nowego planu wydanego przez c. k. Radę szk. kraj. 2. sierpnia 1909 l. 4424.

Wykaz przedmiotów, których udzielano, i liczbę godzin tygodniowych poświęconych każdemu przedmiotowi przedstawia tabela pomieszczona na str. 7; nadto zamieszcza się poniżej wykaz lektnry polskiej, łacińskiej, greckiej, ruskiej i niemieckiej.

Tabela przedmiotów udzielanych i liczby godzin poświęconych każdemu przedmiotowi tygodniowo:

Klasa	Religia rz.-kat.	Religia gr.-kat.	Język polski	Język ruski	Język łaciński	Język grecki	Język niemiecki	Historia	Geografia	Matematyka	Historia naturalna	Fizyka	Proped.	Kaligrafia	Razem
I a	2	—	3	2*	6	—	5	2	2	3	2	—	—	1	28
b	2	—	3	2*	6	—	5	2	2	3	2	—	—	1	28
c	—	2*	3	3*	6	—	5	2	2*	3*	2*	—	—	—	28
II a	2	—	4	2*	6	—	4	2	2	3	2	—	—	—	27
b	2	2*	4	2*	6	—	4	2	2	3	2	—	—	—	27
c	—	2*	3	3*	6	—	4	2	2*	3*	2*	—	—	—	27
III a	—	—	3	2*	6	5	4	2	2	3	—	2	—	—	31
b	2	—	3	2*	6	5	4	2	2	3	—	2	—	—	31
c	—	2*	3	3*	6	5*	4	2	2*	3*	—	2	—	—	32
IV a	2	—	3	2*	6	4	4	4	—	3	—	3	—	—	31
b	2	—	3	2*	6	4	4	4	—	3	—	3	—	—	31
c	—	2*	3	3*	6	4*	4	4*	—	3*	—	3	—	—	32
V a	—	—	3	2*	6	5	4	3	1	3	3	—	—	—	32
b	2	—	3	2*	6	5	4	3	1	3	3	—	—	—	32
c	—	2*	3	3*	6	5*	4	3*	1	3*	3	—	—	—	33
VI a	—	—	3	2*	6	5	4	4	1	3	2	—	—	—	32
b	2	2*	3	2*	6	5	4	4	1	3	2	—	—	—	32
c	—	2*	3	3*	6	5*	4	4*	1	3	2	—	—	—	33
VII a	—	—	3	2*	5	4	4	3	—	3	—	13 14	12 11	—	31
b	2	2*	3	2*	5	4	4	3	—	3	—	13 14	12 11	—	31
VIII a	—	—	3	2*	5	5	4	3	—	2	—	13 14	2	—	31 (32)
b	2	2*	3	2*	5	5	4	3	—	2	—	13 14	2	—	31 (32)
	22	22	68	34	128	75	91	87	64	27	27(31)	8(16)	2		

- Uwaga: 1) Przedmiotów oznaczonych gwiazdką * udziela się w języku* wykładowym ruskim.
 2) Nauki religii mojżeszowej udzielano w II. półroczu w kl. I.—VIII. w 16 godz. tyg.
 3) Historii krajowej uczono w kl. III., IV., VII. przez cały rok, a w kl. VI. w II. półr. i w kl. VIII. w I. półr. po jednej godzinie tyg.

a) *Lektura polska.*

V. Kl. Obok lektury z wypisów czyta się Pana Tadeusza częścią w szkole, częścią w domu; jako lekturę domową Mohorta i Starą Baśń.

VI. Kl. Lekturę obowiązkową (częścią szkolną, częścią domową) stanowią: Treny, Odprawa posłów, Paniętniki Paska, Kazania Sejmowe, Doświadczyńskiego cz. I, Satyry (Krasickiego), Trylogia (Sienkiewicza), Olbrachтови rycerze (Kaczkowskiego), Powrót posła (Niemcewicza).

VII. Kl. Lekturę szkolną stanowią: Lilla Weneda, Konrad Wallenrod, Dziady cz. III., lekturę domową: Marya, Śluby panięńskie, Balladyna.

VIII. Kl. Obok wyinków z wypisów stanowią l. szk. Kraśńskiego Nieboska komedya, Irydyon, Przedświt; Słowackiego: Lilla Weneda, Kordyan, Anhelli; Wyspiańskiego Wesele.

b) *Lektura łacińska.*

III. Kl. Z Korneliusa Neposa przeczytano żywoty: Arystydessa, Cymona, Milytadesa, Temistoklesa, Epaminondasa, Pelopidasa i Hannibala.

IV. Kl. Cezara: Bell. Gall. I. 1—29, IV, VI.

V. Kl. I. półr. Owidego: Cztery wieki, Nioba, Dedal i Ikar, Filemon i Baucys, Cudowne ocalenie Aryona, Pożegnanie Rzymu, Własny żywot, Ostra zima.

II. półr. Liwiusza: Ab urbe condita I. I. c. 1—20, I. XXI. 1—15, 16—20, 26—38.

VI. Kl. Sallustego: De coniur. Catil. Cyclerona: In Catil. I. Wergilego Sielanki 1 i 5. Aeneis I. i VI.

VII. Kl. Cicero: De imperio Cn. Pompei, pro Archia poeta, de officiis lib I. Vergiliu Aeneidos lib. VI. i wyjątki z innych.

VIII. Kl. I. Tacyta: Annales I. 1—15, 44—52, II. 41—3, 53—5, 69—83, III. 1—7, IV, 1—19 37—42, 57—9, XIV. 51—6, XV. 60—5, Hist. IV. 12—37.

2. Horacego Carm. I. 1, 3, 4, 9, 14, 18, 22, 29, 31, 34, 37, II. 1, 3, 7, 10, 14, 17. III. 2, 4, 8, 9, 13, 21, 30. IV. 3, 7, 9. Epodon 2, 7, Satir. I. 9. Epistol. I, 2.

c) *Lektura grecka.*

V. Kl. Ksenof. Anab. 1, 3, 7, 10, 15, Cyrop. 1, 7, Homera Iliady ks. I. i III.

VI. Kl. Iliady ks. VIII, XVI, XXII, XXIV. Herodota ks. VI. Ksenofonta Obrona Sokratesa cz. II.

VII. Kl. Homera Odyssei ks. I. w. 1—86, VI, IX, X, XII. Demostenes Philipp. I. Platona Apologia.

VIII. Kl. Sofoklesa Edyp król, Platona Apologia, Eutyfron Odyssei ks. XVIII.

d) *Lektura ruska.*

Obok przepisanych wypisów czytano:

V. Kl. Marko Wowczok: Opowidania, H. Kwitka Marusia, Perekotypole.

VI. Kl. P. Kulisz: Czorna Rada, I. Franko: Zachar Berkut, B. Hrinchenko: Jasni Zori.

VII. Kl. I. Łewyckij: Mykoła Dżera, I. Tobyłewycz: Chaziain, Storożenko: Narys zachidno ewrop. literatury.

VIII. Kl. B. Hrinchenko: Soniasznyj promiń, I. Łewyckij: Nad czornym morem, K. Karyj: Sujeta.

e) *Lektura niemiecka.*

V. Kl. Samodzielna reprodukcya na podstawie lektury wypisów Ippoldta-Styli na klasę V. prozaicznej i poetycznej.

Przeczytano z Heldensage: Nibelungenlied, Gudrun.

VI. Kl. Czytano i objaśniano ustępy prozaiczne i poetyczne z wypisów Ippoldta-Styli część II.

Przeczytano w całości: Goethe: Hermann u. Dorothea, Lessing: Minna v. Barnhelm.

VII. Kl. Lektura wypisów Ippoldta i Styli część III. nadto w całości Schiller: Jungfrau v. Orleans, Grillparzer: Sappho, Kleist: der zerbrochene Krug (obowiązkowa lektura domowa).

VIII. Kl. Czytanie wypisów Ippoldta i Styli cz. IV. w całości Goethe: „Faust I“, Iphigenie auf Tauris jako obowiązkowa lektura domowa.

B) *Przedmioty nadobowiązkowe.*

1. *Historia kraju rodzinnego.* Naukę tę wykładano w kl. III, IV, VII. przez cały rok szkolny po jednej godzinie tygodniowo; w kl. VIII. w I. półr. i w kl. VI. w II. półr. po jednej godzinie tygodniowo według planu poleconego przez c. k. Radę szkolną krajową.

2. *Rysunki*. I. oddział 2 godziny tyg. (I. kl.) Ćwiczenia w rysunku rozmachowym na tablicy i papierze. Rysunek z natury i z pamięci. (II. kl.) Pojęcie tła, horyzontu, pionu, punktu ocznego, punktów odstępów; perspektywiczne skrócenie i kierunek. Rysowano rozmaite przedmioty z otoczenia w perspektywie.

II. oddział 2 godziny tygodniowo (III. i IV. kl.) Ćwiczenia w rysunku perspektywnym z natury i według modeli. Pouczono uczniów o najważniejszych typach ornamentu.

III. oddział 2 godziny tygodniowo (V—VI. kl.) Styl grecki, rzymski, bizantyński, romański, gotycki, renesansowy, barokowy i rokoko. Rysowano z natury, według odlewów gipsowych i wzorów.

3. *Kaligrafia* w kl. I. c. Pisanie liter małego i wielkiego abecadła polskiego i ruskiego. Łączenie liter w wyrazy i krótkie zdania. Pisanie liter alfabetu niemieckiego na podstawie I. i II. wzoru St. Tatucha.

4. *Śpiew*. Nauki śpiewu udzielano w 4. oddziałach po jednej godzinie tygodniowo. W oddz. I. (kl. I. i II.) wykładano o elementarnych pojęciach muzyki w ogólności, więc o materiale muzycznym, dźwięku, brzmieniu, środkach muzycznych, kluczach, o stopniach i odległościach, o wartości dźwięków, pauzie i takcie oraz śpiewano łatwiejsze gamy. Przerabianym partyom towarzyszyły praktyczne ćwiczenia, śpiewane pojedynczo i chórem z tablicy. — W oddz. II. (kl. III—V.) powtórzono i uzupełniono materiał oddziału pierwszego, oraz przerobiono tryby, pokrewieństwo tonacji, gamy durowe i molowe, elementarną naukę o formacji akordów, kadencye i transpozycyę. Równocześnie śpiewano ćwiczenia praktyczne. — W oddz. III. (chór ruski) śpiewano w chórze męskim dawniejsze i nowsze pieśni cerkiewne różnych kompozytorów. — W oddz. IV. (chór polski) śpiewano w chórze mieszanym, a od II. półroczu i w chórze męskim pieśni kościelne i okolicznościowe z towarzyszeniem organów, z orkiestrą i a capella. Oba chóry śpiewały w niedzielę i święta w cerkwi i kościele, a oprócz tego wystąpiono połączonymi siłami kilkakrotnie podczas uroczystości szkolnych.

Nadmienić należy, że przy powyższych uroczystościach produkowała się i towarzyszyła chórom kapela ginnazyjalna, która pod kierownictwem fachowego kapelmistrza M. Edelmana stale się rozwija.

5. *Gimnastyka*. Z początkiem roku szkolnego zapisało się na naukę gimnastyki 329 uczniów; w ciągu roku przybyło 81 uczniów, ubyło zaś z różnych powodów 14, pozostało więc do końca roku 396 uczniów.

Liczba godzin wynosiła 13 tygodniowo a każda grupa ćwiczyła przez jedną godzinę w tygodniu.

W jesieni, na wiosnę i w lecie, o ile sprzyjała pogoda, ćwiczenia gimnastyczne odbywały się na wolnem powietrzu tj. na boisku tuż obok Sokoła położonem. Uczniowie przećwiczali tu musztrę, oddawali się wolnej lekkiej atletyce oraz zabawom i grom ruchowym.

Z uczniami młodszymi przerabiano musztrę zastępu w miejscu i w pochodzie, zaś ze starszymi w podobny sposób musztrę plutonu.

Z gier i zabaw ruchowych przerobiono: kot i mysz ze zmianami, „a do jamy lisie!“ niedźwiedź rusza, murzyn, dzień i noc, przerywany król i plinie z wyzywką.

Starsi uczniowie bawili się przeważnie piłką jak: piętówka, burzenie wieży, wrywka, chwytanka na koniu; ponadto: bieg do mety, skok w dal i wyż, rzut oszczepem i dyskiem. Z wiosną b. r. urządzono kilka wycieczek za miasto, gdzie grano w piłkę palestrą.

Osobna drużyna studencka pod nazwą „Lechia“ grała jak i w roku zeszłym na osobnem boisku w piłkę nożną „Football“.

W zimie i w dnie słotne nauka gimnastyki odbywała się w sali. Tu każdą lekcję prowadzono metodą szwedzką a dla starszych uczniów wplatano także ćwiczenia na przyrządach jak: Drabina pozioma, pionowa i skośna, skok w dal, wyż i w głąb, kółka, orczyk, żerdzie, lina, krążnik, koń wzdłuż i wszersz, z łąkami i bez, oraz kozioł — Drażek, kładki, oraz walki dwójek i igrzyska.

IV. Tematy do wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim:

- Kl. Va. 1. (sz.) Klótnie Achillesa z Aganemnonem, 2. (d.) Opis miejsca zwiedzonego w czasie wakacji. 3. (sz.) Bohaterska śmierć Grażyny. 4. (d.) Losy Haliny (wedle Wiesława). 5. (sz.) Robak jako agitator (scena w karczmie w ks. IV. P. Tad.). 6. (sz.) Polowanie na niedźwiedzia (wedle IV. ks. P. Tad.). 7. (d.) Znaczenie igrzysk w Grecyi. 8. (d.) O przysłowiach (według

podanej dyspozycji). 9. (sz.) Początki i rodzaje poezji lirycznej (według nauki szk.). 10. (d.) Dzieje monety (temat wolny).

Kl. Vb. 1. (sz.) Opis miejscowości, w której spędziłem wakacje. 2. (d.) Z wycieczki do Monasterka. 3. (sz.) Jakie uczucia budzi w Tadeuszu widok domu, w którym spędził lata dziecięce - (I. ks. P. Tadeusza). 4. (d.) Poselstwo krzyżackie w zamku Litawora (Grażyna). 5. (sz.) Wdźwięk przyrody kraju ojczystego (IV. ks. P. Tadeusza). 6. (sz.) Położenie Greków po bitwie pod Kunaksą. 7. (d.) Jak odzyskali Stanisławowie córkę swą Halinę (wedł. Wiesława). 8. (sz.) Jakie uczucia i wspomnienia historyczne budzi muzyka Jankiela. 9. (d.) Siciński w podaniu ludowym a w historii według gawędy A. Mickiewicza „Popas w Upicie“. 10. (sz.) Charakterystyka Papkina (wedł. Zemsty Fredry).

Kl. Vc. 1. (d.) Historia upersonifikowanego przedmiotu (na podst. wskazówek). 2. (sz.) Pogrzeb Hektora. 3. (d.) Opis dworku szlacheckiego (I. ks. P. Tadeusza). 4. (sz.) Jakie są cechy prawdziwej grzeczności? 5. (d.) a) Czy dobrze mi w szkole i dlaczego? b) Dzień zaduszny. 6 (sz.) Znaczenie cywilizacyjne Fenicyan. 7. (d.) Przyroda w Ojcu zadżumionych. 8. (sz.) Postać Jana w Wiesławie. 9. (d.) α) Przemówienie do kolegów na temat korzyści wynikających z nauki historii kraju rodzinnego, β) Rozwinąć myśli zawarte w wierszu Asnyka: „Echo kołyski“. 10. (d.) Opis uroczystości kościelnych w wielkim Tygodniu. 11. (sz.) Rozbiór rzeczowy i formalny wiersza B. Zaleskiego „Dunka“. 12. Opis zajazdu szlacheckiego (na podstawie P. Tadeusza).

Kl. VIa. 1. (sz.) Jakie wady Polaków karej Rej w swych pismach? 2. (d.) Miecz a język (porównanie). 3. (sz.) Jakich kar żąda Modrzewski za mężobójstwo i jak to uzasadnia? 4. (d.) Kochanowski jako patriota w Odprawie posłów greckich? 5. (sz.) Tren XIX. (treść i stosunek do całości). 6. (sz.) Bohaterska śmierć Herburta pod Sokalem. 7. (d.) Ks. Skarga jako patriota. 8. (d.) Walka katolicyzmu z różnowierstwem w Polsce. 9. (sz.) Rozwój szkolnictwa polskiego do XVIII. w. włącznie. 10. (d.) Dzieje sztuki dramatycznej w Polsce (w zakresie wziętego materiału).

Kl. VIb. 1. (sz.) O początkach języka polskiego. 2. (d.) Upaść może naród wielki, zginąć tylko nikiemny. 3. (sz.) Charakte-

rystyka Skrzetuskiego. 4. (d.) Reformy polityczne w Polsce w XVI. w. 5. (sz.) Zapatrywania Reya na obowiązki obywatelskie. 6. (sz.) Geneza „Odprawy posłów“. 7. (d.) Pisma polityczne XVI. w. 8. (d.) Ruchy socyalne w Starożytnym Rzymie. 9. (sz.) Oświata w Polsce w XVII. w. 10. (d.) Charakterystyczne cechy stylu barokowego.

Kl. VIc. 1. (d.) Wczasy wakacyjne. 2. (sz.) Początki literatury polskiej. 3. (d.) Przyczyny rozwoju literatury polskiej w XVI. w. 4. (sz.) Charakterystyka Antenora. 5. (d.) Powstanie i układ Trenów. 6. (sz.) Nowe formy w poezyi Kochanowskiego. 7. (d.) Początek satyry polskiej. 8. (sz.) Dyspozycja i szkic wiersza Szarzyńskiego p. t. Pieśń o Fridruszu. 9. Początki komedyi polskiej. 10. Charakterystyka II. okresu literatury polskiej.

Kl. VIIa. 1. (sz.) Ogólna charakterystyka okresu saskiego. 2. (d.) Nie pomogą próżne żale, Ból swój niebu trzeba zlecić, A samemu, wciąż wytrwale, Trzeba naprzód iść i świecić. 3. (sz.) Czy „Sarmatyzm“ Zabłockiego zasługuje na miano komedyi rodzinnej? 4. (d.) Pseudoklasycyzm w początkach XIX. w. 5. (sz.) Początki romantyzmu polskiego. 6. (sz.) Charakterystyka Konrada Wallenroda. 7. (d.) Miłość ojczyzny, w dziełach Mickiewicza. 8. (sz.) O różnych sposobach oświecenia. 9. (d.) Stanowisko B. Zaleskiego wśród mesyanistów polskich. 10. (sz.) Znaczenie konstytucyi 3. maja.

Kl. VIIb. 1. (d.) Obywatelska myśl w twórczości Krasickiego. 2. (sz.) Poeci dwu pokoleń (podobieństwa i różnice). 3. (d.) Dorobek literacki w okresie Stan. Aug. Poniatowskiego. 4. (sz.) Charakterystyka epoki pseudoklasycznej. 5. (d.) Walka klasyków z romantykami. 6. (sz.) Znaczenie wiersza A. Mickiewicza p. t. Romantyczność. 7. (d.) Gustaw a Konrad. Charakterystyka porównawcza. 8. (sz.) Wieszczy charakter poezyi A. Mickiewicza. 9. (d.) Szkoły poetyckie. 10. (sz.) Pierwsza powieść poetycka.

Kl. VIIla. 1. (d.) Byronizm w Maryi Malczewskiego. 2. (sz.) Szkoły poetyckie. 3. (d.) Bohaterowie powieści poetycznych Słowackiego. 4. (sz.) Demoniczność w postaci Balladyny. 5. (d.) Idea Anhellego i jej przeprowadzenie. 6. (sz.) Wieszczy pierwiastek w poezyi Słowackiego. 7. (d.) Postać hr. Henryka w Nieboskiej komedyi. 8. (sz.) Decydujące względy przy wyborze zawodu.

Kl. VIIIb. 1. (sz.) Rzut oka na komedję polską przed Fredrą. 2. (d.) Twórczość Słowackiego w I. okresie. 3. (sz.) Geneza i idea Lilli Wenedy. 4. (d.) Charakterystyka romantyzmu polskiego. 5. (sz.) Konrad Wallenrod a Irydyon. 6. (sz.) Początki powieści polskiej. 7. (d.) Filozofi polscy doby romantycznej. 8. (sz.) Znaczenie roku 1863. dla społeczeństwa polskiego.

b) W języku ruskim.

Kl. V(ab) 1. (d.) Найкрасший день моїх фєрий. (Лист до давного товариша). 2. (sz.) Герої Ілїяди. 3. (sz.) Історична основа „Слова о полку Ігорєвіч“. 4. (d.) Характеристика головної особи в оповіданю М. Вовчка п. з. „Сестра“. 5. (sz.) Опис битви на Косовім поли. 6. (d.) Землетрясеня і вулькани (на основі науки геології). 7. (sz.) Виказати на читаних творах спійности і ріжницї поміж епопеею й поетичною повістю. 8. Великдень на селі. 9. Атени а Спарта (в напрямі довільно вибраного прояву житя народу).

Kl. Vc. 1. (d.) Там хороше, де нас нема. 2. (sz.) Навзикая Одиссеї а Кулішева Оряся. 3. (sz.) Поетична краса і настрої. „Слова о п. Ігорєвіч“. 4. (d.) Основні прикмети поезії епічної. (На основі переробленого материялу). 5. (sz.) Сьвятій вечір в моїй рідній хатї. 6. (d.) Творба і переміни поверхні землі — з узглядненєм української території. (На основі науки геології). 7. (sz.) Як степенують ся провини Дениса Лискотуна. (На основі домової лектури). 8. (d.) Мої приємности на Рїздво і Великдень. (Порівнанє). 9. (sz.) Прослідити головні ціхи ліричної поезії на читаних у школі творах. 10. (d.) Культурне значіне желїзниць.

Kl. VI(ab). 1. (d) Вплив моря на культурний розвиток народів. 2. (sz.) Значіне князювання Володимира В. і Ярослава М. 3. (sz.) Зміст і характер початкової літератури рускої. 4. (d.) Апокріфи і їх роля у всьєсвітній літературі та українській народній словесности. 5. (sz.) Дружинна поезия старинної Руси. 6. (sz.) Стріча Діомеда з Глявком (на основі грецької лектури). 7. (d.) Суд над Кирилом Туром. 8. (sz.) Чинности людської скіри. 9 (d.) Прослідити відгомін народної поезії в „Слові о полку Ігорєвѣ“. 10. (sz.) Григорій Савич Сковорода і єго значіне в рускій літературі.

Kl. VIc. 1. (d.) Вода годує — вода руйнує. 2. (sz.) Вплив християнства на розвій руского письменства. 3. (sz.) Старо-

руска белетристика в дотатарській добі. 4. (d.) Характеристика довільної особи із Захара Беркута. 5. (sz.) Несторова літопись. Повстанє, жерела і зміст. 6. (sz.) Стріча Гектора з Андромахою (на основі грец. лект.). 7. (d.) Вина і кара Кирила Тура. 8. (sz.) Приятелі і вороги людского здоровля. 9. (d.) Відносини українського письменства першої доби до політичного життя України в тій добі. 10. (sz.) Вплив польської літератури на розвій рускої літератури в XVII столітю.

Kl. VII. 1. (d.) День кождей дає нам ти долю, яку ми учора придбали собі. 2. (sz.) Які прикмети лучать „Енеїду“ Котляревского з письменними творами середньої доби? 3. (d.) Українська етнографія, єї почини і розвиток та єї значіне в українськїм письменстві 1-шої половини XIX ст. 4. (sz.) Мотиви в байках Евгенія Гребінки. 5. (sz.) Праця то жите, бездільність то смерть. 6. (d.) Характеристика осіб в повісти Гр. Квітки „Маруся“. 7. (sz.) Значіне М. Шашкевича в галицкїм відродженю. 8. (sz.) Шашкевича: „Pierwiosnek“ та порівнанє обох поезій на тлі відносин їх до авторів і до власного громадянства. 9. (d.) Прослідити, яку містять провідну думку і виказати, як доповнюють себе отсі дві строфи Івана Франка:

1. Книги — морска глубина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивні перли виносить.
2. Хто власного ума не має,
То з книг не вийде ум йому;
Хто є сліпий на обі оці,
То що по зеркалі йому?

10. (sz.) Любов України у Шевченка.

Kl. VIII. 1. (d.) Заслуги П. Куліша в українській літературі. 2. (sz.) Найдавніші мешканці Австрії та їх культура. 3. (d.) Байки, їх значіне і розвій в українській літературі. 4. (sz.) Який літературний твір мені найбільше подобав ся і чому? 5. (d.) Гуцули в творах Ю. Федьковича. 6. (sz.) Гуцули в повістях Ю. Федьковича. 7. (d.) Промова на вечерницях в честь Т. Шевченка. 8. (sz.) Моє будуче званє. (Роздумуваня на тему вибору його і приготованя до нього.

c) *W języku niemieckim.*

Kl. Va. 1. (d.) Der Herbst kommt. 2. (sz.) Inhalt u. Grundgedanke der Schiller'schen Ballade „Die Kraniche des Ibykus“. 3. (d.) Die Phoenizier als Handelsvolk. 4. (sz.) Die Schlacht bei Marathon (auf Grund d. Schullekt.). 5. (d.) Der Heldentod des Ritters Longinus Podbipięta (n. Sienkiewicz's „Ogniem i Mieczem“). 6. (sz.) Die Sage vom Dachsburger Ritter (auf Grund der Erzählung H. W. Riehls „Der Dachs auf Lichtmess“). 7. (d.) Kurzer Inhalt des „Wiesław“ v. Brodziński. 8. (sz.) Die Entwicklung des griechischen Tempelbaues (nach Schull.). 9. (d.) Siegfrieds Tod. 10. (sz.) Die Bakterien als Krankheitserreger (nach d. Schull.). 11. (d.) Welche Ursachen bewirkten den Verfall der Unabhängigkeit Griechenlands. 12. (sz.) Das Reisen einst und jetzt (auf Grund der Schull.).

Kl. Vb. 1. (d.) Erscheinungen im Herbste. 2. (sz.) Gesicht des Reisenden (Nacherzählung nach Fr. Freiligrath). 3. (d.) Mein Lieblingsheld im Nibelungenliede. 4. (sz.) Inhalt der Schiller'schen Ballade „Der Taucher“. 5. (d.) Wie die Arbeit, so der Lohn. 6. (d.) Lessing u. Schiller als Schulknaben (ein Vergleich auf Grund der Lektüre). 8. (sz.) Schillers Jugend. (Eine kurze Charakteristik auf Grund der Schullektüre). 9. (d.) Worin bestand die Grösse des Perikles. 10. (sz.) Die Kraniche des Ibykus. (Gedankengang u. Hauptidee der Dichtung). 11. (d.) Ein Sohn berichtet seinen Eltern über einen guten Erfolg am Schluss des Semesters. (In der Form eines Briefes). 12. (sz.) Der Kampf der Burgunder mit den Hunnen auf dem Hofe Etzels. (Auf Grund der Nibelungensage). 13. (sz.) Warum sind die Ostern den Schülern sehr angenehm?

Kl. Vc. 1. (d.) Meine Sommerferien. 2. (sz.) Die schönen Charakterzüge Gellerts (n. Schullektüre). 3. (d.) Der Gang der Handlung im Nibelungenliede. 4. (sz.) Das Wasser der Jugend. (Nacherzählung). 5. (sz.) Inhalt der Grażyna v. Mickiewicz. 6. (sz.) Kriemhilds Rache an den Nibelungen. 7. (d.) Die Landesschule zu Meissen u. die Karlsschule. (Ein Vergleich auf Grund der Schullektüre). 8. (sz.) Das Walten der Nemesis in den „Kranichen des Ibykus“. 9. (d.) Schillers Heimatsjahre. 10. (sz.) Andreas Hofers Heldentod. 11. (sz.) Charakteristik der Japaner (nach Schull.). 12. Kriemhildens Rache an den Mördern ihres Gemahls. 13. Der Frühling und die Jugend. (Ein Vergleich).

Kl. VIa. 1. (sz.) Reineke Fuchs u. dessen Abenteuer (n. Schullekt.) 2. (d.) Ein Leben voll Arbeit keine Last, sondern eine Wohltat. 3. (sz.) Inhalt des I. Gesanges v. Goethes Hermann u. Dorothea. 4. (sz.) Inhalt des II. Gesanges v. Goethes Hermann u. Dorothea. 5. (d.) Welche Gedanken u. Gefühle wecken in uns die vorüberziehenden Störche? 6. (sz.) Der Einfluss der Kreuzzüge auf den Handel. 7. (d.) Schillers Kampf mit dem Drachen. (Inhalt u. Bedeutung). 8. (sz.) Worüber sprachen die Stammgäste mit dem Wirte in IV. Gesange von Goethes „Hermann u. Dorothea.“ 9. (d.) Ueber die Vorzüge des jugendlichen Alters. 10. (sz.) Oberon von Wieland. (Inhaltsangabe). 11. (sz.) Wert u. Nutzen des Ackerbaues. 12. (sz.) Inhalt des ersten Aufzuges von Lessings Minna v. Barnhelm. 13. (sz.) Charakteristik des Apothekers in Goethes: Hermann u. Dorothea.

Kl. VIb. 1. (d.) Reineke Fuchs u. seine Gegner. 2. (sz.) Die schädlichen Wirkungen des Alkoholgenusses (n. d. Schullekt.). 3. (d.) Welche Ursachen bewirkten den Untergang der röm. Republik. 4. (sz.) Hermann schildert den Eltern seine Erlebnisse (n. d. II. Ges.). 5. (d.) Die Bedeutung des Dichters Mikołaj Rey für die poln. Literatur. 6. (sz.) Inhalt der Uhlandschen Ballade „Bertran de Born“. 7. (d.) Die beiden Hausfreunde in Goethes „Hermann u. Dorothea“. 8. (sz.) Gudruns Gefangenschaft u. Rettung. 9. (d.) Die weltgeschichtliche Bedeutung Karls des Grossen. 10. (sz.) Welche Anregungen verdankt der junge Goethe seinem Strassburger Aufenthalt (n. d. Schullekt.). 11. (d.) Die Soldatentypen in Lessings Minna v. Barnhelm. 12. (sz.) Die Geschichte des Ringes in Lessings Minna v. Barnhelm.

Kl. VIc. 1. (d.) Reineke Fuchs vor Gericht. 2. (sz.) Schillers Flucht nach Mannheim (n. d. Schullekt.). 3. (d.) Rom nach den punischen Kriegen. 4. (sz.) Was einem braven Nachtwächter passieren kann (n. d. Schullekt.). 5. (d.) Die nordische Sigurdsage ist mit der deutschen Nibelungensage zu vergleichen. 6. (sz.) Hermanns Eltern (eine Charakteristik). 7. (d.) Hüons Erlebnisse am Hofe des Kalifen. 8. (sz.) Die Brunnenszene in Goethes Hermann u. Dorothea. 9. (d.) Der Gang der Handlung in Kochanowskis *Odprawa posłów greckich*. 10. (sz.) Gedankengang des Heineschen Gedichtes „Lorelei“ 11. (d.) Charakteristik Tellheims in Lessings Minna v. Barnhelm. 12. (sz.) Die Malaria, ihre Ursachen und die Mittel ihre Ausbreitung zu verhüten (auf Grund der Schullektüre).

Kl. VIIa. 1. (d.) Am Abend vor dem Abgange aus dem Vaterhause in die Schule. 2. (sz.) Die Vorgeschichte zu Schillers Jungfrau von Orleans. 3. (d.) Wer ist mein Liebesheld in der Geschichte? 4. (sz.) Die Gedanken in Johannis Monolog (nach dem Prolog in Schillers J. v. Orl.). 5. (d.) Die Wundertaten Joannas. 6. (sz.) Inhalt des I. Aufzuges v. Schillers „Jungfrau v. Orleans“. 7. (d.) Ueber die Freundschaft. 8. (sz.) Die Götter Griechenlands (Grundgedanken des Schillerschen Gedichtes). 9. (d.) Der Ausspruch Horazens: „Quidquid delirant reges, plutantur Achivi“. mit Beispielen aus der Geschichte belegt. 10. Inhalt des I. Aufzuges v. Grillparzers „Sappho“.

Kl. VIIb. 1. (d.)

Was dir Schlimmes oder Gutes
Auch das Leben bringen kann,
Nimm es stets gelass'nen Mutes
Und zufriedenen Sinnes an.

2. (sz.) Die Anfänge der Dichtung in Deutschland. 3. (d.) Welche Umstände begünstigten die Entwicklung der Reformation in den einzelnen Ländern Europas. 4. (sz.) Gedankengang u. Grundgedanken des Schillerschen Gedichtes „Die Götter Griechenlands“. 5. (d.) Die Peripetie in Schillers Jungfrau v. Orleans. 6. (sz.) Inhalt und Grundgedanke des Goethe'schen Gedichtes „Zauberlehrling“. 7. (d.) Johannis Fall u. Erhebung. 8. (sz.) Die Exposition in Grillparzers „Sappho“. 9. (d.) Im engen Kreis verenget sich der Sinn, Es wächst der Mensch mit seinen grösseren Zwecken. 10. (sz.) Inhalt der Bürger'schen Ballade „Leonore“.

Kl. VIIIa. 1. (d.)

Der Mensch soll treten in die Welt,
Als wäre sie sein Haus;
Man geht nicht in die Schlacht als Held,
Man kommt als Held heraus.

2. (sz.) Gedankengang der Schiller'schen Elegie „Der Spaziergang“. 3. (d.) Schwierigkeit u. Seltenheit einer objektiven Geschichtsdarstellung. 4. (sz.) Die Themen der Schiller'schen Gedankenlyrik (auf Grund der gelesenen Gedichte). 5. (d.) Faust und Wagner, der titanische Denker u. der philiströse Bücherwurm. 6. (sz.) Der Pakt zwischen Faust und Mephistopheles. 7. (d.) Die Triebkräfte der Entwicklung einer höheren Kultur im Anschluss an die Worte Schillers:

„Sieh, da entbrennen im feurigen Kampf die eifernden Kräfte,
Grosses wirket ihr Streit, Groösseres wirket ihr Bund“.

8. (sz.) Ein guter Mensch in seinem dunklen Drange
Ist sich des rechten Weges wohl bewusst. (Goethe).

Kl. VIIIb. 1. (d.) Was ist im 18. Jahrhundert zur Veredlung des menschlichen Geschlechtes geschehen? 2. (sz.) Zueignung. (Inhalt u. Bedeutung dieses Gedichtes für Goethes dichterische Tätigkeit). 3. (d.) Welchen Umständen verdanken die Habsburger ihre grosse Machtentfaltung vor der pragmatischen Sanktion? 4. (sz.) Gedankengang des I. Monologs Fausts. 5. (d.) Das Wesen der Bildung. (auf Grund d. Schullekt.). 6. (sz.) Erzengel und Mephistopheles im Prolog im Himmel. 7. (d.) Vergleichung der französischen Revolution mit der Reformation. 8. (sz.) Das Gespräch des Schülers mit Mephistopheles. 9. (d.) Was hat der Jüngling bei der Wahl seines Berufes zu berücksichtigen.

d) *Do egzaminu dojrzałości.*

I. dla oddziału A.:

1. Zadanie polskie: a) Idea poświęcenia w literaturze polskiej. b) Wpływ nauk przyrodniczych na rozwój kultury. c) Wiosna ludów (r. 1848.).
2. Zadanie łącz.-polskie: Cicerona de finibus bon. et malor. V, §. 48—49.
3. Zadanie grec.-polskie: Eurypidesa Hekuba 1—12, 21—46.

II. dla oddziału B.:

1. Zadanie polskie: a) Krążenie wody w przyrodzie. b) Historyczny rozwój sielanki w literaturze polskiej. c) Próby restytucji państwowego bytu Polski.
2. Zadanie łącz.-polskie: Verglii Aeneid. VIII, 36—66.
3. Zadanie grec.-polskie: Platonis Phaedo c. 15.

V. Pomnożenie środków naukowych w roku 1911.

A) Z dotacyi nadzwyczajnej.

a) *Biblioteka nauczycielska.*

Z wydawnictwa „Kultur der Gegenwart“: Allgemeine Geschichte der Philosophie; Systematische Philosophie. — Solmsen,

Untersuchungen zur griech. Laut- u. Verslehre. — Gudemann, Grundriss der Geschichte der klass. Philologie 2. A. — Cicero: Opera ed. Müller-Friedrich 16 vol.; Ausgew. Briefe v. Gschwind; De officiis v. Dettweiler; Rede f. d. Oberbefehl des Pomp., f. Roscius u. Archias v. Stegmann; De imp. Cn. Pompei v. Thümen; Nohl Schulkomment. zu Ciceros Reden gegen Caecilius, f. Archias u. Pomp. — Virgilius: Aeneis v. Gütting. — O. Horatii Flacci carmina ed. Volmar. — Horaz Oden u. Epoden v. Rosenberg. — Horacego satyry i listy tłóm. Popiel. — C. Sallusti Crispi Catilina, Iugurtha v. Fussner. — T. Livi ab urbe condita ed. Müller 6 part. — P. Ovidii Nasonis Metamorphosen v. Magnus 3 t. — Metamorphosen ed. Merkel-Ehwald; Tristia, Ibis, Ex Ponto, Fasti ed. Merkel-Ehwald (2 egz.); — Tacitus: Annalen in Auswahl v. Stegmann; Historien v. Knaut. — Weidner, Schülerkomment. zu Tacitus. — Kubik, Realerklärung bei der Lekt. des Tacitus. — Demosthenes orationes ed. Dindorf-Blass 5 t.; — Herodot ed. Kallenberg (2 egz.) — Xenophon: Cyropaedie v. Hug; Agesilaos v. Gütting; Hellenica v. Büchsenenschütz; Memorabilia v. Kühner; Anabasis v. Hansen; Hellenica v. Keller (4 egz.). — Plato: Opera v. Hermann u. Wohlrab 6 vol.; Werke übers. v. Osiander u. Schwab 9 t. — Sophokles: Tragödien v. Conradt; Tragedye przekł. Kraszewski. — Caer, Beigaben z. Ilias u. Odyssee; Homera Iliada tłóm. Popiel. — Aischylos Persai ed. Jurenka — Aischylos Dzieje Oresta tłóm. Kasprowicz. -- Auswahl aus griech. Lyrikern v. Jurenka. — Griech. Lyriker in Auswahl v. Biese. — Rosenberg Aufgaben zum Übers. ins Lat. — Ostermann, Übungsbuch zum Übers. aus dem Deutsch. ins Lat. V Teil — Ergänzungshefte zu Osterm. Lat. Übungsbüchern.

Kallenbach, Nieznane pisma Mickiewicza; Czasy i ludzie. — Sienkiewicz, Wiry; Dwie łąki. — Bernacki, Satyry i listy Krasickiego — Wiek XIX, Sto lat myśli polskiej t. I—V. — Sliwiński Mochnacki; Kotarbiński Pogrobowiec romantyzmu. — Kopnicka, Pan Balzer w Brazylii — Maykowski, Anelli. — Chrzanowski, Historya literatury. — Słowacki, Listy. — Czarnowski, Polska przedhistoryczna. — Nietzsche, Tako rzecze Zaratustra. — Zakrzewski, Zagadnienia historyczne. — Mickiewicz, Pisma. — Słowacki, Pisma. — Krasieński, Pisma. — Krasicki, Wybór pism. — Kochanowski, Wybór pism. — Orzeszkowa, Argonauci. -- Kantor, Ks. Marek. — Nowaczyński, Wizerunek

М. Reja. — Tarnowski, Jan Matejko. — Sierzputowski, Roman-tyzm polski.

Гринченко, Етнографическіє Матеріали т. II. і III. — Левицкий, Археологіческія екскурси Т. Шевченка. — Науковий збірник присвячений проф. Грушевському. — Свінцицький, Матеріялы до исторіи возродженія карпатской Руси; Обзоръ сношений карп. Руси съ Россіей въ I. пол. XIX. в. — Українсько-руський архив т. I.—IV. — Авдикевич, Огляд літературної діяльности Кониського. — Антонович-Драгоманов, Историческія пісні малорусскаго народа т. II. — Булашев, Украинскій народъ въ своихъ легендахъ. — Доманицький, Авторство М. Вовчка. — Ефремов, Карпенко-Карий; Літературний намул; Марко Вовчок; Т. Шевченко; Шевченко а українське письменство. — Житецкий, Теорія поезиі. — Записки Українського наукового тов. в Київі 6 т. — Запорожская рукопись о Кладахъ. — Корифеи Украинской сцены. — Крымскій, Украинская граматика 2 т. — Крушельницький, Літературно-критичні нариси. — Лепкий, Про Наймичку. — Лит. збірник на споминь Кониського (1836—1900). — Маковей, Три галицькі граматикі. — На вичну память Котляревському. — Науменко, Обзоръ фонетическихъ особенностей малор. річи. — Петров, Очерки исторіи укр. литер. XIX. ст. — Шашкевич, Русалка дністровая. — Студинський, Генеза поет. твор. Шашкевича. — Сумцов, Істор. зразки укр. літер. єднання. — Тершаковець, Галицько-руске літер. відродженє. — Франко, Нарис історії укр.-руськ. літер. до 1890 р. — Шейковський, Слово о полку Игоревимъ. — Шерстюк, Коротка укр. граматика ч. I., II. — Яворницький, Матеріялы до біографіі Шевченка. — Шевченко, Кобзар 2 т.; Повісти; Власноручні офорти. — Щербаківський, Архітектура у різних народів і на Україні.

Hayn, Die romantische Schule. — Volkelt, System der Aesthetik 2 Bd. — Litzmann, Das deutsche Drama. — Schmidt, Lessing; Charakteristiken 2 Bd. — Mieleke, Der deutsche Roman des XIX. Jahrh. 3. A. — Heinemann Goethe. — Werner, Vollendete u. ringende Dichter. — Heyse, Kinder der Welt; Im Paradiese; Neue Novellen; Verrathenes Glück; L'Arrabiata; Neue Märchen. — Spielhagen, Problematische Naturen. — Freytag, Die verlorene Handschrift. — Raabe, Horacker; Der Lar — Sudermann, Das hohe Lied. — Franz, Der Aufbau der Handlung

in den klassischen Dramen 4. A. — Oncken, Geschichte der Ökonomie. — Supan, Die territoriale Entwicklung der europ. Kolonien. — Volumina legum I.—VIII. — Hube, Statuta niezawskie. — Heinze, Rosenberg Quellen - Lesebuch f. d. Unterricht i. d. vaterländ. Geschichte. — Hettner, Grundzüge der Länderkunde. — Seobel, Geographisches Handbuch. — Österr. Staatswörterbuch. — Mayer, Oesterr. Geschichte. — Kraemer, Weltall u. Menschheit. — Braver, Galizien, wie es an Oesterreich kam. — Szelaǳowski, Z dziejów wespółzawodnictwa Anglii, Rosyi i Polski. — Graczy, Quellenbuch für den Geschichtsunterricht — Letoschek, Geographisches Repetitions- u. Zeichen - Atlas. — Studnicki, Historia ustroju państwowego Rosyi. — Percy Aschley, Zarząd centralny i lokalny w Anglii, Francyi, Prusiech i Stanach Zjednoczonych. — Askenazy, Wczasy historyczne. — Długosz, Z dziejów Polski ksiąg 12. — Osterloff - Schuster, Dzieje powszechne 2 t. — Stieler's Handatlas hrsg. v. Perthes. — Rein, encyklopädisches Handbuch der Pädagogik 2. A. I.—IV. — Ebbinghaus, Die Psychologie. — Słownik geograficzny 16 t.

b) Gabinet psychologiczny.

Krażek barw. — Szyby barwne Heringa. — Ślepotą barwną i jej poznanie według Daae-Sängera. — Aparat zmian w bocznej widzeniu. — Aparat do mierzenia ciśnienia krwi.

B) Z dotacyi zwyczajnej.

a) Czasopisma.

Zeitschrift f. österr. Gymnasien. — Lehrproben u. Lehrgänge. — Kwartalnik historyczny. — Zeitschrift f. phys. u. chem. Unterricht — Literaturno-naukowy wistnyk. — Biblioteka warszawska. — Ruch filozoficzny. — Przegląd filozoficzny. — Natur u. Schule. — Wszechświat. — Berliner phil. Wochenschrift. — Poradnik językowy. — Kosmos. — Przegląd narodowy. — Krytyka. — Zeitschrift f. Schulgeographie. — Zeitschrift f. Psychologie. — Wychowanie w domu i szkole. — Zapiski Tow. Szewczenki we Lwowie i w Kijowie. — Przewodnik bibliograficzny. — Lamus. — Książka. — Przegląd historyczny. — Pamiętnik literacki. — Rodzina i szkoła. — Muzeum. — Fos.

b) Biblioteka nauczycielska.

Rein, Encyklop. Handbuch der Pädagogik 2. A. t. V.—X. — Schmaus, Charakterbilder röm. Kaiser. — Mülder, Die Ilias u. ihre Quellen. — Altendorf, Aesthetischer Kommentar zur Odyssee. — Thumb, Handbuch der griech. Dialekte. — Göll, Illustrierte Mythologie. — Meillet, Einführung in die vergl. Grammatik der indog. Sprachen. — Rehdanz-Blass, Demostenes ausgew. Reden 4 t. — Herodot v. Dietsch-Kallenberg. — Livius ed. Weissenborn-Müller t. IV. i V. (po 2 egz.). — Cyropädie v. Hug. — Owidyusza Metamorfozy wyd. B. Swiba (tłóm.). — Okołów Stefan, Fedon (przekł.). — Elektra, przeł. Morawski. — Edyp król, przeł. Morawski. — Lelius, przeł. Habura. — Lutosławski, Plato jako twórca idealizmu; O logice Platona — Kryński, Gramatyka polska wyd. V. — Potocki, Ogród fraszek wyd. Brückner. — Trębecki, Wirydarz poetycki wyd. Brückner. — Wierzbicki, Pisma pośmiertne. — Żeromski, Duma o hetmanie. — Jellenta Cezary, Druid, Juliusz Słowacki. — Flach, Byron, Życie i dzieła. — Wilkosz, Rozbiór Irydyona. — Grędzielski, Historia literatury polskiej. — Głóger, Encyklopedia staropolska ilustrowana 4 t.

Грушевский, 3 сучасної укр. літератури. — Укр.-руськ. Архів т. V. — Грушевский, Байда Вишневецький в поезії і історії. — Загірня і Грінченко, Л. Глібов. — Хоткевич, Шоголів. — Щурат, До історії останнього побуту Куліша у Львові. — Комаров, Укр. драматургія. — Маковей, Т. Бордуляк. — Грінченко, П. А. Кулишъ. — Студинський, До історії взаємин Галичини з Україною; Польські конспірації серед руских питомців. — Головацкий, Кoresпонденция. — Мирний, Книжка перша, друга і третя творів 3 т. — Байрон, Дон Жуан.

Peper, Die lyrische Dichtung. — Weber, die epische Dichtung. — Minor, Das Schicksalsdrama. Reich, Grillparzers Dramen 15 Vorlesungen. — Berger, Schiller, sein Leben und seine Werke 2 Bd. — Witkowski, Das deutsche Drama des XIX. Jahrh. — Ziegler, Schiller. — Wolf, Shakespeare, Der Dichter u. sein Werk 2 Bd. — Saar, Sämtliche Werke. hrsg. v. Minor 4 Bd. — Słownik geograficzny.

Zamówiono: Iwan Müller, Handbuch der klass. Altertumswissenschaft Bd. VIII., 1. Abt. 2. Teil, 2. Abt. 2 Hälfte 2. Teil. — Lewes J., Historia filozofii starożytnej przeł. Dygasiński. — Antygonia przeł. Morawski. — Archiwum naukowe dz. I. 3 t. — Miklosich, Etymol. Wörterb. der slav. Sprachen; Gram. jęz.

pol. — Żeromski, Walgierz Wdały. — Wiek XIX. Sto lat myśli polsk. t. VI. i VII. — Порфирев, Исторія руск. словесности. — Келтуяла, Курсь исторіи русск. літерат. — Stodziński, Charakterystyka i geneza utworów Metlińskiego. — Былины. — Древар, Русскіе повѣсти и романи; Русскія драматическія просвед. — Капнисть, Избранныя сочиненія. — Лѣтопись Нестора. — Житіе и хожденіе Д. Паломника. — Haack, Geogr. Kalender Jhrg. VI.—VIII. — Müllner, Geographie I., IV. u. V. — Ingram, Historya ekonomii t. Daszyńska-Golińska. — Tatomir, Dzieje Polski. — Osterloff, Historya powsz. cz. III.

c) Biblioteka uczniów.

Krechowiecki, Prawdy i bajki. — Żeromski, Opowiadania; Promień. — Kuźniar, Z przyrody Tatr. — Reymont, Z ziemi Chełmskiej. — Orzeszkowa, Gloria victis. — Flach, Byron, życie i dzieła. — Verne, Pisma 10 t. — Dyakowski, Od Beskidu do Mazowsza. — Rodziewiczówna, Byli i będą. — Sienkiewicz, Krzyżacy; Nowele 4 t.; Trylogia 6 t.; Wiek XIX. Sto lat myśli polsk. t. VI. i VII. — Junosza, Na zgliszczach. — Royan, Sam. — Nowaczyński, Bóg wojny. — Rosegger, Z górskich wsi. — Reymont, Burza. — Ostrowski, Zarzewie. — Bobrowska, Jak powstały religie.

Франко, 3 вершин і низин; Захар Беркут; Зівяле листє; Мойсей; Semper Tiro; Сон кн. Святослава; Полуйка; В поті чола; Вибір поезій. — Вовчок, Народні оповід. t. I.—III; По смертні оповіданя. — Кониський, Грішники; Порвалась нитка. — Демянчук, Перекази старинного сьвіта (2 egz.). — Щурат, Пісня про поход Ігоря; Историчні пісні; Вибрані оди Горація. — Кміт, Житє. — Кіплінг, От собі казочки; От собі сторійки; Казки з малюнками. — Барвінок, Скошений цвіт. — Ковалів, Чародійна скрипка ч. I. — Похрестник; Писанка; Русалка Дністрова. — Чайковський, Козацка помста; За сестрою. — Журбенко, Філістер. — Кобилянська, В неділю рано зіле копала. — Герштекер, Розбитки на ріці Міссісіпі. — Купер, Звїробійник — Авелін, Цариця і Весталька. — Забіля, Сьпиви крізь сльози. — Гоголь, Ревізор; Страшна пімста; Вечерниці. — Лепкий, В горах; 3 житя; Кара та інші оповіданя; Нова збірка; Щаслива година; 3 села; — Стефаник, Дорога; Моє слово; Облога Буші. — Ібзен, Ворог народа; Нора; Підпори громадянства. — Українка - Леся, Думи і мрії; На крилах пісень. — Кармань-

ский, Ой люлі смутку; Блудні огні; Пливем по морю тьми. — Толстой, Казки. — Гауптман, Гануся; Ткачі. — Шашкевич, Зільник. — Коцюбинський, Поєдинок. — Золя, Гроші. — Гемс-Сельмер-Агот, На далекій півночі. — Гриневичева, Легенди і Оповіданя. — Маковей, Пустельник з Путни. — Пачовській, Люстроване укр. рус. письменство в жителесах. — Твен, Князь і жебрак; Пригоди Гука ч. I, II. — З тисяч і одної ночі; Купець і Іфрим. — Тургенєв, Весняні води. — Стороженко, Марко Проклятий. — Пігуляк, Верховинські згадки ч. I. — Авдикович, Моя популярність. — Карєв, Фільософія культурної і соціальної історії. — Кенан, Сибір. — Левенко, Пани и люди.

Liliencron, Zehn ausgewählte Novellen. — M. Twain, Die Million - Pfundnote. — Ebner-Eschenbach, Altweibersommer; Božena. — Heyse, Novellen vom Gardsee; Menschen u. Schicksale. — Otto Ernst, Semper der Jüngling. — Bartsch, Zwölf aus der Steiermark; Die Haindlkinder. — Bjönstjörne Björnson, Synöve Solbakken. — Ebner-Eschenbach, Der Kreisphysikus. — Otto Ernst, Arbeit und Freude. — Heyse, Andrea Delfin. — Selma Lagerlöf, Erzählungen. — Detlev v. Liliencron, Kriegsnovellen. — Otto Ludwig, Zwischen Himmel u. Erde. — Sudermann, Frau Sorge.

Zamówione: Żeromski, Z pamiętnika. — X. Nuckowski, O uczeniu się na pamięć. — Zieliński, Giermek Zawiszy Czarnego. — Reymont, Na krawędzi. — Грінченко, Ясні зорі. — Лепкий, По дорозі житя. — Овід Назон, Метаморфози. — Синюк, Образки з природи ч. I, II. — Paul Heyse, Gemischte Gesellschaft.

d) Gabinet geograficzny.

Mapy: Kiepert, Orbis terrarum antiquus. — Kuhnert, Physikalische Schulkarte v. Deutschland. — Gaebler, Deutschland (polit.); Russland u. Skandinavien.

Obrazy: Leonardo da Vinci, Wieczerza Pańska. — Rafael, Madonna Sykstyńska. — Dra Wunschego krajobrazy: Kolej syberyjska, Połów ryb w Norwegii, Krajobraz australski, Kanał sueski, Kolej Kanadyjska, Cieśnina Maghellana.

e) Gabinet historyi naturalnej.

3 zbiory owadów równorzędne.

f) Przyrządy zakupione do gabinetu fizykalnego.

a) Z dotacyi nadzwyczajnej. — Aparat do skraplania powietrza wraz z przyborami.

b) Z dotacyi zwyczajnej. — Akkumulator z 8 ogniw (odnowiony), przybory do fotografii, Aparat Kippa, chemikalia.

g) Dary.

Zakład otrzymuje w darze: 1) Wydawnictwo Akad. Umiejętności w Krakowie, 2) Wykaz wydawnictw Akad. Um. w Wiedniu, 3) Misye katolickie (dla bibl. ucz.). Nadto ofiarował emer. c. k. dyrektor gimn. p. Mateusz Kurowski dla bibl. uczniów 23 tomików książek polskich i niemieckich.

VI. Kółka naukowe uczniów.

1. Kółko literackie kl. VIIa.

zostające pod kierownictwem prof. Ryłskiego. Przewodniczący Ososotowicz, sekretarz Klarer. Koło liczyło członków 20. Odbytych posiedzeń 6. 1) Ukonstytuowanie się Koła. Omówienie programu pracy. 2) Referat kol. M. Klarera p. t. Wpływ Fryderyka Nietschego na twórczość Staffa. 3) Referat kol. Zb. Osostowicza: Staff jako dramaturg. 4) Referat kol. Zb. Osostowicza: Lord Byron i jego wpływ na polski romantyzm. 5) Referat kol. Hawryliszyna: Stosunek Mickiewicza do Towiańskiego. 6) Referat kol. Klarera: „Pan Tadeusz“ (Rozbiór krytyczny).

2. Kółko literackie kl. VIIb.

Członków 22. Prezes Tracz Jan, sekretarz Załęcki Gustaw. Odczyty wygłosili: 1) Tracz Jan: Naturalizm w lit. polskiej. 2) Wittlin A.: Messyanizm. 3) Cap Grzegorz: Pozytywiści polscy. 4) Jackowski J.: Żeromski. 5) Melnyk M.: Realizm, 6) Załęcki G.: „Wyzwolenie Wyspiańskiego. 7) Leszczyński J.: Początki i rozwój dramatu do czasów Szekspira.

3. Kółko literackie kl. VIIa.

Członków 29. Prezes Teszner Józef, sekretarz Dziopiński Jerzy. Wszyscy członkowie wygłosili przynajmniej po jednym referacie przeważnie z literatury nowszej.

4. Kółko historyczne kl. Vb.

Przewodniczący T. Osostowicz, sekretarz J. Maliniak. Kółko odbyło 14 posiedzeń, na których wygłosili referaty: 1) Drozdowski Józef: „Atlantyk“. 2) Dusznik: „Ruchy hajdamackie“ (na podst. dzieła Gawrońskiego R.) 3. Filus Wład.: „Przyczyny upadku Polski“. 4) Filus Wład.: „Księstwo Warszawskie“ (na podst. dzieła Fr. Skarbka). 5) Kuliczkowski Tad.: „Powstanie Kościuszkowskie“. 6) Maliniak Jar.: „Galicya pod panowaniem Austrii“ (na podst. „Dziejów nar. pol.“ Grabińskiego). 7) Maliniak Jar.: „Sprawa polska na soborze w Konstancyi“ (z rozpr. Ak. Um.) 8) Mosiądz Piotr: „Warszawa przed wybuchem powstania 1794 r.“ (na podst. dzieła W. Tokarza). 9) Osostowicz Tad.: „Nienawiść wyznaniowa tłumów za Zygmunta III“ (na podst. dzieła Sobieskiego). 10) Osostowicz Tad.: „Rok 1846 na ziemiach polskich“. 11) Osostowicz Tad.: „Powstanie listopadowe“. 12) Redlich Fryd. „Żydzi w Polsce“. Po każdym odczycie toczyła się dyskusya.

5. Kółko historyczne kl. VIa.

Przewodniczący I. Zierler, sekretarz D. Bieder. Kółko odbyło 6 posiedzeń, na których wygłosili referaty: 1) Zierler I.: „Co to jest ekonomia polityczna“. 2) Schepper J.: „Pierwotny ustrój społeczeństw“. 3) Zierler I.: „Niewolnictwo i gospodarka pańszczyźniana“. 4. Schüssel Al.: „Stany i cechy“. 5) Lutwak Sal.: „Kwestya ruska i żydowska w Galicyi“ (na podst. „Galicyi“ Bujaka). 6) Bieder D.: „Powstanie Machabeuszów“.

6. Kółko historyczne kl. VIb.

Prezes Siciński Kazimierz, sekretarz Bronisław Filus. Referaty wygłosili: 1) Kazimierz Siciński: Geografia ziem polskich na podstawie Romera. 2) Bronisław Filus: Chłopi w Polsce na podstawie prac Kutrzeby, Górzyckiego i Szelałowskiego. 3) Karol Kapralik: Drogi lądowe w Europie na podstawie Siewersa. 4) Tadeusz Knopp: Etnografia ziem polskich na podstawie pracy Jana Karłowicza.

7. Kółko historyczne kl. VIIIb.

Prezes Mandel Berisz, sekretarz Andrzej Melnyk. Referaty wygłosili: 1) Anin Aleksander: Dzieje unii kościelnej na ziemiach

polskiej Rzeczypospolitej. 2) Berger Berl: Napoleon a Polska (na podstawie dzieła Szymona Askenazego p. t. Książę Józef Poniatowski). 3) Engel Chaim: Sądownictwo w Polsce (na podstawie prac Kutrzeby i Balcera). 4) Engel Dawid: Charakterystyka epoki Piastów (na podstawie prac St. Zakrzewskiego i Kutrzeby). 5) Frucht Izrael: Zewnętrzna polityka Jagiellonów. 6) Gewandter Adolf: Stosunek Polski do cesarstwa (na podstawie dzieł Szujskiego i Roepella). 7) Hlibowicki Taras: Armia polskiej Rzeczypospolitej (na podstawie dzieł Kutrzeby i Korzona: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta). 8) Mandel Berisz: Dzieje skarbowości w Polsce na podstawie dzieł Kutrzeby (Urzędy koronne i nadworne w Polsce) i Korzona (Wewnętrzne dzieje Polski za St. Augusta). 9) Mostowy Ksawery: Dzieje parlamentaryzmu polskiego (na podstawie prac Hubego i Pawińskiego). 10) Wansch Jakób: Geografia ziem polskich na podstawie Romera.

8. Kółko przyrodnicze.

Zawiązało się 12. grudnia 1910. Należeli do kółka uczniowie klas VI., V. i IV. Przewodniczącym stalego nie wybierano — był nim zawsze prelegent poprzedniego referatu. Prowadził kółko Tadeusz Charlewski.

W ciągu roku zgłoszono i odczytano następujące referaty: 1) Schepper Józef VIa.: Woda jako czynnik geologiczny. 2) Rosenberg Leopold VIa.: Nerwowość I. (Objawy, przyczyny, środki zapobiegawcze). 3) Schepper Józef VIa.: Nerwowość II. 4) Bieder Dawid VIa.: Hygiena życia codziennego. 5) Fuchs Adolf Va.: Zwierzęta epok ubiegłych. 6) Mysłowski Jan VIa.: Bakterye. 7) Zierler Izidor VIa.: Ogródnictwo. 8) Schepper Józef VIa.: Strach I. (studjum fizjol.). 9) Zierler Izidor VIa.: Hygiena nosa, gardła i krtani. 10) Schepper Józef VIa.: Strach II. 11) Schepper Rudolf IVa.: Ziemia w wszechświecie. 12) Peitzer Fryderyk Va.: Wpływ tonów na ludzi i zwierzęta. 13) Schepper Józef VIa.: Działanie alkoholu na organizm ludzki. 14) Siciński: Z chemii życia codziennego.

VII. Miejcowa pomoc dla biednych uczniów.

1: Stan funduszów.

A) Dochody:

a) W dyrekeji gimnazjum :

1. Pozostałość z roku 1909	28 K. 01 h.
2. Zebrano przy wpisach	377 „ 99 „
3. Złożyli: X. Biskup Bandurski	20 „ — „
P. Terlecki	20 „ — „
P. Dr. Załęcki	6 „ — „
P. Steiner	2 „ — „
4. Z koncertu orkiestry gimn. w Podhajeach	30 „ 50 „
5. „ „ „ w Brzeżanach	61 „ 82 „
6. Inne dochody	21 „ 10 „
Razem	567 K. 42 h.

b) U ks. katech. obrz. rzym.-katol.:

1. Pozostałość z roku 1909	9 K. 15 h.
2. Składki uczn. i prof. w czasie egzort	78 „ 44 „
3. N. N.	8 „ — „
Razem	95 K. 59 h.

c) U ks. katech. obrz. gr.-katol.:

1. Pozostałość z roku 1909	71 K. 10 h.
2. Składki uczn. i naucz. podczas egzort	103 „ 83 „
Razem	174 K. 93 h.

Ogółem więc zebrano . . . . . 837 K. 94 h.

B) Wydatki:

Na książki, odzież, zapomogi i niezwrócone po-

życzki wydano . . . . . 705 „ 60 „

Pozostaje na r. 1912 . . . . . 132 K. 34 h.

Z tego a) w przechowaniu dyrekeji . . . . . 56 K. 42 h.

b) „ „ ks. katech. obrz.-rzym.-kat. 14 „ 59 „

c) „ „ „ „ obrz.-gr.-kat. 61 „ 33 „

Razem . . . . . 132 K. 34 h.

2. Dla wspierania ubogich uczniów istnieją w Brzeżanach trzy bursy: a) polska im. Jakubowicza b) ruska c) żydowska.

Bursa im. Józefa Jakubowicza (polska).

Na rok szkolny 1910/11 przyjęto do Bursy 62 uczniów gimn. Przy końcu roku szkolnego pozostało 61 uczniów a mianowicie: z pow. brzeżańskiego 24, rohatyńskiego 8, podhajeckiego 20, przemyślańskiego 2, żydaczowskiego 2, brodzkiego 1, bobreckiego 1 i z innych 3.

Z uczniów tych uczęszczało do kl. I. 8 — do kl. II. 12 — do kl. III. 13 — do kl. IV. 6 — do kl. V. 9 — do kl. VI. 6 — do kl. VII. 3 — do kl. VIII. 4.

Majątek Bursy stanowią:

1. Dwa domy administracyjne i właściwy dom przeznaczony na mieszkania wychowanków,
2. Ogród na boisko dla chłopców i osobny ogród warzywny.
3. Kapitał żelazny.
4. Biblioteka, z której korzystają wychowankowie.

Opłaty miesięczne, pobierane od rodziców za utrzymanie ich synów w Bursie, wynosiły od 8—26 koron. Subwencyonują Bursę: Wys. Wydział krajowy, Św. Rady powiatowe w Brzeżanach, Podhajcach, Rohatynie i Przemyślanach, tudzież Magistrat miasta Brzeżan.

Sprawami Tow. zarządza Wydział z 6 członków złożony. Prezesem Tow. jest WP. Dr. Grzegorzcyk, emer. dyrektor gimn., a zastępcą WP. dyr. Frączkiewicz.

Pomocy lekarskiej udzielali wychowankom zawsze bezinteresownie PP. Dr. A. Kowenicki, prymaryusz tut. Szpitala i Dr. Malsburg. — Niech im Pan Bóg za tę pracę zapłaci.

Tow. liczy obecnie zaledwie 48 członków wspierających.

Wszystkim Dobrodziejom Bursy składa Wydział najserdeczniejsze podziękowanie — i poleca nadał wychowanków Bursy ich pamięci.

W maju b. r. zmarł śp. Jerzy Chromcewicz, egz. zast. nauczyciela, który przez 4 lata spełniał chlubnie, z wielkim pożytkiem obowiązki prefekta Bursy.

Cześć Jego pamięci!

Podania o przyjęcie do Bursy na r. 1911/12 należy wnosić do Zarządu Bursy dodatkowo do 1. sierpnia b. r.

X. Fr. Bielówka, prefekt Bursy. St. Wojtowicz, zast. naucz.

Bursa ruska.

Towarzystwo „Bursa ruska“ w Brzeżanach, założone i wspierane przez swych członków, prowadzone przez corocznie wybierany wydział, utrzymywało w roku bieżącym szkolnym 1910/11 67 uczniów gimnazjalnych, którzy oprócz mieszkania, wikt, opału, światła, usługi i całego urządzenia, otrzymywali także pomoc w nauce, opiekę lekarską i lekarstwa w razie choroby, a biedniejsi z nich nawet potrzebne środki naukowe i ubranie.

Z tych 67 uczniów uczęszczało do klasy I. 9, do II. 13, do III. 11, do IV. 10, do V. 6, do VI. 3, do VII 4, a 11 wy-stąpiło.

Ruska Bursa, oprócz domu parterowego, murowanego, na którym ciąży 3.000 koron długu Banku krajowego, nie posiada żadnych stałych funduszków ani majątku i utrzymuje swych wychowanków z płacy ich rodziców, z subwencji Wysokiego Wydziału krajowego, Świetnych Rad powiatowych w Brzeżanach, Podhajcach, Przemyslanach i Rohatynie, Świetnego Magistratu miasta Brzeżan, tudzież ze składek swych członków, i ofiarności publicznej. Dzięki ofiarności tych wszystkich ofiarodawców, którym wydział składa serdeczne podziękowanie, mogła Bursa ruska w bieżącym roku utrzymywać 5 uczniów bezpłatnie, przeciętna zaś płaca reszty elewów wynosiła 13 koron miesięcznie.

Pomocy lekarskiej udzielali chętnie i bezinteresownie wychowankom Bursy WW. PP. Dr. Falk i Kowszewicz, za co Wydział poczuwa się do obowiązku złożenia Im serdecznego podziękowania, jak również W. P. Durstowi za 25% opust w należności za lekarstwa.

Prezesem Towarzystwa jest Pwbnny ks. Bazyli Dubicki, c. k. prof. gimnazjalny.

Włodzimierz Husak, prefekt Bursy.

Bursa żydowska.

Na rok szkolny 1910/11 przyjęto do Zakładu 20 uczniów; z końcem czerwca b. r. było umieszczonych w bursie 18 uczniów. Z tych uczęszczało do klasy I. 4, II. 3, III. 3, IV. 3, V. 3, VI. 1, VII. 1. Wychowankowie otrzymywali prócz mieszkania, wikt, opału i światła, pomoc w nauce, opiekę lekarską i środki lecznicze.

Bursa żydowska, której majątek wynosi około 2000 koron, utrzymywała swych wychowanków z opłaty ich rodziców, z sub-

wencyi Świetnych Rad powiatowych w Brzeżanach i Przemyslanach, Świetnego Magistratu w Brzeżanach, tudzież ze składek swych członków i ofiarności publicznej.

Bursa utrzymywała w roku sprawozdawczym jednego ucznia bezpłatnie, średnia zaś opłata reszty wychowanków wynosiła 20 koron miesięcznie.

Pomocy lekarskiej udzielał uczniom bezinteresownie W. P. Dr. Falk, za co zarząd składa Mu na tem miejscu podziękowanie, jak również W. P. A. Durstowi za 25⁰/₀-wy opust od należności za lekarstwa.

Podania o przyjęcie do Bursy na rok szkolny 1191/12 należy wnosić na ręce Wydziału do 1. sierpnia b. r.

L. Żarnowicz, kierownik bursy.

Biblioteka książek szkolnych dla ubogich uczniów.

Uczniowie ubodzy korzystali ze zbiorów t. zw. Biblioteki książek szkolnych dla ubogich uczniów, zawierającej około 1500 tomów podręczników szkolnych, opłacając za wypożyczenie pewien procent. Za otrzymane stąd pieniądze zakupiono potrzebne podręczniki.

Stan kasy.

Przychody:

a) Ofiarowano: WP. Halberthal	10 K.	— h.
„ „ Dr. Schenker	20 „	— „
„ „ Dr. Schüssel	10 „	— „
„ „ uczeń Ojserkis	1 „	— „
z kasy dla ubogich uczniów	100 „	— „
b) zebrane od uczniów za wypożyczone książki	197 „	68 „
Razem	338 K.	68 h.

Rozchody:

Druki (rewersy)	24 K.	— h.
Oprawa książek	8 „	60 „
Zakupno książek	306 „	08 „
Razem	338 K.	68 h.

B. Hassny, zawiad. biblioteki.

VIII. Sprawa fizycznego rozwoju młodzieży.

W myśl reskryptu J. E. Pana Min. W. i O. z d. 15. września 1890 l. 19097 starano się popierać fizyczny rozwój młodzieży.

1. Nauczyciele zwiedzali mieszkania uczniów w celu zbadania tychże pod względem zdrowotnym.

2. W porze zimowej dyrekeya urządziła dla uczniów tor łyżwiarski i schronisko. Znaczna liczba uczniów korzystała z tego toru, zabawiając się pod nadzorem naucz. P. Kaznowskiego. W porze cieplejszej odbywały się wycieczki oraz gry i zabawy gimnastyczne pod przewodnictwem nauczycieli.

3. W porze letniej kąpali się uczniowie w stawie brzeżańskim, Dyrekeya stara się u Zarządu pływalni wojskowej o pewną ilość biletów nauki pływania dla uczniów ubogich, nie mogących złożyć taksy przepisanej.

4. PP. gospodarze klas i inni nauczyciele urządzali z uczniami na wiosnę i w lecie, o ile pogoda sprzyjała, dość często wycieczki do pobliskich lasów, częścią w celach naukowych, częścią dla przyjemności; jedna klasa odbyła nadto pod przewodnictwem P. Nasielskiego wycieczkę do Skolego, Borysławia i Synowódzka. Ponieważ gimnazjum nie ma ogrodu ani placu osobnego, ani podwórza, przeto muszą uczniowie w czasie przestanków zadowalniać się używaniem ruchu na ciasnych korytarzach. Natomiast uczniowie klas, unieszczonych w filiach, spędzają przerwę na wolnem powietrzu, na ulicy.

Wśród uczniów istniało kółko footballistów, któremu Sokół tut. odstąpił bezinteresownie do użytku plac na ten cel urządzony.

Na urządzenie zabaw złożył każdy uczeń z wyjątkiem najuboższych po 1 k. w myśl rozp. J. E. P. M. W. i O. z dnia 15. października 1893 l. 17830 i Wys. c. k. R. sz. kr. z dnia 15. kwietnia 1895 l. 7912. Z funduszu zebranego z tych datków zakupiono niektóre przybory do zabaw, urządzono tor łyżwiarski na stawie i pokryto wydatki połączone z urządzeniem zabaw podczas wycieczek, reszty zaś użyje się częścią na dalsze zakupno przyborów, częścią na opłacenie kierowników zabaw.

IX. Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych.

C. k. Rada sz. kr. z dnia 3. lutego 1911 l. 1469/IV. w sprawie wpływu cenzury z zachowania w II. półr. kl. VIII. na wysokość taksy za egzamin dojrzałości zarządza, że uczniowie kl. VIII., którzy otrzymują z końcem II. półrocza w zachowaniu notę gorszą niż dobrą, tracą zwolnienie od opłaty szkolnej, muszą zatem po myśli §. 26. a lin. 1 i 2 rozp. ministeryalnego

z dnia 29. lutego 1903 l. 10051 uiścić takse za egzamin dojrzałości w kwocie 20 koron.

2. C. k. Rada sz. kr. z dnia 19. maja 1911 l. 8357/IV. upoważnia dyrekcję do przypuszczania do egz. po wakacyach prywatystów, którzy z powodu choroby świadectwem lekarskiem udowodnionej przed wakacjami tego egzaminu składać nie mogli.

3. J. E. Pan Min. W. i O. reskryptem z dnia 30. marca 1911 l. 8941 oznajmił, że abiturycenci, którzy reprobowani zostali w terminie letnim lub jesiennym na pół roku a powtarzając w charakterze repetentów klasę najwyższą otrzymają w półrocznym wykazie z jednego lub więcej przedmiotów notę niedostateczną, nie mogą być dopuszczeni do egzaminu dojrzałości w terminie lutowym tego samego roku szkolnego.

X. Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczęto dnia 4. września 1910 uroczystem nabożeństwem, odprawionem w kościele farnym dla młodzieży obrządku rzym.-katol. i gr.-katol. Nauka regularna rozpoczęła się dnia 5. września.

Wpisy uczniów do zakładu odbyły się dnia 30. i 31. sierpnia; egzamina wstępne do I. klasy przed wakacjami dnia 1. lipca, a po wakacyach dnia 1. września, egzamina wstępne do klas wyższych w pierwszej połowie września 1909 r.

Kl. I.—VI. były podzielone na 3, a kl. VII.—VIII. na 2 oddziały; było więc w roku szkolnym 1909/10 oprócz 8 klas głównych jeszcze 14 klas równorzędnych, w tem 6 klas utrakwistycznych. Klasy IIa, IVa, IVb, Va, Vb, Vc i VIa umieszczono w skrzydle szkoły ludowej męskiej i zapewniono im osobny nadzór; klasa IIc mieściła się w szkole ludowej żeńskiej, a klasa IIIb i IIIc w domu prywatnym, również pod osobnym nadzorem.

Dnia 9. września jako w rocznicę śmierci ś. p. Cesarzowej Elżbiety odbyły się w kościele farnym i w cerkwi parafialnej uroczyste nabożeństwa za spokój jej duszy, w których wzięła udział młodzież wraz z gronem nauczycielskiem.

Dnia 19. września odbył się egzamin dojrzałości w terminie jesiennym pod przewodnictwem dyrektora zakładu.

Dnia 25. września odwiedził zakład najprzewielebniejszy ks. biskup Władysław Bandurski celem udzielenia uczniom tut. zakładu Sakramentu Bierzmowania. Po ceremonii kościelnej

przybył ks. biskup do zakładu, a powitany u wejścia przez dyrektora, udał się do przystrojonej uroczyście sali klasy Ia, gdzie uczniowie przywitali go śpiewem oraz przemową okolicznościową, którą wygłosił uczeń VIII. kl. Franciszek Smal. Ks. Biskup przemówił następnie w podniosłych słowach do młodzieży, zachęcając ją do cnoty i zgodnego współżycia. Odjeżdżającego ks. Biskupa pożegnała na dworcu cała młodzież, przyczem orkiestra gimnazjalna odegrała kilka utworów.

Dnia 4. października obchodził zakład uroczystość Imienin Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem w kościele farnym i w cerkwi parafialnej.

Dnia 19. listopada, to jest w dniu Imienin ś. p. Cesarzowej Elżbiety, odbyły się uroczyste nabożeństwa żałobne, w których uczestniczyło całe grono nauczycielskie wraz z młodzieżą.

Dnia 6. listopada odbyło się rano nabożeństwo za spokój duszy Juliusza Słowackiego, a wieczorem uroczysty wieczorek ku czci wieszcza.

Dnia 21. grudnia uczestniczyła młodzież polska w nabożeństwie żałobnem za Adama Mickiewicza.

Dnia 13. marca 1911 r. odbył się wieczorek ku uczczeniu pamięci Tarasa Szewczenki.

Dnia 16. lutego odbył się półroczny egzamin dojrzałości pod przewodnictwem dyrektora zakładu; piśmienny egzamin dojrzałości w terminie głównym odbył się dnia 11. do 13. maja 1911 r., ustny zaś w dniu 2.—10. czerwca pod przewodnictwem inspektora krajowej Rady szkolnej Dra Jana Kopacza. Dnia 11. czerwca wręczono abiturjentom świadectwa dojrzałości.

Dnia 28. czerwca uczestniczyła młodzież z gronem nauczycielskiem w żałobnem nabożeństwie, odprawionem w kościele i w cerkwi za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

W ciągu roku szkolnego przystąpiła młodzież katolicka trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza i odprawiła trzydniowe rekolekcyje wielkanocne. Znaczna część młodzieży uczęszczała z własnej woli codziennie na nabożeństwo ranne do kościoła i cerkwi. W uroczystości Jordanu i Bożego ciała według obrządku łać. i gr.-kat. wzięła udział cała młodzież katolicka, ustawiając się podczas procesyi przed gmachem szkolnym.

Rok szkolny zakończono dnia 30. czerwca uroczystem nabożeństwem dziękczynnem, odprawionem w cerkwi parafialnej

dla młodzieży obrządku łac. i gr.-kat. i odśpiewaniem hymnu ludowego. Po nabożeństwie rozdano uczniom świadectwa.

Jerzy Chromcewicz,

egzam. zastępca nauczyciela w tut. zakładzie, przeniósł się do wieczności dnia 15. maja b. r. w 29. roku życia.

Nieskazitelnym charakterem i rzadkimi zaletami unysłu i serca pozyskał sobie zmarły gorącą przyjaźń kolegów i przywiązanie uczniów, dla których był wzorem niezmqordowanej pracy i niezwyklej sumiennosci. W kwiecie wieku, w chwili, kiedy zaczęła mu się uśmiechać pomyślniejsza przyszłość, odszedł, pozostawiając nieutulony żal i niezgasłą pamięć w sercach kolegów i uczniów, którzy tłumnie pospieszyli na jego pogrzeb do odległych Kłubowiec.

Cześć Jego pamięci!

Z uczniów stracił zakład przez śmierć w ub. r. szkol. Kuzrocka Józefa z kl. I. b, Salaka Joachima z kl. II. c, i Totę Stanisława z kl. III. a.

Statystyka i klasyfikacya.

XI. Statystyka

(Cyfry w formie wykładnika)

	Kl. I.			Kl. II.			Kl.
	a	b	c	a	b	c	a
1. Liczba uczniów:							
Na początku roku szk. 1910/11	51	50	29	42	42	35	39
W ciągu roku szk. przybyło	—	—	—	1	—	—	—
Wogóle zatem przyjęto	51	50	29	43	42	35	39
Między tymi było:							
a) z obcych zakładów:							
a) z klas niższych	48	35	25	3	1	—	1
b) powtarzających klasę	1	1	—	—	1	—	—
b) ponownie przyjętych:							
a) z klas niższych	—	—	—	37	34	32	36
b) powtarzających klasę	2	14	4	3	6	3	2
Razem	51	50	29	43	42	35	39
W ciągu roku szk. ubyło	7	7	2	3	7	5	2
Przy końcu roku szk. 1911 było zatem	44	43	27	40	35	30	37
W tem uczniów publicznych	43	42	27	39	35	30	35
Prywatystów	1	1	—	1	—	—	2
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²
2. Według miejsca urodzenia:							
z Brzeżan	9	10	2	12	10	—	5 ³
z powiatu brzeżańskiego	5	12 ¹	15	8	6	15	8
" podhajeckiego	8 ¹	4	7	6 ¹	4	9	4
" rohatańskiego	1	1	1	3	4	1	6
z innych powiatów Galicyi	18	15	2	9	9	5	12
" Bukowiny	1	—	—	—	1	—	—
" Turcyi	1	—	—	—	—	—	—
" Królestwa Polskiego	—	—	—	1	1	—	—
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²
3. Według miejsca pobytu rodziców:							
mięscowych	24	24	4	19	18	3	10 ¹
z powiatu brzeżańskiego	4	10 ¹	14	7	5	13	10
" podhajeckiego	10 ¹	3	8	7 ¹	3	8	5
" przemysłańskiego	1	—	—	3	3	—	2
" rohatańskiego	1	1	—	2	1	—	6
z powiatów innych	3	4	1	1	5	6	2 ¹
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²
4. Według języka ojczystego:							
Polaków	43 ¹	35 ¹	—	39 ¹	28	—	33 ²
Rusinów	—	7	27	—	7	30	—
Niemców	—	—	—	—	—	—	2
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²

uczniów.

oznaczają prywatystów).

III.		KI. IV.			KI. V.			KI. VI.			KI. VII.		KI. VIII.		Razem
b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	
41	35	36	28	22	32	33	34	34	37	25	32	37	30	24	768
1	—	1	—	—	2	—	—	1	—	1	—	1	—	—	8
42	35	37	28	22	34	33	34	35	37	26	32	38	30	24	776
1	—	2	2	1	2	1	—	2	—	—	1	—	—	1	126
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	5
36	29	32	20	18	30	24	30	32	31	26	28	36	30	23	564
5	6	3	6	2	2	8	4	1	6	—	2	2	—	—	81
42	35	37	28	22	34	33	34	35	37	26	32	38	30	24	776
4	10	2	1	—	2	—	1	2	2	—	5	5	—	1	68
38	25	35	27	22	32	33	33	33	35	26	27	33	30	23	708
38	25	28	27	22	30	29	31	32	35	24	26	29	29	22	678
—	—	7	—	—	2	4	2	1	—	2	1	4	1	1	30
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ¹	31 ²	32 ¹	35	24 ³	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ³⁰
12	1	9 ⁵	4	1	8 ²	6 ¹	2	10	5	2	4 ¹	4	4 ¹	6 ¹	126 ¹³
3	13	4	7	11	6	4 ¹	10 ¹	9	9	7	4	7	2	6	171 ³
4	4	4 ¹	5	5	5	2 ¹	6 ¹	5	6	7 ¹	5	4 ¹	3	3	110 ⁷
1	1	1	3	—	4	—	4	1	5	3	2	5	4	3	54
18	6	10 ¹	8	5	7	17 ¹	9	7 ¹	9	5 ¹	11	9 ³	16	4	211 ⁷
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ⁴	31 ²	32 ¹	35	24 ²	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ³⁰
20	4	20	10	2	10 ²	22 ²	4	10	18	4	7 ¹	8 ¹	8 ¹	5 ¹	254 ⁹
7	11	0 ⁶	5	11	6	2 ¹	8 ¹	9	8	8	9	5 ¹	4	6	162 ¹⁰
5	4	4 ¹	5	5	4	1	8 ¹	6	2	6 ¹	4	4 ¹	3	3	108 ⁿ
2	4	3	3	—	3	1 ¹	3	2 ¹	—	—	—	3	2	3	38 ²
1	1	1	3	1	3	1	5	2	4	3	1	6	2	2	47
3	1	—	1	3	4	2	3	3	3	3 ¹	5	3 ¹	10	3	69 ³
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ⁴	31 ²	32 ¹	35	24 ²	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ³⁰
32	—	28 ⁷	24	—	30 ²	26 ³	—	32 ¹	21	—	20 ¹	15 ³	26 ¹	17 ¹	449 ²⁴
6	25	—	3	22	—	3 ¹	31 ²	—	14	24 ²	6	14 ¹	3	5	227 ⁶
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ⁴	31 ²	32 ¹	35	24 ²	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ³⁰

	Kl. I.			Kl. II.			Kl.
	a	b	c	a	b	c	a
5. Według wyznania religijnego:							
katolików obrz. rz.-kat.	25 ¹	21	—	22	11	—	22
" " gr.-kat.	—	7	27	—	7	30	—
" " orm.-kat.	—	—	—	—	—	—	—
wyznania menonickiego	—	—	—	1	—	—	2
" mojżeszowego	18	14 ¹	—	16 ¹	17	—	11 ²
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²
6. Wiek uczniów:							
lat 10 miało	18	—	2	—	—	—	—
" 11 "	14	8 ¹	8	—	—	—	—
" 12 "	5 ¹	11	8	11 ¹	11	4	—
" 13 "	3	15	2	12	10	9	7 ¹
" 14 "	3	3	6	13	9	8	9
" 15 "	—	4	1	2	5	5	6 ¹
" 16 "	—	1	—	1	—	4	11
" 17 "	—	—	—	—	—	—	1
" 18 "	—	—	—	—	—	—	1
" 19 "	—	—	—	—	—	—	—
" 20 "	—	—	—	—	—	—	—
" 21 "	—	—	—	—	—	—	—
" 22 "	—	—	—	—	—	—	—
" 23 "	—	—	—	—	—	—	—
" 24 "	—	—	—	—	—	—	—
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²
7. Według stanu rodziców było synów:							
właścicieli dóbr	—	—	—	1	1	—	—
urzędników państw. i autonom.	4	7	1	7	12	2	6
księży	—	1	2	—	—	2	—
nauczycieli	3	—	3	1	4	1	—
lekarzy	—	—	—	—	—	1	0 ¹
adwokatów i notaryuszy	1	—	—	0 ¹	—	—	2
wojskowych	—	—	—	—	—	—	—
dzierżawców	3	—	—	1	4	—	3
ofycjalistów	3 ¹	5	—	3	2	—	6
kupców i przemysłowców	10	13 ¹	—	11	10	—	3 ¹
właścicieli realności	3	—	—	—	1	—	1
rzemieślników	2	6	3	3	—	—	4
wieśniaków	4	5	18	6	—	22	6
sług urzędowych	5	4	—	4	1	1	2
" prywatnych i zarobników	1	1	—	2	—	—	1
innych zawodów	4	—	—	—	—	1	1
Razem	43 ¹	42 ¹	27	39 ¹	35	30	35 ²
8. Klasyfikacja:							
a) z końcem roku szkolnego 1910/11.							
do klasy wyższej uzdoln. chlubnie	1	2	5	4	1	3	5
uzdolnionych	28	26	20	26	21	22	22
na ogół uzdolnionych	6	4	1	3	3	3	3
nieuzdolnionych	7	10	1	2	10	1	5
do egzaminu poprawczego	1	—	—	4	—	—	—
" " uzupełn. przeznaczono	—	—	—	—	—	—	—
nieklasyfikowano	—	—	—	—	—	1	—
Razem	43	42	27	39	35	30	35

III.		KI. IV.			KI. V.			KI. VI.			KI. VII.		KI. VIII.		Razem
b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	
16	—	16 ¹	9	—	17	18 ²	—	14	12	—	14	4	19	6	246 ⁴
6	25	1 ²	3	22	—	3 ¹	31 ²	—	14	24 ²	7	14 ¹	3	5	229 ⁸
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
15	—	11 ⁴	15	—	13 ²	8 ¹	—	18 ¹	9	—	5 ¹	11 ³	7 ¹	11 ¹	199 ¹⁴
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ⁴	31 ²	32 ¹	35	24 ²	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ¹⁰
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30 ¹
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50 ²
9	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	68 ¹
15	8	8 ¹	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	89 ¹
7	6	6 ²	3	8	8 ²	1 ¹	3	—	—	—	—	—	—	—	65 ⁵
6	8	10 ⁴	6	6	10	7	11	4	7	—	—	1	—	—	93 ⁴
1	2	1	7	4	3	6 ²	8 ¹	8	9	6	2	4 ³	—	—	62 ⁸
—	1	1	4	1	5	7	7	11 ¹	3	5	11	5	8	3	73 ¹
—	—	2	2	—	3	6 ¹	1	3	3	6 ¹	7	9	5	6	53 ²
—	—	—	—	—	1	1	1	3	10	6 ¹	4	3 ¹	7	2	38 ²
—	—	—	—	—	—	1	0 ¹	2	2	1	2 ¹	6	5	6 ¹	25 ³
—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	4 ¹	4	11 ¹
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ⁴	31 ²	32 ¹	35	24 ²	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ¹⁰
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3
7	2	7 ⁵	6	—	2	7	1	—	5	2	4	3	5	—	90 ⁵
1	1	—	—	4	—	—	2	—	1	2	—	—	—	1	17
—	—	2	—	—	2	2	—	—	5	—	4	—	1	1	29
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ¹
1	1	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	8 ¹
1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
4	—	1	2	—	1	2 ¹	—	3	—	—	4	1	—	1	30 ¹¹
5	—	2	3	—	1	8 ¹	—	5	3	—	3 ¹	—	4	1	54 ³
6	—	10 ¹	7	—	12 ²	2	—	12 ¹	6	—	2	6 ³	7 ¹	9 ¹	126 ¹¹
—	—	2	3	—	—	1	—	1	—	—	—	—	3	—	15
2	—	1 ¹	—	—	2	3 ¹	1	1	4	—	2	5 ¹	3	1	43 ¹
5	20	1	3	17	5	3	26 ²	7	5	20 ²	5	13	4	8	203 ¹
3	—	1	2	1	3	1	1	—	2	—	1	1	1	—	33
—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	10
3	—	—	—	—	1	0 ¹	—	—	3	—	—	—	—	—	13 ¹
38	25	28 ⁷	27	22	30 ²	29 ⁴	31 ²	32 ¹	35	24 ²	26 ¹	29 ⁴	29 ¹	22 ¹	678 ¹⁰
2	—	2	1	3	3	1	1	1	1	3	—	2	6	3	50
25	19	17	17	15	27	24	19	28	27	11	13	19	23	18	467
3	2	2	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36
8	4	7	6	—	—	1	8	1	4	4	5	6	—	1	91
—	—	—	—	—	—	3	3	2	2	6	6	2	—	—	29
—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	3
38	25	28	27	22	30	29	31	32	35	24	26	29	29	22	678

	Kl. I.			Kl. II.			Kl.
	a	b	c	a	b	c	a
b) uzupełnienie za rok 1909/10:							
do egzaminu poprawcz. przeznaczono	—	—	—	—	—	—	—
egzamin poprawczy złożyło	—	—	—	—	—	—	—
" " niezłożyło	—	—	—	—	—	—	—
Ostateczny wynik klasyfikacji w roku szkolnym 1910:							
do klasy wyższej uzdoln. chlubnie .	4	1	3	2	1	3	2
uzdolnionych	23	29	25	28	26	23	20
na ogół uzdolnionych	7	11	3	7	10	6	5
nieuzdolnionych	10	6	5	4	7	4	2
nieklasyfikowano	—	—	1	—	—	—	—
Razem	44	47	37	41	44	36	29
9. Opłatę szk. za I. półr. złożyło *)	31	30	10	10	9	4	5
" " II. " " *)	15	10	3	16	17	5	11
od opl. " " I. " " w cał. uwoln.	19	19	19	31	33	31	32
" " " " I. " " w poł. uwoln.	—	—	—	—	—	—	—
" " " " II. " " w cał. uwoln.	28	32	24	33	18	25	24
" " " " II. " " w poł. uwoln.	—	—	—	—	—	—	—
Opłata szkolna I. w półr. wynosiła	930	900	300	300	270	120	150
" " II. w "	330	300	90	480	510	150	330
Taksę wstępną złożyło	49 ²	38 ³	26	4	1	—	2
Datki na środki naukowe złożyło	51	50	29	43	42	35	38
Taksy za duplikaty świadectw złożyło	—	—	—	—	—	—	—
Suma dochodów własnych	—	—	—	—	—	—	—
10. Frekwencja na przedmioty względnie obowiązkowe i nadobowiązkowe:							
Język ruski	4	9	—	4	6	—	1
Historia kraju rodzinnego	—	—	—	—	—	—	35
Rysunki	8	2	—	3	5	—	1
Kaligrafia	—	—	27	—	—	—	—
Śpiew	5	8	2	10	2	1	6
Gimnastyka	31	33	17	29	25	21	30
11. Stypendya:							
a) liczba stypendyów	—	—	—	1	2	—	2
b) kwota stypendyów	—	—	—	525	460	—	800
*) bez prywatystów.							

III.		KI. IV.			KI. V.			KI. VI.			KI. VII.		KI. VIII.		Razem
b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	
—	—	—	1	1	8	9	6	6	5	—	—	—	—	—	36
—	—	—	1	1	8	9	5	4	5	—	—	—	—	—	33
—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3
3	4	1	1	1	3	1	2	1	1	—	4	3	3	2	46
21	15	23	24	25	26	27	26	28	29	—	25	20	23	26	512
1	2	7	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	69
5	5	5	5	4	6	9	4	4	5	—	1	4	—	—	95
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
30	26	36	35	35	35	37	32	33	35	—	30	27	26	28	723
7	6	7	13	3	6	12	2	12	14	1	8	5	3	3	201
18	4	16	11	5	6	5	9	16	13	7	12	14	2	8	223
34	29	22	15	19	25	19	29	22	21	24	23	27	26	18	537
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30	21	12	16	17	24	24	22	16	22	17	14	15	27	14	455
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
210	180	210	390	90	180	360	60	360	420	30	240	150	90	90	6030
540	120	480	330	150	180	150	270	480	390	210	360	420	60	240	6690
2 ¹	—	2	2	2	4	3 ¹	1	2	2	1	2	2	—	1 ¹	143 ⁹
42	35	37	28	22	34	33	34	35	37	26	32	38	30	24	775
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	1	1	—	1	3	—	—	16	—	7	14	4	7	79
38	25	28	27	22	—	—	—	32	35	24	26	29	29	23	373
2	1	—	1	4	5	—	1	3	1	6	—	3	—	—	46
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
1	—	—	2	3	3	2	6	8	1	10	3	6	2	3	84
20	19	16	10	12	23	11	14	18	8	7	10	17	6	5	382
1	—	1	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	2	—	12
100	—	200	—	160	—	—	—	396	300	—	—	—	900	—	3841

XII. Klasyfikacja uczniów

z końcem II. półrocza 1911.

(Druk grubszy oznacza uczniów chlubnie uzdolnionych do klasy wyższej).

KLASA Ia.

Klasyfikowano uczniów 43.

Za uzdolnionych do klasy następnej uznani:

Bydliński Jan	Obrocki Julian
Dobrowolski Stefan	Olechowski Maryan
Fischer Jeruchim	Pasternak Józef
Halpern Józef	Pawłowicz Wawrzyniec
Harlender Stanisław	Perył Berisch
Kesler Izydor	Pessel Chaim
Köhler Mieczysław	Pflanzer Gustaw
Kulikowski Franciszek	Redlich Izrael
Kusy Stanisław	Tężycki Józef
Laufer Iro	Vogel Jakób
Löbel Natan	Wierzbiański Wilhelm
Malinowski Mikołaj	Wilkowski Tadeusz
Margulies Iro	Wojnas Stanisław
Mates Jakób	Wrzeszczyński Karol
Nagler Gustaw	Zarwinzer Chaim
Nowosielski Feliks	Żabski Modest.

Z pomiędzy wymienionych uznano za uzdolnionych na ogół uczniów 6; do egzaminu poprawczego przeznaczono 1, za nieuzdolnionych uznano uczniów 7.

KLASA Ib.

Klasyfikowano uczniów 42.

Za uzdolnionych do klasy następnej uznani:

Biegański Kazimierz	Budyk Władysław
Billik Edward	Bujanowski Wiktor

Chudecki Zbigniew	Landau Chaim
Fried Mojżesz	Mazurkiewicz Feliks
Fried Pinkas	Morawski Franciszek
Fyduniszyn Józef	Orłowski Maryan
Grünberg Izaak	Oskres Józef
Grünberg Saul	Pajkusz Zenon
Hładysz Jarosław	Pałuch Feliks
Hormański Michał	Redkiewicz Kornel
Kaiser Baruch	Sauberberg Samuel
Kohn Leisor	Scharer Markus
Kopczyński Michał	Śnigurowicz Stefan
Kordasiewicz Włodzimierz	Sochacki Wiktor
Korol Franciszek	Tabęcki Tadeusz
Kostelicki Józef	Ziąber Józef

Z wymienionych powyżej uczniów uznano za uzdolnionych na ogół 4; za nieuzdolnionych uznano 10.

KLASA 1c. (utrakw.).

Klasyfikowano uczniów 27.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Bemko Paweł	Naworeński Michał
Chudoba Grzegorz	Nedilski Jan
Demczyszyn Grzegorz	Pasiecznyk Michał
Didyk Michał	Pryjdun Michał
Dozorski Jarosław	Pyłypiw Michał
Dydyk Jan	Rokiecki Mikołaj
Hucał Włodzimierz	Salak Joachim
Husak Mikołaj	Salatycki Onufry
Karaś Michał	Sochocki Teofil
Kopciuch Józef	Służyński Mikołaj
Krywokulski Jan	Sodomora Aleksander
Kubaj Grzegorz	Sztabaluk Jan
Liczkowski Jarosław	Waczkiv Aleksander.

Z tego uznano za uzdolnionego na ogół 1 ucznia, za nieuzdolnionego 1.

KLASA IIa.

Klasyfikowano uczniów 39.

Za uzdolnionych do klasy następnej uznani :

Bachmann Alfred	Rybicki Stanisław
Bieniawski Jan	Safran Hersz
Biliński Maryan	Stern Hersz
Glaser Jakób	Stokłosa Jan
Haber Józef	Szymański Władysław
Hajnas Julian	Tabęcki Adam
Hass Gustaw	Terlecki Jozafat
Jaremwicz Maryan	Warchoł Jerzy
Kohn Mendel	Weissglas Jakób
Lille Szymon	Wiącek Ludwik
Majewski Józef	Wibiral Karol
Majewski Ludwik	Wiszniewski Władysław
Majewski Włodzimierz	Wójtowicz Wincenty
Morgen Zygmunt	Złoczower Izaak
Mróz Edward	Żurakowski Piotr
Potocki Tadeusz	Rudomino Stanisław
Russ Nuchim	

Z pomiędzy wymienionych uczniów uznano 3 za uzdolnionych na ogół, 4 uczniów przeznaczono do egzaminu poprawczego, a 2 uznano za nieuzdolnionych.

KLASA IIb.

Klasyfikowano uczniów 35.

Za uzdolnionych do klasy następnej uznani :

Ankiewicz Karol	Jurczyński Emil
Bergmann Mojżesz	Jurczyński Juliusz
Domaradzki Stanisław	Kiesler Abraham
Duszniak Stanisław	Kudrykiewicz Stefan
Einhorn Berl	Kuziela Maryan
Falber Leib	Löbel Mojżesz
Glaser Mojżesz	Maresch Stefan
Goldmann Mendel	Onisko Włodzimierz
Halpern Juda	Scheininger Izrael
Halpern Michał	Schor Hersch

Szafran Bronisław
 Topolski Bronisław
 Türkfeld Józef

Waszewski Maryan
 Willaume Jerzy

Z pomiędzy wymienionych uznano 3 uczniów za uzdolnionych na ogół, za nieuzdolnionych uznano 10 uczniów.

KLASA IIc. (utrak.)

Klasyfikowano uczniów 29.

Za uzdolnionych do klasy następnej uznani:

Babiak Dymitr	Lisewicz Paweł
Bej Teodor	Łucki Eustachy
Bidun Michał	Maszkiewicz Hilary
Borodajko Bohdan	Panaszj Włodzimierz
Czwartacki Mikołaj	Rachlecki Mikołaj
Fedczyszyn Stefan	Sahajdaczny Piotr
Gmytrasewicz Józef	Słoboda Dymitr
Jacusz Włodzimierz	Steć Filip
Jurkiw Jan	Szanajda Mikołaj
Jurkiw Stefan	Tuczapski Dymitr
Kizyna Włodzimierz	Wański Michał
Kosowicz Borys	Werhun Eugeniusz
Kusznir Stefan	Wynnyczok Mateusz
Kwit Roman	Zacharyj Włodzimierz

Z pomiędzy wymienionych uznano 3 uczniów za uzdolnionych na ogół, za nieuzdolnionego uznano 1 ucznia.

KLASA IIIa.

Klasyfikowano uczniów 35.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Biliński Stanisław	Grünhaut Pinkas
Borek Józef	Halpern Fryderyk
Ciecierski Jakób	Jankowski Franciszek
Dubicki Ksawery	Kahane Jakób
Faczyński Stefan Maryan	Katz Jakób Arje
Feder Izak Chaim	Kowalczuk Antoni
Girzejowski Józef	Kwaśniewski Włodzimierz
Goldstein Jakób	Laskowski Michał

Lehrer Leib
 Motylewicz Jan
 Nagler Marceł
 Olszewski Kazimierz
 Otocki Franciszek
Rupp Filip Rudolf
 Schuster Zygmunt

Skulski Leonard
 Strzałka Władysław
 Szymański Władysław
 Türkischer Izak
 Wachmann Zygmunt
 Widajewicz Jan
 Życzyński Władysław

Z pomiędzy wymienionych uznano 3 uczniów za uzdolnionych na ogół; za nieuzdolnionych uznano 5 uczniów.

KLASA IIIb.

Klasyfikowano uczniów 38.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Berger Samuel
 Blidner Hersz
 Bosakowski Jan
 Chałupa Jan
 Chałupka Józef
 Chilewski Mieczysław
 Czerny Antoni
 Dawid Summer
 Grünberg Józef
 Hołowiński Miron
 Kronthal Zaleł
 Kintzi Emil
Kleinberger Jan
 Lamm Wolf
 Łopater Samuel

Łucki Antoni
 Machnicki Jan
Małogłowski Władysław
 Nasielski Józef
 Paszczyński Michał
 Pezina Władysław
 Pflanzner Wilhelm
 Pomeranz Natan
 Reichstein Dawid
 Rose Abraham
 Sauer Mozes
 Schenker Emanuel
 Schnapper Jakób
 Strahlberg Józef
 Woźny Wincenty

Za nieuzdolnionych uznano 8 uczniów.

KLASA IIIc. (utrakw.)

Klasyfikowano uczniów 25.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Bemko Jan
 Bojczak Miron
 Borodajko Kornel
 Ciureńków Dymitr
 Czajkowski Andrzej

Czopej Bazyli
 Hławatyj Julian
 Hrywnak Michał
 Kinasz Jan
 Kizyma Teodor

Kuryła Michał	Newestiuk Władysław
Maksymyszyn Piotr	Robota Józef
Maruniewicz Michał	Skoropada Jan
Melnyk Michał	Słoboda Dymitr
Muzyczka Michał	Szczur Paweł
Mykietyn Paweł	

Z pomiędzy wymienionych uznano 2, za uzdolnionych na ogół; za nieuzdolnionych uznano 4 uczniów.

KLASA IVa.

Klasyfikowano uczniów 28.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Argasiński Leon	Ojserkis Abraham
Bermann Bronisław	Papierkowski Antoni
Biernacki Rudolf	Rosenmann Abraham
Braunstein Wilhelm	Schepper Rudolf
Brzeski Waleryan	Schnutz Jakób
Czajkowski Stanisław	Skulski Arnold
Flaschner Dawid	Skulski Medard
Hackel Stanisław	Stern Wolf
Halpern Emanuel	Szalay Gabór
Kühnel Oskar	Zajac Michał
Matusiak Kazimierz	

Z pomiędzy wymienionych uznano 2, za uzdolnionych na ogół; za nieuzdolnionych uznano 7 uczniów.

KLASA IVb.

Klasyfikowano uczniów 27.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Blidner Jakób	Neumann Mendel
Fischer Chaim	Raniowski Wojciech
Friedmann Moritz	Roll Józef
Gottfried Franciszek	Tarnowy Tomasz
Heynar Tadeusz	Vyskočil Bolesław
Lax Jakób	Weidmann Abraham
Lieblein Beril	Weitz Naftale
Łucyszyn Włodzimierz	Wercholak Michał
Machner Jan	Worona Włodzimierz

Z tych uznano za uzdolnionych na ogół 3, za nieuzdolnionych uznano 6 uczniów.

KLASA IVc. (utrakw.)

Klasyfikowano uczniów 22.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Babuchiwskyj Jan	Peczenyj Wasyl
Było Jan	Rozlucki Michał
Czułowski Piotr	Sawaryk Piotr
Dubicki Jan	Semczyszyn Grzegorz
Dydyk Bohdan	Seńkiw Grzegorz
Gajecki Jan	Sochacki Stefan
Gramiak Michał	Sodomora Mikołaj
Hałasa Stefan	Świteńki Jerzy
Hołowackyj Szymon	Szanajda Teodor
Łeszczuk Grzegorz	Witwyckyj Michał
Paszczyk Emil	

Z wymienionych uczniów uznano za uzdolnionych na ogół 3, do egzaminu uzupełniającego przeznaczono 1.

KLASA Va.

Klasyfikowano uczniów 30.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Bartosiewicz Michał	Karasiński Maryan
Biłyk Kazimierz	Karpów Edmund
Boczar Jan	Kolbek Maryan
Boczar Paweł	Lax Mojżesz
Brandwein Jakób	Maj Tadeusz
Citron Herman	Olinkiewicz Wilhelm
Czerkawski Józef	Peitzer Fryderyk
Dowbecki Maryan	Rollinger Stanisław
Eisenstein Izrael	Rosenfeld Febus
Eustachiewicz Adam	Schenker Leopold
Frosch Mojżesz	Schweller Mendel
Fuchs Adolf	Steiner Jakób
Gawłowski Marcin	Stern Izrael
Grobmann Jonasz	Szafran Jarosław
Horowitz Mojżesz	Woźniaczek Stanisław Jan

KLASA Vb.

Klasyfikowano uczniów 29.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani :

Berezowski Józef	Mosiądz Piotr
Dick Salmen	Nowosiadły Walenty
Drozdowski Józef	Osostowicz Tadeusz
Filip Piotr	Redlich Fryderyk Rubin
Gerod Franciszek Józef	Schwadron Juda
Hlebowicki Eustachy	Silber Baruch
Hrehowicz Stanisław	Stachowski Radosław Szcześny
Kahane Emil	Waszewski Józef
Lagstein Mordko	Wierzbicki Alojzy
Liebling Wolf	Wojtowicz Jan
Lewandowski Adolf Leopold	Zatłokał Mieczysław
Lopuszański Tadeusz	Zieliński Roman
Maliniak Jarosław	

Za nieuzdolnionych uznano 1, do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.

KLASA Vc. (utrak.)

Klasyfikowano uczniów 31.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani :

Bodnarowicz Józef	Myśkiw Jan
Cap Szymon	Smerkło Michał
Dziubak Michał	Sochocki Izydor Nik.
Hołowiński Bazyli	Steć Aleksy
Jaworskyj Aleksy	Struk Eliasz
Karatnyckyj Stanisław	Szczurowski Orestes
Kostiw Piotr	Tanczak Bazyli
Krasnowski Piotr	Witwicki Bazyli
Kwit Bazyli	Worobeć Bazyli
Melnyk Józef	Woskres Grzegorz

Za nieuzdolnionych uznano 8, a do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.

KLASA VIa.

Klasyfikowano uczniów 32.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Bieder Dawid	Myśków Jan
Biłas Michał	Perl Abraham
Brettler Wolf	Radzim Bronisław
Dębicki Franciszek	Rosenberg Józef
Dirnfeld Ozyasz	Rosenberg Leopold
Eber Józef	Russ Mojżesz
Falber Nataniel	Schepper Józef
Frucht Ozyasz	Schuhardt Adolf
Głowacki Józef	Schüssel Alfred
Halberthal Adolf	Serafin Jan
Kabane Wolf	Szlachetko Wojciech
Kimel Berisz	Wąsowicz Bolesław
Lutwak Salomon	Wierzbicki Józef
Majer Salomon	Zierler Izydor.
Matera Maryan	

Za nieuzdolnionych do następnej klasy uznano 1, do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu przeznaczono 2.

KLASA VIb.

Klasyfikowano uczniów 35.

Za uzdolnionych do klasy następnej uznani:

Cewe Antoni Ludwik	Knopp Tadeusz
Czeremszyński Longin	Kramer Józef
Czopyk Teodor	Kurzrock Maurycy
Dobrowolski Tadeusz Władysł.	Lewicki Roman
Filus Bronisław	Lochmann Michał Henryk
Gabrusiewicz Mikołaj	Nowosielski Jan
Gnytrasiewicz Jan	Petrowicz Michał
Horn Leon Henryk	Ratyński Kazimierz
Jaeczyn Teodor	Reichert Maryan
Kapralik Karol	Roller Elias
Kawka Dymitr	Schaffer Filip

Schwadron Bernard
Siciński Kazimierz
Silber Meilich

Thaler Zygmunt
Wesołowski Emil
Zadorecki Władysław.

Za nieuzdolnionych uznano 4, do egzaminu poprawczego przeznaczono 2, do egzaminu uzupełniającego 1 ucznia.

KLASA VIc.

Klasyfikowano uczniów 24.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Banach Stefan
Budnyj Kornel
Czornyj Piotr
Kohut Andrej
Melnyk Teodor
Pryszlak Piotr
Pukowski Jan

Rudeński Jan
Rygajło Cyryl
Stasiuk Emil
Tarnawski Jan
Woluch Teodor
Worobec Dymitr
Worona Bazyli.

Do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu przeznaczono 6 uczniów, za nieuzdolnionych uznano 4 uczniów.

KLASA VIIa.

Klasyfikowano uczniów 24.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Gach Jan
Goldmann Samuel
Hawryliszyn Elias
Heynar Stanisław
Klarer Markus
Kurzrock Jonas
Leiter Hersch Chaim

Melnyk Michał
Ratycz Włodzimierz
Szafran Mieczysław
Szlachetko Michał
Trzyska Bronisław
Zalewski Maryan

Za nieuzdolnionych uznano uczniów 5, do egzaminu poprawczego przeznaczono 6.

KLASA VIIb.

Klasyfikowano uczniów 29.

Za uzdolnionych do następnej klasy uznani:

Bordaszewski Teodor
Bodnaruk Michał

Cap Grzegorz
Feder Jochnen

Goj Michał
 Heftel Dawid
 Jackowski Józef
 Koszyk Matwój
 Kułynycz Michał
 Leszczyński Jan
 Melnyk Michał
 Nabereżnyj Jan
 Nedilski Grzegorz

Pasztetnyk Michał
 Pech Aron
Szarlach Mojżesz
Tracz Jan
 Wittlin Abraham
 Załęcki Gustaw
 Zawadecki Józef
 Życzyński Ludwik

Za nieuczelnionych uznano uczniów 6, do egzaminu poprawczego przeznaczono 2.

KLASA VIIIa.

Klasyfikowano uczniów 30.

Ukończyli klasę:

Bielawski Kazimierz
 Chojnacki Jan
 Czarnecki Michał
 Czyżewski Ludwik
Dziopiński Jerzy
 Finkelstein Nissan
Flaschner Mojżesz
 Gach Władysław
 Jakubowski Jan
 Korobejko Jan
Mucha Stanisław
 Peitzer Juliusz
 Potocki Józef
 Ratycz Stefan
Reichstein Moses

Roth Mendel
 Różycki Władysław
Rudnicki Stefan
 Rzenieniecki Rudolf
 Sakaluk Stefan
 Słupczyński Aleksander
 Słupczyński August
 Smal Franciszek
 Sygal Józef
 Teszner Józef
 Walocha Antoni
 Wąsowicz Stanisław
 Weinraub Leizor
 Życzyński Tadeusz
 Schepper Rachela (pryw.)

KLASA VIIIb.

Klasyfikowano uczniów 23.

Ukończyli klasę:

Anin Aleksander
Berger Berl
 Engel Chaim

Engel Dawid
 Frucht Izrael
 Gewandter Adolf

Hass Adolf	Mostowy Xawery
Hlebowicki Taras	Pilecki Edward
Kruszelnicki Edmund	Pomeranz Karol
Majblum Jakób	Polesiuk Jerzy
Mandel Berisch	Soniewicki Julian
Melnyk Andrzej	Waszewski Karol
Misiąg Jan	Wunsch Jakób
Morasiewicz Władysław	

Jednego ucznia uznano za nieuczelnionego, a jednego przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu.

Wynik egzaminu dojrzałości:

Do egzaminu dojrzałości przystąpiło:

I. W oddziale A: a) uczniów publ.	29
b) prywatn.	1

Razem . . . 30

Z tych uznano za dojrzałych a) z odznaczeniem	6
b) jednogłośnie	20
c) większością głosów	2

Reprobowano na pół roku a) uczniów publicz.	1
b) prywatn.	1

Razem . . . 30

II. W oddziale B przystąpiło do egzaminu dojrzałości . . . 21

Z tych uznano za dojrzałych a) z odznaczeniem	4
b) jednogłośnie	7
c) większością głosów	8

Reprobowano na pół roku a) uczniów publicz.	1
b) „ prywatn.	—

Od egzaminu ustnego odstąpił 1

Razem . . . 21

Uznani za dojrzałych w oddziale A.:

Bielawski Kazimierz (z odzn.)	Ratycz	Stefan
Czarnecki Michał	„	Roth Mendel
Dziopiński Jerzy	„	Różycki Władysław
Flaschner Mojżesz	„	Rzemieniecki Rudolf
Reichstein Moses	„	Sakaluk Stefan
Rudnicki Stefan	„	Słupczyński Aleksander
Chojnacki Jan	„	Słupczyński August
Czyżewski Ludwik		Smal Franciszek
Finkelstein Nissan		Sygal Józef
Jakubowski Jan		Teszner Józef
Korobejko Jan		Walocha Antoni
Mucha Stanisław		Weinraub Leizor
Peitzer Juliusz		Wąsowicz Stanisław
Potocki Józef		Życzyński Tadeusz

Uznani za dojrzałych w oddziale B.:

Anin Aleksander (z odzn.)	Melnyk Andrzej
Berger Berl (z odzn.)	Morasiewicz Władysław
Engel Chaim	Mostowy Ksawery
Frucht Izrael	Pilecki Edward
Gewandter Adolf	Polesiuk Jerzy Leon
Hass Adolf	Pomeranz Karol
Hlibowickij Taras Michał	Soniewicki Julian
Kruszelnicki Edmund	Waszewski Karol
Majblum Jakób	Wunsch Jakób (z odzn.)
Mandel Berisz (z odzn.)	

Z wymienionych zamierza się udać:

	oddz. A	oddz. B
na wydział teologiczny	6	5
„ „ prawniczy	4	3
„ „ medyczny	5	4
„ „ filozoficzny	4	3
do akademii rolniczej	—	1
„ „ lasowej	—	—
„ „ górniczej	—	—
„ „ wojskowej	2	—
„ „ orientalnej	1	—
na politechnikę	—	2
do praktycznego zawodu	1	—
do innych zawodów	5	1
Razem	<u>28</u>	<u>19</u>

Do Rodziców i Opiekunów.

Wpisy uczniów do gimnazjum na rok szkolny 1911/12 odbędą się dnia 29, 30. i 31 sierpnia. Późniejsze zgłoszenie się do zapisu tylko w razie ważnych powodów może być uwzględnione.

Uczniowie zgłaszać się mają osobiście w towarzystwie ojca, matki lub opiekuna, przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i wypełnić w dwóch egzemplarzach kartę wpisową.

Uczniowie nowo-wstępujący mają przedłożyć:

- a) metrykę chrztu lub urodzenia, bez której żaden uczeń nie będzie przyjęty;
- b) świadectwo szkolne tego Zakładu, w którym przedtem pobierali naukę, z potwierdzeniem Dyrekcyi, że można ich przyjąć do innego Zakładu;
- c) świadectwo rewakcynacji, odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do zakładu;
- d) świadectwo moralności za czas, w którym nie uczęszczali do szkoły.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 2 Kor. na pomnożenie środków naukowych, oraz 1 Kor. na zabawy szkolne. Nowo-wstępujący płać nadto takse wstępną w kwocie 4 K. 20 h.

Opłatę szkolną, która na jedno półrocze wynosi 30 K., mają uczniowie złożyć w I. półroczu najpóźniej 15. października; w II. półroczu najpóźniej 15. marca; uczniowie klasy I. najpóźniej do końca listopada.

O odroczenie opłaty szkolnej mogą uczniowie klasy I., jeżeli nie są repetentami, wnieść podania do 8 dni po przyjęciu, a do podania załączyć świadectwo ubóstwa, nie dawniej jak przed rokiem wystawione.

O uwolnienie od opłaty szkolnej winni uczniowie klas II—VIII. przedkładać podania najpóźniej do 25. września i załączyć do podania świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i świadectwo ubóstwa, nie dawniej jak przed rokiem wydane.

Ponieważ nie może być rzeczą obojętną ani dla zakładu, ani dla rodziców, u kogo uczniowie mają mieszkać, przeto zechcą

rodzice i opiekunowie dowiedzieć się w pierw w Dyrekeyi, czy miejsce, gdzie synów lub pupilów swoich umieścić zamierzają, nie należy do zabronionych.

Uczniom zamiejscowym wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które przestrzegać będą przepisów, zawartych w Regulaminie dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanym przez Wysoką c. k. Radę szkolną krajową. Z tego powodu muszą osoby przyjmujące uczniów na mieszkanie, zaznajomić się z treścią wspomnianego Regulaminu.

Rodzice, opiekunowie i nadzory domowe powinni często dowiadywać się o zachowaniu się i postępie uczniów. Wyjaśnień odnośnych udzielają p. p. Profesorowie w każdą drugą niedzielę od godziny 10. do 11. w salach do tego wyznaczonych. Zamiejscowych rodziców zawiadamia się pisemnie dwa razy w półroczu o nieodpowiednim zachowaniu się lub niepomysłnych postępkach uczniów. Zawiadomienia takie należy po podpisaniu zwrócić dyrekeyi.

Egzamina wstępne od I. klasy rozpoczną się 1. września o godzinie 8. rano. Uczniom reprobowanym przy egzaminie wstępnym przed wakacjami nie wolno przystąpić do tego egzaminu powtórnie po wakacjach w żadnej szkole średniej.

Na egzamina poprawcze przeznaczają się dni 30. i 31. sierpnia; na egzamina wstępne do klas wyższych od 5.—15. września i od 3.—15. lutego do każdej klasy.

Rok szkolny 1911/12. rozpocznie się dnia 4. września uroczystem nabożeństwem o godzinie 8., a dnia 5. września rozpocznie się regularna nauka szkolna.

Dyrekcya c. k. gimnazyum wyższego

w Brzeżanach, 30. czerwca 1911. r.

Aleksander Fraeżkiewicz

